

Philological
Sciences Journal

ISSN 2959-3212 (print)

PHILOLOGICAL SCIENCES JOURNAL

2023, Volume 3, Number 3

2023 жылдан бастап шығады

Founded in 2023

Выходит с 2023 года

Жылына 4 рет шығады

Published 4 times a year

Выходит 4 раза в год

Қызылорда / Kyzylorda / Кызылорда
2023

Ғылыми редактор: Б.С. Каримова, филол.ғ.к.,
Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті (Қызылорда, Қазақстан)
Ғылыми редактордың орынбасары: М.Ә. Бөрібаева, филол.ғ.к.,
Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті (Қызылорда, Қазақстан)

Редакция алқасы

Александр Цой	филология ғылымдарының докторы, профессор, Лодзь университеті, Польша
Бағдат Кәрібозұлы	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан
Байрам Дүрбілмез	филология ғылымдарының докторы, профессор, Невшехир Хажы Бектас Вели университеті, Түркия
Ғабит Туяқбаев	филология ғылымдарының кандидаты, Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан
Джихангир Қызылөзен	филология ғылымдарының докторы, доцент, Гююшхане университеті, Түркия
Дусмамат Кулмаматов	филология ғылымдарының докторы, профессор, Өзбек мемлекеттік әлем тілдері университеті, Ташкент, Өзбекстан
Иннокентий Новгородов	филология ғылымдарының докторы, профессор, «Crede Experto: транспорт, қоғам, білім беру, тіл» халықаралық журналының редакция алқасының мүшесі, Якутск, Саха Республикасы (Якутия)
Күлдірсін Сарышова	филология ғылымдарының кандидаты, Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан
Нұрмира Жұмай	философия докторы (PhD), Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
Нұрсұлу Шаймерденова	филология ғылымдарының докторы, профессор, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан
Оджал Оғуз	философия докторы (PhD), профессор, Хаджи Байрам Вели университеті, Анкара, Түркия
Сәуле Тажибаева	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
Серік Негимов	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
Татьяна Сенькевич	филология ғылымдарының кандидаты, доцент, А.С. Пушкин атындағы Брест мемлекеттік университеті, Брест, Беларусь
Хулия Касапоглу Ченгел	философия докторы (PhD), профессор, Хаджи Байрам Вели университеті, Анкара, Түркия
Шахриёр Сафаров	филология ғылымдарының докторы, профессор, Самарқан мемл екеттік шетел тілдері институты, Самарқан, Өзбекстан
Абитова Жанар	жауапты хатшы, педагогика ғылымдарының магистрі, Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан

©Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, 2023

Academic editor-in chief: B.S. Karimova, Candidate of Philological Sciences
Korkyt Ata Kyzylorda University (Kyzylorda, Kazakhstan)
Deputy academic editor: M.A. Buribayeva, Candidate of Philological Sciences
Korkyt Ata Kyzylorda University (Kyzylorda, Kazakhstan)

Editorial Board

Alexander Tsoi	Doctor of Philology, Professor, University of Lodz, Lodz, Poland
Bagdat Karbozov	Doctor of Philology, Professor, Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan
Bayram Durbilmez	Doctor of Philology, Professor, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Turkey
Gabit Tuyakbayev	Candidate of Philological Sciences, Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan
Dzhihangir Kyzylozen	Doctor of Philology, Associate Professor, Gümüşhane University, Turkey
Dusmamat Kulmamatov	Doctor of Philology, Professor, Uzbek State University of World Languages, Tashkent, Uzbekistan
Innokentyi Novgorodov	Doctor of Philology, Professor, Member of the Editorial Board of the International Journal "Crede Experto: transport, society, education, language", Republic of Sakha (Yakutia)
Kuldirsin Saryshova	Candidate of Philological Sciences, Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan
Nurmira Zhumay	Doctor of Philosophy (PhD), L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan
Nursulu Shaimerdenova	Doctor of Philology, Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan
Odzhal Ogyz	Doctor of Philosophy (PhD), Professor, Hacı Bayram Veli University, Ankara, Turkey
Saule Tazhibayeva	Doctor of Philology, Professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan
Serik Negimov	Doctor of Philology, Professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan
Tatyana Senkevich	Candidate of Philology, Associate Professor, A.S. Pushkin Brest State University, Brest, Belarus
Huliya Kasapoglu Chengel	Doctor of Philology, Professor, Hacı Bayram Veli University, Ankara, Turkey
Shakhriyor Safarov	Doctor of Philology, Professor, Samarkand State Institute of Foreign Languages, Samarkand, Uzbekistan
Zhanar Abitova	Executive Secretary, Master of Pedagogical Sciences, Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan

©Korkyt Ata Kyzylorda University, 2023

Научный редактор: Б.С. Каримова, к.филол.н.,
Кызылординский университет имени Коркыт Ата (Кызылорда, Казахстан)
Заместитель научного редактора: М.А. Бурибаева, к.филол.н.,
Кызылординский университет имени Коркыт Ата (Кызылорда, Казахстан)

Редакционная коллегия

Александр Цой	доктор филологических наук, профессор, Лодзинский университет, Лодзь, Польша
Багдат Карбозов	доктор филологических наук, профессор, Кызылординский университет имени Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан
Байрам Дурбилмез	доктор филологических наук, профессор, Университет Невшехир Хажы Бектас Вели, Турция
Габит Туякбаев	кандидат филологических наук, Кызылординский университет имени Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан
Джихангир Кызылозен	доктор филологических наук, доцент, Университет Гюнюшхане, Турция
Дусмамат Кулмаматов	доктор филологических наук, профессор, Узбекский государственный университет мировых языков, Ташкент, Узбекистан
Иннокентий Новгородов	доктор филологических наук, профессор, член редакционной коллегии Международного журнала «Crede Experto: транспорт, общество, образование, язык», Якутск, Республика Саха (Якутия)
Кульдирсин Сарышова	кандидат филологических наук, Кызылординский университет имени Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан
Нурмира Жумай	доктор философии (PhD), Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Нурсулу Шаймерденова	доктор филологических наук, профессор, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан
Оджал Огуз	доктор философии (PhD), профессор, Университет Хаджи Байрам Вели, Анкара, Турция
Сауле Тажибаева	доктор филологических наук, профессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Серик Негимов	доктор филологических наук, профессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Татьяна Сенькевич	кандидат филологических наук, доцент, Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина, Брест, Беларусь
Хулия Касапоглу Ченгел	доктор филологических наук, профессор, Университет Хаджи Байрам Вели, Анкара, Турция
Шахриёр Сафаров	доктор филологических наук, профессор, Самаркандский государственный институт иностранных языков, Самарканд, Узбекистан
Абитова Жанар	ответственный секретарь, магистр педагогических наук, Кызылординский университет имени Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан

МАЗМҰНЫ / CONTENT / СОДЕРЖАНИЕ

<i>Auganbayeva M.S., Matayeva G.B., Vaimbetova A.A.</i> The ecology of language: usage of slang and jargon words.....	
<i>Ауганбаева М.С., Мамаева Г.Б., Бәйімбетова А.А.</i> Тіл экологиясы: сленг және жаргон сөздердің қолданысы.....	7
<i>Ауганбаева М.С., Мамаева Г.Б., Баумбетова А.А.</i> Экология языка: использование сленга и жаргонных слов.....	
<i>Kikbayeva A.T., Shaimerdenova N.Zh., Kanayeva D.E.</i> Reflection of the cultural-national specificity anthroponyms and toponyms of Kazakhstan in the context of formation of a multicultural personality.....	
<i>Кикбаева А.Т., Шаймерденова Н.Ж., Канаева Д.Е.</i> Көпмәдениетті тұлға қалыптастыру жағдайындағы Қазақстан антропонимдері мен топонимдерінің мәдени-ұлттық ерекшелігінің көрінісі.....	19
<i>Кикбаева А.Т., Шаймерденова Н.Ж., Канаева Д.Е.</i> Отражение культурно-национальной специфики антропонимов и топонимов Казахстана в контексте формирования поликультурной личности.....	
<i>Шайкенова А.Ж., Жасарал Н.А.</i> Медиаконвергенцияның Қазақстан медиасында көрініс табуы.....	
<i>Шайкенова А.Ж., Жасарал Н.А.</i> Отражение медиаконвергенции в казахстанских СМИ.....	29
<i>Shaikenova A.Zh., Jasaral N.A.</i> Reflection of media convergence in the media Kazakhstan.....	
<i>Шаймерденова Е.А.</i> Знаковая система как неотъемлемая часть дизайна в современной культурной парадигме.....	
<i>Шаймерденова Е.А.</i> Символдық жүйе қазіргі мәдени парадигмадағы дизайнның ажырамас бөлігі ретінде.....	38
<i>Shaimerdenova Y.A.</i> The sign system as an integral part of design in the modern cultural paradigm.....	
<i>Shkurov Ye.V.</i> Tolerance as the foundation of human development: the science fiction trilogy «The tree of life» by Vladimir Kuzmenko.....	
<i>Шкуров Е.В.</i> Толерантность как основа человеческого развития: научно-фантастическая трилогия «Древо Жизни» Владимира Кузьменко.....	
<i>Шкуров Е.В.</i> Толеранттылық адам дамуының негізі ретінде: Владимир Кузьменконың "Өмір ағашы" ғылыми-фантастикалық трилогиясы	49

**МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ
/ ТІЛ МЕН ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ
/ METHODS OF TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE**

Нусретиллаева И.К., Черноземова Е.Н., Аманжолова А.Т. Ролевые игры при обучении русскому языку в контексте познавательной активности и предметно-практической деятельности учащихся.....

Нусретиллаева И.К., Черноземова Е.Н., Аманжолова А.Т. Оқушылардың танымдық белсенділігі мен пәндік-практикалық әс-әрекеті контекстінде орыс тілін оқытудағы рөлдік ойындар.....

Nusretillayeva I.K., Chernozemova E.N., Amanzholova A.T. Role-playing games in teaching Russian language in the context of cognitive activity and subject-practical activity of students.....

63

IRSTI 16.21.61

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.013>

M.S. Auganbayeva^{a*}

E-mail: marhaba75@mail.ru. * Corresponding author: marhaba75@mail.ru

G.B. Mamayeva^a

E-mail: gulnar.mamaeva@mail.ru

A.A. Baimbetova^b

E-mail: aik.baimbetova@gmail.com

^a*L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Republic of Kazakhstan*

^b*Taraz Regional University named after M.Kh. Dulati, Taraz, Republic of Kazakhstan*

THE ECOLOGY OF LANGUAGE: USAGE OF SLANG AND JARGON WORDS

Abstract

One of the main linguistics features is the study of language not only as a means of communication, but also as a system, the study of specific activities in various communicative fields, considering this as the core of perception. Through the national language, we get acquainted with the history, culture, lifestyle and environment of these people. Today linguists consider language in cohesion with society. The situation occurring in society is not only reflected in the language, but also has its influence on it. This means that the language requires security. The direction that fully deals with this problem is ecolinguistics, that is the language purity. In Kazakh linguistics it originates from the works of A. Baitursynov. Nowadays the current issue of Kazakh linguistics is the purity of the language. Purity of language does not imply the use of words from another language, preventing borrowings.

In linguistic science, the focus is on language culture. It is connected with the level of cultural, spiritual wealth and literary language of each nation. For its development, without losing the culture of the language, it is necessary to take into account the purity, visibility, and accuracy of the language. In other words, we need to clear jargon, slang, dialect, and simple words that do not belong to the literary norm in our speech. However, under the influence of the active use of these words in everyday life, it has become an urgent problem in the language. In general linguistics, this problem is considered by the field of ecolinguistics.

Keywords

native language, purity of language, language culture, ecolinguistics, word culture, speech etiquette, spoken language, jargon, slang, sociolect, argot, idiolect.

For citation

Auganbayeva M.S., Mamayeva G.B., Baimbetova A.A. The ecology of language: usage of slang and jargon words // Philological Sciences Journal. – 2023. – Vol.3. – №3. – C. 7-18.
DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.013>

Introduction

The purpose of ecolinguistics is to study the modern Kazakh language and scientifically identify the causes that negatively affect development and usage of the language. Speech culture-

compliance with speech etiquette. Inappropriate excessive use of dialectisms, jargon, slang, and vulgar words in speech does not belong to the culture of the word. In Kazakh linguistics, the problems of word culture and language purity were studied by such scientists as A. Baitursynuly, M. Balakayev, R. Syzdykova, N. Uali.

In the modern language environment of the Kazakh language, maintaining language purity is one of the most important issues. A. Baitursynuly said that the purity of the language is not to confuse the word of the native language with the word of another language". However, everyday slang, especially English slang, is entering our colloquial language. The only reason for this is the policy of "Trinity of languages". The main social group that influences them is adolescent and computer users. Slang is the most mobile unit of the language, a phenomenon that does not stand still and constantly changing. They are a mirror of the changes that are taking place in the language and in the life of society. This fact indicates the importance of studying slang. It is especially important to pay attention to youth slang. Because of social networks, they have the opportunity to communicate informally with foreign speakers and watch programs, videos and also listen to songs in English that are popular among juveniles. Using foreign language words is one of the ways to enrich your vocabulary. But the penetration of excessive foreign components can damage the future of the Kazakh language, and there is a danger of destroying the properties of our own language.

Materials and Research Methods

We examined the papers on the study of slang and purity of language in the world sciences of lexicology, ecolinguistics and sociolinguistics, including theoretical and methodical works. Particularly, the works of A. Baitursynuly, M. Balakayev, R. Syzdyk, N. Uali, A. Abasilov, E.F. Volodarskaya, Zh. Bagana, A. I. Dyakov and others were theoretically based.

Research degree of the subject

A. Baitursynuly says that "the purity of the language is not to confuse the word of the native language with the word of another one". As well as words - objects that can be used to compose and comment a statement from words. It was as if a brick had been made out of the ground, and the word was made out of sound. It's like building different houses out of bricks, and different stories are told together. Just as the house is different from clay, brick, especially from desire, so the conversation is different from the sound of language, from the word, especially from the register of words. If the clay is bad, the brick will not be good, if the brick is not good, the house will not be as well" [Baitursynuly, 2003:163]. M. Balakayev noted that the main requirement for proper assimilation of the Kazakh language richness is to improve the language culture of young people in teaching the Kazakh language [Balakayev, 1989:30]. R. Syzdyk said that the appropriate use of words, appropriate construction, combination, pronunciation, competent writing, effective language use and to maintain, establish and improve norms are the culture of language [Syzdyk, 2014:26]. According to N. Uali, one of the problems considered in linguoecology is the word purity of the language environment. He says that the word ecology struggles to keep the language environment free from frivolous words, irrational use of foreign words, slang words, and errors resulting from frivolity [Uali, 2007:25].

A significant part of the words that came from the English were used by youth communication. Many of them are jargon, slang, sociolect, argo, ideolect words. Youth jargon and slang belong to the non-verbal vocabulary of the language. Slang and sociolect are terms that have come from English. And the terms argo, slang, came from French.

Jargon is a colloquial form of speech used by a stable individual social group. People in this group are organized according to their activity, place in society, and age. From the common folk language, jargon is distinguished by its distinctive vocabulary, phraseology and word-forming approaches. A large part of the slang vocabulary is the "legacy" of previously existing social groups. The meaning of a word may change from one jargon to another. The lexical fund of jargon

is replenished from other languages. For example, "chuvak" – in gypsy language – means boy, guy. Sometimes most words come from personality changes. For instance, "basket" – "basketball", "telik" – TV. Whether jargon is humorous or vulgar depends on the social group: if a group is open to society (a group of adolescence), jargon is described as a "collective game". And in a closed group, jargon is used to recognize "friends" or "foes".

In some cases jargon is used as a means of privacy. Slang words change very quickly. As an example, in the 50-60s of the XX century, money was called "tugrik" (Mongolian), "rupia" (Indian), in the 70s – "coin", "mani", in the 80s – "babki", in the 90s – "kapusta", "baksy", "cash".

The investigation of jargon is the challenge of social linguistics. Occasionally the term jargon is also used to refer to incorrect speech. Therefore, it is sometimes replaced by phrases such as "student language" or, as we have already said, terms such as "argo", "slang". "Argo" is the distinctive language of some limited professional social groups, a type of jargon consisting of modified elements of one or more natural languages. "Argo" is used to distinguish itself from society, to preserve the confidentiality of the word. The terms "argo" are often found among criminal groups. For example, thieves' argos are made from words of Gypsy, German, Russian, etc. Argo does not have its own grammar.

The expression sociolect appeared in linguistics much later, only in the second half of the twentieth century. It is a combination of two words, one of which is society, the word "socio" and the word "dialect" in relation to the social environment. The Kazakh equivalent is a "a'leumettik dialect". A social dialect is a set of language features inherent in a particular social group. It arises from the diverse use of the national language depending on the type of profession, social preferences of people, age, gender, etc. Social dialects include speech features of military people (soldier jargon), students (student jargon), criminals (prison jargon), etc. The term sociolect is a name that is suitable for reflecting and denoting different and dissimilar language features that ensure the interaction of socially limited groups of people. Sociolects cannot represent a whole system of relationships. These are speech features in the form of a word, phrase, and syntactic structures. For instance, in the jargon of modern students, there are many special naming words, especially metaphorical and figurative phrases: "a narrow path is slippery" (session, exam), "an image that has not met" (mentor) etc. Their classification and inclusion in the composition of sentences is carried out through common language models and norms [Abasilov, 2016:68].

An idiolect is a variant of a language used by one person. It manifests itself in special principles of choosing words and grammatical features, as well as in words, phrases, idioms or pronunciations that are unique to a particular person. Each person has his own idiom. An idiolect can easily develop into an ecolect, that is, a dialect that is unique to one family [Encyclopedia, 2021 [Electronic resource]].

Many correspondent scientists tried to define slang, and their results differed significantly. But most of them agree that the study of slang was influenced by English-speaking culture.

Galperin's work "About slang" states that the term slang does not have a clear etymology [Galperin, 1956:107]. The most characteristic theoretical and linguistic understanding of slang is formed in the psychological direction of linguistics in the definition given by O. Espersen: "...slang is a form of speech born as a result of a person's desire to deviate from the ordinary language imposed on us by society due to its origin." The main reason that prompted the emergence of slang is "...the advantage of intelligence"[Jespersen, 1992]. Most English lexicologists to some extent agree with O. Espersen's view of slang. Especially, there are many supporters of Espersen's position that slang, in turn, requires continuous updating. J.B. Greenock and J.L. Kittridge, in their famous work "Words and their ways in English speech", figuratively describes slang as a "wandering language" that revolves around literary speech and constantly seeks to pave the way for the most elegant society [Spears, 2006:42]. According to Galperin, the use of metaphor to define the concept of "slang" in this case was, of course, the result of the inability to correctly express one's own thoughts with the help of logical concepts. And this is the result of the ambiguity of this thought. The use of figurative words in the scientific style allows for an additional interpretation of certain facts and reflects the author's attitude to these facts. However, in a scientific style, imagery cannot

serve to determine the essence of a phenomenon. Describing slang as a "wandering language", on the contrary, leads to obscuring this meaning.

E. Partridge considers slang as a form of speech that is not tested by established language norms [Partridge, 1979:135]. Such a definition can create an erroneous idea of "slang" any lexical, morphological, syntactic and phonetic features of colloquial speech that do not correspond to the literary norm.

Ya. Shumov gives the following definition of slang: "slang in French", the concept of "slang" in English is a type of oral speech used in communication by people who are among certain social groups, depending on their profession, social status, interests and age" [Shumov, 2005:7].

G.A. Sudzilovsky considers slang to be divided into 2 Groups: 1) a well-known vocabulary of different origins, but with a wide range of applications; 2) words with a narrow range of applications associated with different social groups [Sudzilovskii, 1973:13].

The following definitions of slang are given in the "abbreviated Oxford Dictionary": 1) a special dictionary used by people of any origin; low and vulgar language; 2) slang of a certain class or period; 3) a spoken language that is lower than the usual language of educated people and contains new words or simple words used in a certain sense. Thus, in the Oxford Dictionary, "slang" is "jargon", "low language", "colloquial language", "new words" and "old words with a new meaning" [Dictionaries [Electronic resource].

Galperin divides slang from different dictionaries into several groups. They:

a. Words related to thieves ' jargon.

b. Different professionalism. As a result of the addition of different professionalisms, slang begins to separate within itself. In English and American lexicography, there are types of military slang, sports slang, theatrical slang, student slang, parliamentary slang, and religious slang.

c. Many colloquial words (colloquialisms). Only words and phrases that are characteristic of formal communication are subject to eye contact. These words sometimes have a figurative, sometimes emotional coloring. They are characterized by the variability of their semantics, the multiplicity. Some of these colloquial words are limited to narrow use in family and friendly relations [Dictionary [Electronic resource].

d. Random formations formed as a result of literary associations and whose meaning is due to their semantic connections with their original understanding.

e. Figurative words.

f. Contextual meanings of words that arise as a result of the use of individual stylistic techniques (irony, periphrase, etc.).

g. One of the most effective methods of word formation in modern English is words formed as a result of the use of conversion.

h. Once in a while abbreviations are also considered slang [Galperin, 1956:109-111].

Frequently there is confusion in the use of argo, jargon, and term slang. Having studied the statements given to these terms, it is possible to build from them into a certain hierarchical system. In particular, argo is part of jargon, and jargon partially transfers its function to slang, since jargon is often included in ordinary colloquial speech and becomes a kind of language. Based on the above, it is possible to introduce a boundary between these terms. Some jargon may come from argos and later gain popularity and become understandable to the public. Slang also derives its vocabulary from professional or group jargon. But one feature is that slang is a set of common vocabulary collected from different social subsystems, and there are no restrictions on using it.

Analysis

In general, alternation of words belonging to a certain stylistic category is a natural phenomenon. The language is in constant development, and the branches of the language are incessantly in contact with each other, so that the same words fall from one branch of the language to another and enter it. However, the range of stylistic categories of words that can limit words in relation to "slang" is too wide. These are vulgarisms, colloquial words, jargonisms and dialect

words, professionalisms, etc. Some words and phrases that are considered slang are literary words – neologisms, often emotionally colored, which sometimes arise in connection with the need to emphasize the leading feature of the object. Such neologisms can appear both in the literary language and in colloquial speech, as well as in jargon.

Slang is a subset of the language used by a particular group. It consists of words and phrases that are not included in the dictionary, and may contain distortions of existing words or fully formulated terms.

Slang for a language is like a linguistic laboratory. Therein new words are tested for use in various situations, and then some words are forgotten, and some are introduced into ordinary language. If they allow people to say something that is not spoken in a traditional language, and it is accepted by the public, these words and phrases are added to the usual colloquial language.

Slang has undoubtedly become a prerequisite of the English language. It is actively developing in literature, newspapers, radio, and cinema. Today, the language is developing every day, new words are emerging, and all this is associated with the development of society. In the modern world of technology, new professions and industries have emerged, and this has a significant impact on humanity, our speech, and vocabulary. This phenomenon is not limited to a specific continent, but is reflected in different languages of the world. Factors such as politics, elections, war, and technical reforms in the country affect our world and give an impetus to the emergence of modern and new things in our lives, and in a language situation, new words come into language use.

The spoken language of modern kazakhs, especially the spoken language of kazakh youth, is undergoing significant changes under the influence of introductory words. The reason for this is the penetration of slang words and slang from foreign languages.

Slang is a distinctive feature of the youth communicative style, an integral part of youth culture.

A mutually used language that is incomprehensible to others is one of the features of the youth subculture. It is impossible to set clear boundaries between adolescence and other people, so slang serves as a distinctive feature of this social group. Currently, such words as *okey*, *go*, *easy*, *hipe*, *hate* are pushing the literary language to the edge. The difference between youth slang and regular professional jargon is that it is rapidly altering. This may be the most mobile part of the tongue. New neologisms are constantly emerging, and old words have gone out of fashion, and in a few years it will be possible to accurately identify a representative of the past generation.

Youth slang forms the subject world of juveniles as a social stratum or as a youth association and a mirror of their activities and structure, status system and values and so on. At the same time, the socio-psychological characteristics of adolescents – a multi-factorial process of socialization – play a major role in active communication, especially in communication with their peers. Broadly speaking, the structure of general youth slang and cultural slang is repeated. It can be said that subcultural jargon reflects the structure of general youth jargon. The difference lies in the fact that in subcultural slang a large place is given to words that reflect the realities of social structures. The similarity of these structures shows that the lexical composition of slang depends on the social and age factor [Gromov, 2009:238].

Considering youth slang, D. V. Gromov notes that it consists of two components: 1) youth slang in general; 2) slang of subcultures. The scientist also notes that the gap between these two parts is not clear, the reason for which is the presence of slang used by representatives of not one, but several subcultures. In addition, slang originally appeared in certain social groups and consisted of used words and phraseological units, and from them it is also believed that "common" forms of jargon and colloquial vocabulary are compiled [Gromov, 2009:228].

The main difference between subcultural slang and youth in general is that subcultural slang is a reflection of cultural existence, in which a certain group activity, clothing, value system and among others are reflected

The difference between youth slang and other slang is that they are constantly updated. Slang is unstable. In any slang, words can live for many years. And in youth slang, there is a process of

generational change, teenagers grow up and become adults, and a new generation of young people has their own innovations and updated slang. Youth slang lives by itself. Hence, users of youth slang are the youth community themselves. Words that seemed fashionable and funny a few years ago now seem outdated.

Slang leads to a decrease in the language culture of young people. But it is also not necessary to say that it causes significant damage to the purity of the language. After all, slang is an integral part of human life. Slang was and still will be in our vocabulary.

Slang has a universal function. The main function is communication activities. First of all, youth slang is a means of communicating with the age of many people. Furthermore, slang covers all areas of life. Describes all amusing situations, because slang is the result of the speaker's emotional attitude to the topic of conversation. Creative activity is also carried out in violation of the norms inherent in the literary language. Slang is one such way to create a stable word based on the principle of language play. Therefore, comic and game effects are the main things in the slang text. An important function of youth slang is to hide from people who do not realize the subject of conversation.

Results and discussion

Youth slang is a distinctive feature of youth. Slang affects the weight of their speech in their own society. The use of slang should not interfere with the formation of literary speech skills. Young people, especially schoolchildren, need to figure out where slang is appropriate, where it can destroy the literary language.

According to the British lexicographer E. Partridge, there are 15 reasons why young people use slang. They:

1. when you are in a good mood; just for fun; for humor;
2. wit or humor (the reason for this is usually self-expression or snobbery, imitation or response reactions, passion for skill);
3. the desire to be "different", not to be like others, to be innovative;
4. to be bright, figurative (in a positive sense), to avoid tastelessness;
5. to cause attraction or even fear;
6. avoid cliches, be short and concise (this reason is caused by intolerance to existing terms);
7. language enrichment;
8. to give clarity to abstract objects;
9. a. to be deeply offended or to give an additional assessment on the other hand, to express disagreement, refusal;
b. to reduce the solemnity, pomposity, seriousness of a conversation or letter;
c. to convey a tragedy or tragedy more easily; to convey the impossibility of escape from death or insanity more easily, or, conversely, to exaggerate; to hide disgust or pity for an evil act (for example, treachery, ingratitude), or thus to allow the speaker or his listener, or both, to continue;
10. talk to or write to low-level people, entertain a high-level audience, or just communicate freely with your audience;
11. for the convenience of communication;
12. to bring the relationship to a friendly level or get closer;
13. to demonstrate that they belong to a particular profession, art, or intellectual or social environment;
14. to show that someone is not aware of a particular case;
15. to be incomprehensible to others, to be mysterious. Children, students, lovers, members of secret political societies, criminals in prisons and beyond, criminals in prisons and beyond, innocent people in prisons are the main representatives of slang users [Partridge, 1979:12-13].

Language is a speech activity that helps to exchange thoughts, values, and certain information and ideas. Slang is used in communication to have a certain impact on the opponent in speech. They

are aimed at demonstrating a person's cognitive activity and desire to share the accumulated knowledge during communication, their thoughts and opinions.

We can say that the life of an ordinary modern person is impossible to imagine without slang. Slang is everywhere. We meet in commercials, movies and TV series, songs, and even books, and hear slang in other people's speech, which develops the English language. But the question arises whether slang has a positive or negative effect on the language.

The need for slang arises in groups outside of power, because there is a lot of discussion there. Basically, this group is divided into two parts. The first group is people who make up dictionaries, correspondent scientists. They study the language and say that the language is changing and that they cannot influence this phenomenon in any way. The second group is those who believe that changes in the language are a factor that affects the disintegration of the language. They believe that the shape of the language should be maintained for as long as possible.

Slang is a source of innovation in any language. Slang also has its drawbacks. However, if we take it as an aid to education, we can see that it is necessary. Sometimes young people use new words in the old way, that is, replacing the necessary intonation, pronunciation, or even the meaning of a word. For instance, young people use the word ringtone as slang in the sense that it is a poem in which boxers go to the ring. Slang unites students and teenagers. It helps them feel more comfortable and tends to think more about new concepts if they use a language that is convenient for them and tend to participate in classroom discussions. New words are constantly being used in the language, and old words are being released. Thus, slang and new words appear in the language.

Both socially and in school settings, youth slang can be an excellent tool for engaging students in the development of their language. The absence of slang in speech can even be incomprehensible. Each person is forced to use abbreviated lexical units of the language due to the desire to convey information to the interlocutor in an emotional and inventive way. This reflects the universal function of slang.

Subcultures usually take words and phrases from neighboring, adjacent languages. Some professions, such as medicine, law, psychology, sociology, engineering, and electronics, tend to develop neologisms based mainly on Greek or Latin. But this is not the main source of slang, nurses and medical students adapt the terms, and some military units are also free to use the terms Tech and electronics.

Slang does not come from a place where words do not exist, it is created as a result of the interpretation and transfer of a new special meaning to already existing terms by representatives of the subculture. In other words, changing the shape or meaning of words can be called a way to create slang. Also, these processes include the use of many expressive means, such as metaphor, distortion of sounds in words, metonymy, hyperbole, introduction of input words from foreign languages, and playing with words.

Slang, penetrating from different subcultures, manifests itself in more dominant, central cultures than others. But these words have not been used for some time and can only be used over time. In the absence of such phenomena as mass media, slang was gradually introduced into the dominant culture and transmitted orally. Today, words used by sports commentators, news reporters, or humorous groups can immediately become popular. Some slang units are suddenly becoming well-known. It can be included in the number of common words, while maintaining its original slang meaning or in a modified form. The emergence of media in the twentieth century also contributed to the rapid spread of slang and the disappearance of many of them. And as for slang itself, today it is actively found in all types of media and is used not only by young people, but also by people of all ages and social groups of the population. The ability to use slang determines a person's place in society, as well as allows them to have a certain impact on their consciousness. This leads to the widespread use of slang around the world.

Finding. We considered the place of youth slang in the lexical system of the Kazakh language. Based on the analyzed material, the following conclusion was made:

1. Slang is a temporary phenomenon. Its development is influenced by intercultural factors, modern technologies, mass media and so on.

2. The main users of slang are adolescents.
3. Youth slang is created by subcultures taking words from neighboring languages.

Conclusion

Obviously, the development and spread of slang was greatly influenced by the internet. By connecting to the internet, where we can communicate with friends, we can come across a number of words with incomprehensible meanings. They are called internet slang, cyber slang, or internet abbreviations. They are used and popularized by thousands of online users. Internet abbreviations arose mainly due to the restriction of the number of characters in the early versions of mobile phones in the United States. The internet is a favorable environment for the development of new slang due to the availability of information that allows you to create new languages for various online groups. In fact, online slang allows online communities to freely express their identity, as they can come up with new words that meet their needs. It should also be noted that the internet is not the only source of such neologisms. Additional sources of information include broadcast media. The widespread use of the internet and gadgets forms the rules and features of youth slang and jargon. The only source of formation of these features is the fastest and shortest information, i.e. SMS slang. Over the past few years, this type of slang has firmly established itself in the language, as people often communicate with each other by sending short messages. Therefore, it is not surprising that mobile users in each country have formed their own national SMS slang. Scientists studying this phenomenon have suggested that after decades, the SMS message language will disappear. However, over time, their number, on the contrary, increased significantly. Also, his penetration into the culture of society served as a basis for his study and knowledge in order to avoid misunderstandings in the process of communication. While some scientists say that slang created by the use of the internet enriches our speech, others believe that these neologisms undermine the purity of the language and lead to degradation. However, almost all correspondent scientists agree on one thing. This is the inability of the language to stay in one place, it must develop, accept new words, because without it, the language will die.

Youth slang is the most variable part of the language. While slang has long been used in English or Russian, the development of such words in Kazakh was facilitated by the political idea of trilingualism, which took place for the widespread use of social networks and messengers and the establishment of the state on the world stage. Due to global changes, the slang fund of Kazakh youth is replenished with many English words every day. One of them is proud to say that "I speak fashionably", the other is accused of "distortion of the Kazakh language". Among young people, there are those who, having an equivalent in their own language, use an excessive number of words, and also add supplementary Kazakh ones, even violating the order of place of a historically formed sentence. Excessive use of such words, premature speech in the Kazakh language, can lead to language degradation.

In the era of globalization, the influx of foreign words from the English language can negatively affect the state of our native language and lead to the destruction of its properties. However, when it comes to the impact on language, it should also be noted that there is a contradiction. The emergence of new words, on the one hand, enriches our vocabulary, and on the other hand, the use of too many introductory words leads to a dilution of our language, as well as a violation of the purity and literary beauty of the language.

Nowadays, young people frequently apply English words in everyday life. Some English words are quite embedded in our spoken language. The most important thing is to know the meaning of the words spoken and use them wisely.

References

Абасилов А. Әлеуметтік лингвистика сөздігі. – Алматы, 2016. – 248 б.

Байтұрсынұлы А. (Әліппелер мен мақалалар). Әдебиет танытқыш. Бес томдық шығармалар жинағы. / Құраст.: А. Ісімақова, Р. Имаханбетова. – Алматы: «Алаш», 2003. 1-том. – 384 б.

Балақаев М. Тіл мәдениеті және қазақ тілін оқыту. – Алматы: Мектеп. – 1989. – 96 б.

Гальперин И.Р. О термине сленг. // Вопросы языкознания. – 1956. – №6. – С. 107-114.

Громов Д.В. Сленг молодежных субкультур: лексическая структура и особенности формирования // Русский язык в научном освещении. – 2009. – № 1. – С. 228-240.

Судзиловский Г.А. Сленг – что это такое? Английская просторечная военная лексика. Англо-русский словарь военного сленга / Г.А. Судзиловский. – М.: Воениздат, 1973. – 134 с.

Сыздық Р. Тілдік норма және оның қалыптануы (кодификациясы). Көптомдық шығармалар жинағы/ Рәбиға Сыздықова / – Алматы: «Ел-шежіре», 2014. 8-том. – 292 б.

Уәли Н. Қазақ сөз мәдениетінің теориялық негіздері: филол. ғылымд. д-ры ғылыми дәрежесін алу үшін дайындаған диссертацияның авторефераты. – Алматы, 2007. – 60 б.

Шумов Я. Введение в языкознание. 2-е изд. – М.: Высшая школа, 2005. – 391 с.

Idiolect // Stanford Encyclopedia of Philosophy [Electronic resource]. First published Mon Nov 15, 2004; substantive revision Sat Mar 27, 2021. – Available at: <https://plato.stanford.edu>.

Jespersen O. Philosophy of Grammar. L.: Unwin Brother, 1992. – 258 p.

Noar Webster, LL.D. An American dictionary of the English language [Electronic resource]. – Available at: <http://www.merriam-webster.com/>.

Oxford Dictionaries [Electronic resource] // The World's Most Trusted Dictionary Provider – Available at: <https://www.oxforddictionaries.com/>.

Partridge E. Slang: Today and Yesterday. Monograph. – London: Routledge and Kegan Paul Lts., 1979. – 496 p.

Spears Richard A. Slang and Euphemism. N.Y.: New American Library, 2006. – 427 p.

References

Abasilov A. Aleumettik lingvistika sozdigi. – Almaty, 2016. – 248 b. [in Kazakh].

Bajtursynuly A. (Alippeler men makalalar). Adebiet tanytkysh. Bes tomdyk shygarmalar zhinagy. / Qurast.: A. Isimakova, R. Imahanbetova. – Almaty: «Alash», 2003. 1-tom. – 384 b. [in Kazakh].

Balaqaev M. Til madenieti zhane lazal tilin oqytu. – Almaty: Mektep. – 1989. – 96 b. [in Kazakh].

Gal'perin I.R. O termine sleng // Voprosy yazykoznaneya. – 1956. – №6. – S. 107-114. [in Rissian].

Gromov D.V. Sleng molodezhnyh subkul'tur: leksicheskaya struktura i osobennosti formirovaniya // Russkij yazyk v nauchnom osvshchenii. – 2009. – № 1. – S. 228-240. [in Rissian].

Sudzilovskij G.A. Sleng – chto eto takoe? Anglijskaya prostorechnaya voennaya leksika. Anglo-russkij slovar' voennogo slenga / G.A. Sudzilovskij. – M.: Voenizdat, 1973. – 134 s. [in Rissian].

Syzdyq R. Tildik norma zhane onyn qalyptanuy (kodifikaciyasy). Koptomdyk shygarmalar zhinagy/ Rabiga Syzdykova. – Almaty: «El-shezhire», 2014. 8-tom. – 292 b. [in Kazakh].

Uali N. Qazaq soz madenietynyn teoriyalqyq negizderi: filol. gylymd. d-ry gylymi darezhesin alu ushin dajyndagan dissertaciyany avtoreferaty. – Almaty, 2007. – 60 b. [in Kazakh].

Shumov Y.A. Vvedenie v yazykoznanie. 2-e izd. – M.: Vysshaya shkola, 2005. – 391 s. [in Rissian].

Idiolect // Stanford Encyclopedia of Philosophy [Electronic resource]. First published Mon Nov 15, 2004; substantive revision Sat Mar 27, 2021. – Available at: <https://plato.stanford.edu>.

Jespersen O. Philosophy of Grammar. L.: Unwin Brother, 1992. – 258 p.

Noar Webster, LL.D. An American dictionary of the English language [Electronic resource]. – Available at: <http://www.merriam-webster.com/>.

Oxford Dictionaries [Electronic resource] // The World's Most Trusted Dictionary Provider – Available at: <https://www.oxforddictionaries.com/>.

Partridge E. Slang: Today and Yesterday. Monograph. – London: Routledge and Kegan Paul Lts., 1979. – 496 p.

Spears Richard A. Slang and Euphemism. N.Y.: New American Library, 2006. – 427 p.

М.С. Ауғанбаева^{a*}

E-mail: marhaba75@mail.ru. *Байланыс үшін автор: marhaba75@mail.ru

Г.Б. Мамаева^a

E-mail: gulnar.mamaeva@mail.ru

А.А. Бәйімбетова^b

E-mail: aik.baimbetova@gmail.com

^a*Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан Республикасы*

^b*М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз, Қазақстан Республикасы*

ТІЛ ЭКОЛОГИЯСЫ: СЛЕНГ ЖӘНЕ ЖАРГОН СӨЗДЕРДІҢ ҚОЛДАНЫСЫ

Аннотация. Тіл білімінің басты белгілерінің бірі – тілді тек қарым-қатынас құралы ғана емес, тілді жүйе ретінде зерттеуден оның әр түрлі коммуникативті салалардағы нақты қызметін зерттеуге, оны таным өзегі деп қарастыру. Ұлттық тіл арқылы сол халықтың тарихымен, мәдениетімен, өмір сүру салтымен, ортасымен танысамыз. Бүгінде тіл мамандары тілді қоғаммен бірлікте қарастыруда. Қоғамда орын алып жатқан ахуалдар тілде көрініс табуымен қатар, оған өз ықпалын да тигізіп отыр. Бұл дегеніміз тіл қауіпсіздігін талап етеді. Бұл мәселемен толықтай айналысатын бағыт – эколингвистика, яғни тіл тазалығы. Қазақ тіл білімінде А. Байтұрсынұлының еңбектерінен бастау алып келе жатыр. Қазақ тіл білімінің бүгінгі күні көкейкесті мәселесі бұл – тіл тазалығы болып отыр. Тіл тазалығы дегеніміз бұл тілімізге өзге тілдің сөздерін қолданбау, кірме сөздерден аулақ болу.

Тіл білімінде тіл мәдениеті басты назарда болады. Ол әр халықтың мәдени, рухани байлығымен қоса, әдеби тілінің деңгейімен байланысты. Тіл мәдениетін жоғалтпай, оны дамыту үшін тіл тазалығын, көрнекілігін, дәлдігін басты назарға алу керек. Яғни сөйлеу тіліміздегі әдеби нормаға жатпайтын жаргон, сленг, диалект, қарапайым сөздерді тазартуымыз қажет. Дегенмен де бұл сөздерді күнделікті өмірде белсенді қолдануының әсерінен, бұл тіл бімінде өзекті мәселеге айналды. Жалпы тіл білімінде бұл мәселені эколингвистика саласы қарастырады.

Тірек сөздер: ана тілі, тіл тазалығы, тіл мәдениеті, эколингвистика, сөз мәдениеті, сөйлеу әдебі, ауызекі сөйлеу тілі, жаргон, сленг, социолект, арго, идиолект.

Сілтеме жасау үшін: Ауғанбаева М.С., Мамаева Г.Б., Бәйімбетова А.А. Тіл экологиясы: сленг және жаргон сөздердің қолданысы // Philological Sciences Journal. – 2023. – Vol.3. – №3. – 7-18 бб.

DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.013>

М.С. Ауганбаева^{a*}

E-mail: marhaba75@mail.ru * Автор для корреспонденции: marhaba75@mail.ru

Г.Б. Мамаева^a

E-mail: gulnar.mamaeva@mail.ru

А.А. Баимбетова^b

E-mail: aik.baimbetova@gmail.com

^a*Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева,
Астана, Республика Казахстан*

^b*Таразский региональный университет имени М.Х. Дулати, Тараз, Республика
Казахстан*

ЭКОЛОГИЯ ЯЗЫКА: ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СЛЕНГА И ЖАРГОННЫХ СЛОВ

Аннотация. Одной из ведущих характеристик языкознания является изучение языка не только как средства общения, но и как системы, изучение его фактической функции в различных коммуникативных сферах, рассмотрение его как ядра познания. Через национальный язык мы знакомимся с историей, культурой, образом жизни и окружающей средой этого народа. Сегодня лингвисты рассматривают язык в тесном единстве с социумом. Ситуации, происходящие в обществе, не только отражаются в языке, но и оказывают на него определенное влияние. Это означает, что язык требует надежной сохранности. В полной мере этими вопросами занимается эколингвистика, так называемая чистота языка. В казахском языкознании она берет свое начало в трудах А. Байтурсынова. На сегодняшний день актуальным вопросом казахского языкознания является чистота языка. Чистота языка означает, что мы не используем слова другого языка, избегаем заимствованных слов.

В лингвистике языковая культура находится в центре внимания. Она связана с уровнем литературного языка каждого народа, включая его культурное, духовное богатство. Для развития языковой культуры необходимо уделять первоочередное внимание чистоте, наглядности, точности языка. Таким образом, мы должны очистить нашу речь от сленга, диалектов, простых слов, которые не являются литературной нормой. Однако в связи с активным использованием подобных слов в повседневной жизни это стало актуальной проблемой в языковом мире. В общем языкознании этот вопрос рассматривается в области эколингвистики.

Ключевые слова: родной язык, чистота языка, языковая культура, эколингвистика, культура слова, речевой этикет, разговорный язык, жаргон, сленг, социолект, аргю, идиолект.

Для цитирования: Ауганбаева М.С., Мамаева Г.Б., Баимбетова А.А. Экология языка: использование сленга и жаргонных слов // *Philological Sciences Journal*. – 2023. – Vol.3. – №31. – С. 7-18.

DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.013>

Information about authors

Auganbayeva Markhaba Salimgereyevna, doctoral student, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str, 2, Astana, Republic of Kazakhstan.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4198-1987>

Matayeva Gulnar Beisenkyzy, Candidate of Philological Science, Associate Professor of L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str, 2, Astana, Republic of Kazakhstan.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3405-6718>

Baimbetova Aigerim Abdimalikovna, Candidate of Philological Sciences, acting associate professor of Taraz Regional University named after M.Kh. Dulati, Tole Bi str., 40, Taraz, Republic of Kazakhstan.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0845-6518>

Авторлар туралы мәлімет

Ауганбаева Мархаба Сәлімгерейқызы, докторант, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қ. Сәтбаев көшесі, 2, Астана, Қазақстан Республикасы.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4198-1987>

Мамаева Гүлнар Бейсенқызы, филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қ. Сәтбаев көшесі, 2, Астана, Қазақстан Республикасы.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3405-6718>

Бәйімбетова Айгерім Әбдімәлікқызы, филология ғылымдарының кандидаты, доцент м.а., М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Төле Би көшесі, 40, Тараз, Қазақстан Республикасы.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0845-6518>

Сведения об авторах

Ауганбаева Мархаба Салимгереевна, докторант, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, ул. К. Сатпаева, 2, Астана, Республика Казахстан.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4198-1987>

Мамаева Гүлнар Бейсеновна, кандидат филологических наук, профессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, ул. К. Сатпаева, 2, Астана, Республика Казахстан.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3405-6718>

Баимбетова Айгерим Абдималиковна, кандидат филологических наук, и.о. доцента, Таразский региональный университет имени М.Х. Дулати, ул. Төле Би, 40, Тараз, Республика Казахстан.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0845-6518>

Мақала редакцияға 24.07.2023 ж. келіп түсті; 5.09.2023 ж. рецензиядан кейін мақұлданды; 11.09.2023 ж. баспаға қабылданды.

Статья поступила в редакцию 24.07.2023 г.; одобрена после рецензирования 5.09.2023 г.; принята к публикации 11.09.2023 г.

The article was submitted on 24.07.2023; approved after reviewing on 5.09.2023; accepted for publication on 11.09.2023.

IRSTI 16.21.27

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.014>

A.T. Kikbayeva^{a*}

E-mail: isskakova.ainura@gmail.com. *Corresponding author: isskakova.ainura@gmail.com

N.Zh. Shaimerdenova^a

E-mail: turkology.ri@gmail.com

D.E. Kanayeva^a

E-mail: dina_22.03@mail.ru

^a*Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Republic of Kazakhstan*

REFLECTION OF THE CULTURAL-NATIONAL SPECIFICITY ANTHROPONYMS AND TOPONYMS OF KAZAKHSTAN IN THE CONTEXT OF FORMATION OF A MULTICULTURAL PERSONALITY

Abstract

The article examines the role of national specificity of anthroponyms and toponyms in the formation of a multicultural personality. It is known that language preserves culture and passes it on from generation to generation, therefore it plays a significant role in the formation of personality, national character, ethnic community, people, nation.

The purpose of the article is to identify the reflection of culture in gaps: using the example of Kazakh anthroponyms and toponyms, which have great potential in the formation of a multicultural (secondary) linguistic personality. Knowledge of the lacunae of a linguistic personality allows you to expand your understanding of the world and better understand the behavior of representatives of other cultures. According to scientists, the culture of the people is clearly reflected in anthroponyms and toponyms that represent the linguistic picture of the world, as well as preserving ethnocultural information in their foundations, which is evidence It's about the peculiarities of the worldview, worldview, and worldview of the people.

In the theoretical part of the article, the research of Yu.N. Karaylov, L.P. Klobukova, V.V. Krasnykh, A.I. Izotov on the formation of a linguistic personality is examined in detail; in the practical part, an analysis is made of the works of the Kazakh scientist T. Dzhanuzakov on the role of names own in cultural and national specifics.

The article makes an analysis, compares previously expressed opinions about the meaning of proper names in national-cultural specifics, that the names of people and toponyms are a large component of the ethnic group, representing the way of life, beliefs, historical events, culture of the people, which are an integral part linguistic picture of the world, more Moreover, they directly reflect the historical course of events.

The article draws a conclusion about the process of studying any non-native language as a practice of intercultural communication, since every new word or phraseological unit reflects the national culture, which is determined by national consciousness.

Keywords:

linguistic personality, world picture, secondary linguistic personality, anthroponyms, toponyms, semantics, culture, tradition, ethnos.

For citation:

Kikbayeva A.T., Shaimerdenova N.Zh., Kanayeva D.E. Reflection of the cultural-national specificity anthroponyms and toponyms of Kazakhstan in the context of formation of a

Introduction

The term «language personality» can be used to refer to individual characteristics in a person's use of language. Linguistic personality includes not only lexical and grammatical features, but also communication style, word choice preferences, intonation, and other aspects that make linguistic expression unique to each individual. It usually refers to the way an individual perceives and uses language. Language personality includes aspects such as vocabulary, grammar, pronunciation and communication style. Each person develops his own communication style, which may be recognizable and characteristic of him.

Each person has his own unique linguistic personality, which can differ from others even within the same language. This is due to individual preferences, professional environment, regional characteristics and other factors.

Terms such as «linguistic identity» and «linguistic variation» are often used to study linguistic personality. They help to understand how language shapes human personality and what factors influence individual characteristics in language use. According to the research of such authors as L.P. Klobukova, V.V. Krasnykh, A.I. Izotov, a linguistic personality is formed under the influence of various factors, such as the cultural environment, education, social interaction, behavior and experience and represents cultural and linguistic and communicative values, knowledge of the world [Klobukova, Krasnykh, 1998: 116].

Great interest in this issue was aroused by the theory of linguistic personality of the Russian linguist Yu.N. Karaulov [Karaulov, 2010: 164], which corresponds to his concept in structural order linguistic personality as 3 levels:

- verbal-semantic level which carries the character of normal knowledge of a natural language for a native speaker of a given language;
- cognitive level shows the meaning of the “picture of the world”, the transition from “value to knowledge”;
- the pragmatic (highest) level shows the goals, motives, interests, relationships.

In our research, we rely on the theory of Yu.A. Karaulov when analyzing proper names and toponyms, and their role in the formation of cultural-national specifics.

Language plays a key role in intercultural communication, which occurs in the interaction between representatives of different cultures. It is important to consider that not only language, but also cultural contexts, customs, traditions and non-verbal elements play a decisive role in effective mutual understanding. When studying a foreign language, a person encounters a foreign culture that differs from his native, cultural, and speech order. Linguist S.G. Ter-Minasova in her work «Language and Intercultural Communication» writes that «languages must be studied in inextricable unity with the world and the culture of the peoples who speak these languages» [Ter-Minasova, 2004: 13]. The work of S. Ter-Minasova was translated into the Kazakh language and today is popular due to the actualization of problems of intercultural communication. According her research a person with a multicultural linguistic personality knows several languages at a fairly high level. This allows him to communicate freely with representatives of different cultures and the individual is able to adapt to different cultural contexts and understand and respect the diversity of cultural values, norms and traditions. A multicultural linguistic personality typically displays an openness to new languages and cultures, strives to expand their linguistic repertoire and gain a deeper understanding of the diversity of worldviews.

Materials and research methods

A multicultural linguistic personality is a concept that refers to a person who has skills and abilities in multiple languages and is able to interact effectively with different cultures. It is not just

the ability to speak multiple languages, but also the ability to understand and adapt to diverse linguistic and cultural contexts. Intercultural communication plays a great role in a process of interaction between representatives of different cultures, based on the exchange of information, ideas and values. It has great importance in the modern world, where people from different cultures encounter each other more and more often. Understanding and respecting cultural differences plays an important role in successful interactions between people. N.D. Galskova wrote about it that the model of a secondary linguistic personality is intercultural communication and the individual's ability to communicate at the intercultural level [Galskova, 2004: 43]. As studies show, anthroponyms and toponyms are the most important component of communication and cause certain difficulties in the process of intercultural communication, in particular in conditions of multiculturalism and multilingualism, as well as during the formation of a multicultural linguistic personality. Having a multicultural linguistic personality can be a valuable resource in an increasingly multicultural and globalized world, as it promotes greater understanding and cooperation between people of different cultures.

Secondary language personality is a condition in which a person has multiple language skills and can easily switch between them depending on the situation. Thus, a secondary language personality allows a person to function successfully in different language environments and adapt to different cultural contexts.

Anthroponyms and toponyms have a significant influence on the formation of a multicultural personality. The use of anthroponyms and toponyms in Kazakhstan contributes to the formation of a multicultural personality. They allow people to express their belonging to a particular ethnic group, thereby maintaining their cultural identity. Thanks to the diversity of anthroponyms and toponyms, every person can feel part of multinational Kazakhstan and respect the cultural heritage of other peoples. They reflect the diversity of ethnic groups living in the country and preserve the cultural heritage of each people. The use of various anthroponyms and toponyms promotes respect and tolerance, and also contributes to the formation of a harmonious multicultural personality capable of living in a multinational society.

Anthroponyms and toponyms are an important part of the cultural heritage of every nation. They show the unique characteristics and history of various regions, being an integral part of national identity. In Kazakhstan, as a multinational country, anthroponyms and toponyms are of particular importance, as they reflect the richness and diversity of the cultures of this country. In this article we will consider the national specifics of anthroponyms and toponyms of Kazakhstan and their influence on the formation of a multicultural personality.

Literature review

Anthroponyms are the names of people and surnames that are associated with a particular people or region. Kazakhstan, as a multinational country, has a variety of anthroponyms that reflect the historical, ethnic and cultural characteristics of the various peoples living on its territory. The use of various anthroponyms in Kazakhstan allows us to respect and preserve the cultural heritage of each people, contributing to the formation of a multicultural personality. Scientists E.M. Vereshchagin, V.G. Kostomarov believe that most of the cultural and historical value consists of personal names that clearly represent the tradition and culture of the people [Vereshchagin, Kostomarov, 1990: 78]. According to A.V. Superanskaya, onomastics has a strong connection with the cultural history of the people [Superanskaya, 2009: 98]. E.S. Kybryakova believes that onomastics is a cultural dominant and recognizes it as the main cultural element [Kybryakova, 1978: 114]. As the research shows the national specificity of anthroponyms are features characteristic of the names of people in a particular nation or culture. Anthroponyms, or names of people, are of great importance in society, since they are not only an individual identification of a person, but also reflect his cultural, historical and national heritage.

Discussion and results

Each nation has its own traditions and characteristics, which are reflected in anthroponyms. For example, in some cultures it is common to give children names that reflect their faith or religious beliefs. In other cultures, names may be associated with historical events or heroes. Such names can be passed down from generation to generation and are a symbol of family identity. The national specificity of anthroponyms can also be manifested in the choice of phonetic and graphic forms of names. Additionally, there may be differences across nations in the order of first and last names, the use of patronymics, or name variations depending on a person's social status or position. Studying the national specifics of anthroponyms is important for understanding the culture and history of a people. Anthroponyms are an important part of language and society; they reflect the values, traditions and identity of a people. The study of anthroponyms allows us to more deeply understand various aspects of national culture and human personality. In the modern world, where globalization and migration are becoming increasingly common phenomena, studying the national specifics of anthroponyms helps preserve and respect cultural diversity. It also promotes mutual understanding and tolerance between different nations and cultures. Thus, the national specificity of anthroponyms plays an important role in the formation and expression of national identity. The study of anthroponyms allows us to better understand the culture, traditions and history of a people, and also contributes to the preservation and respect of cultural diversity in the world.

In Kazakhstan, the study of anthroponymy is carried out by Doctor of Philological Sciences, Professor Telgozha Zhanyzakov. To date, he wrote 7 monographs, 15 dictionaries on anthroponymy and over 132 scientific works, 6 books on onomastics. In Kazakhstan, the study of anthroponymy is carried out by Doctor of Philological Sciences, Professor Telgozha Zhanyzakov. To date, he has published 7 monographs, 6 books, 15 dictionaries and more than 132 scientific articles on onomastics. In his works he shows a description of names, what they are associated with, the etymology of personal names and the connection of personal names with the national culture of the Kazakh people. The scientist also claims that Kazakh names are mainly based on the motive of wishes, for example, Kazakhs gave and still give their children names with “bai”, which means rich: Baibol “be rich”, Mynzhasar “live long, thousand-year-old”, Omirzak “long” life”, Kuanysh “be happy”. The scientist also states the fact that the Kazakhs believed that the names of people protected and protected them from disasters. [Dzhanyzakov, 1982: 16].

About wish names, researcher Ch.Ch. Valikhanov wrote that Kazakhs deeply believe in the power of names, therefore they pay special attention when choosing names for their children. The power of personal names is confirmed by the fact that in families where only a girl and only wanted a boy, the girls were called Ultygan “let there be a boy”, Ulbosyn “let there be a boy” [Valikhanov, 1984: 209].

Names-amulets and names-wishes have been preserved to this day. According to the research of scientists such as A. M. Tanabaev, F. Sh. Opazgaliev, Kazakh beliefs are clearly reflected in personal names. For example, in families where children die they gave the names Turap, Tursyn, Toktasyn (let him stay, let him live) [Tanabaeva, Opazgalieva, 2001: 91].

Also, toponyms allow people to express their belonging to a particular ethnic group, thereby maintaining their cultural identity. They reflect the historical and cultural heritage of the region, and also allow for the preservation and transmission of knowledge about the area. There are many toponyms in Kazakhstan that reflect the diversity of ethnic groups living in the country. For example, the name of the city of Almaty comes from the word “alma”, which means “apple” in Kazakh. This name reflects the wealth and fertility of these lands. Toponyms of Kazakhstan can be divided into several groups, which clearly reflect the national specifics of the people.

1. Toponyms, by the names of which one can determine the specific properties of the area, also convey the people, for example, the names: rivers Karazhar – “black rock (cliff)”, Akbulak – “pure spring”, Aktasty – “white stone”; lake Aschykol – “salt lake”, Zhaltykol – from zhaltyp “smooth”, “open, unovergrown lake”, Zharkol – “lake with steep banks”, Borlykol – “chalk lake”, Kumkol – “o” “zero with a sandy bottom”, Kopa – “salt marsh”, Mailysoy – “fat cop (“greasy” is

the name for viscous, muddy mud used for treatment)”; populated areas (n.p.) Kenashchy – “wide, salty spring”, Kisyksay – “crooked ravine, gorge”, Kokalazhar – from kok “green”, ala – “motley”, zhar – “cliff”, i.e. “variegated green cliff”, Tasty-taldy – “rocky-hilly”, Tastybulak – “rocky spring”, Uzynkol – “long elongated lake”, Kumkeshy – Kum “sand”, keshy – “cross through something”, in meaning from Turkic: “sandy ford”; Aktobe city – “white hill”; yrochischa Kokatyz – from kok – “green”, meaning “clean, transparent”, atyz – “narrow channel”, i.e. “transparent clean channel”, sands Akkum – add. “white, clean sands”, “moving, blowing dune sands, devoid of vegetation” [Toponymics of Kazakhstan, 2010: 516].

2. Toponyms, by the names of which you can determine which plants grow in this area, also these names are associated with the culture of the Kazakh people, for example the names: Ushkamys – “three reeds”, Shagylybidaiyk – “a place where there is wormwood wheatgrass”, Shieli – “cherry”, Shokykapagay – “pine growing on a hill”; wintering Oykaragay – “pine tree growing in the lowlands”, urochishche Sazdyagash – “tree growing in swampy areas”, Sypsyn agash – “rustling tree” [Bektasova, 1996: 84].

3. Toponyms containing the names of the animal world, also these names are associated with the culture of the Kazakh people, for example the names: Ayuly – “a place where bears are found”, Borili – “a wolf’s place”, the Kazakh wolf is a symbol of will and strength; Balyktykol – “lake rich in fish”, a rich area, Zhylanbaskol – “a lake where there are many snakes”, but for the Kazakhs they were considered sacred.

4. Enotonyms occupy a special role in Kazakh culture. This could be the name of a clan or tribe, for example, the name of the clan Kypshak is an ethnotonym meaning the most ancient clan of Kazakhs; populated areas Altai – named after the Altai clan, Zholan – in the Egindykol region, ethnonym of the Turks, Barakpay – in the Sandyktay region, ethnonym of the Barak Turks, Kerey – yrochische, lake in K Orgalzhyn region is the name of the ethnic division of the Kazakhs.

5. Names that show rich agriculture, rich crops, for example Egindikol – lit. “lake near arable land”, Eginsoy from egin “sowing”, cop – “salt lake”, i.e. “lake where crops are located nearby”; Ypochische Egintomar lit. “Humpy arable land”; Egindibulak – “spring of arable land”, Egindikudyk – “well for arable land”; populated areas Eginditobe – “a hill where there is arable land”, Eginsey – “a ravine with arable land”, etc.

6. Toponyms that were given in honor of respected and recognized people among the people, such as rulers of the people, akyns, scientists, batyrs, zhyrau, musicians, etc. For example, Kabanbay batyra, Korkyt Ata, Akmolda – ak “white”, molda “priest”, i.e. “Muslim priest”, wintering Daygambay, Lake Baidaly, Zhanabay, Shildebaykol – “Lake Shildebaya”, Raiymbek bastay/bulagy – “keys, Raiymbek stream”, Shokanackansy – “Chokana pass”, Kyrgyzbay tract, Kozha, mountain Bayanzhurek, Bogenbay sayy – “Bogenbay’s log”, etc.

7. Place names associated with the religious views of the people. Word, Aulie – “holy person.” There is a folk legend that this lake disappeared one day, and then at night it appeared again, and people began to call it the “holy lake.” Lake Auliecy – “holy water”, Imantay – “prayer mountain”, spring Auliebulak – “holy spring” [Dzhanyzakov, 2011: 383]. Thus, the Kazakhs believed in the magic of proper names. The Kazakh scientist T. Dzhanyzakov discusses this in detail in his works.

Let us draw attention to another problem related to the study of Turkic languages from the perspective of the functioning of various linguistic units in epic texts, which is especially important because it reveals the meaning of anthroponyms and toponyms in various historical and cultural periods of the development of the Turkic peoples. This aspect was discussed in the article

“Toponymy, semantics of stable lexical combinations in the oral Kazakh tradition” [Shaimerdenova, etc: 2022, 108].

Conclusion

According to the results of research by many scientists, the process of learning any non-native language is a practice of intercultural communication, since every new word or phraseological unit reflects the national culture, which is determined by national consciousness. At the same time, culture is most clearly reflected in anthroponyms and toponyms, representing the linguistic picture of the world, and also preserving ethnocultural information in their foundations, as evidenced by writes about the peculiarities of the worldview, attitude, and worldview of the people.

In our research we can notice that the use of anthroponyms and toponyms in Kazakhstan contributes to the formation of a multicultural personality. They allow people to express their belonging to a particular ethnic group, thereby maintaining their cultural identity. Due to the diversity of anthroponyms and toponyms, every person can feel part of multinational Kazakhstan and respect the cultural heritage of other peoples.

Anthroponyms and toponyms of Kazakhstan play a significant role in the formation of a multicultural personality. They reflect the diversity of ethnic groups living in the country and preserve the cultural heritage of each people. The use of various anthroponyms and toponyms promotes respect and tolerance, and also contributes to the formation of a harmonious multicultural personality capable of living in a multinational society.

The importance of researching anthroponyms and toponyms is also emphasized by the choice of topic for participation in the competition for grant funding by the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan. So, in 2023, the authors of this article submitted an application for 2024-2026. "Turkic languages of Kazakhstan in the conditions of spiritual modernization of society: from graphics to epic text." Here a huge linguistic and cultural layer is highlighted, requiring the joint efforts of linguists, geographers, and historians.

Thus, anthroponyms and toponyms that reflected traditional ideas, beliefs, knowledge of the people about the world around them, their rich life experience in historical and cultural coverage, are a clear indicator of the history of national and human culture. Anthroponyms and toponyms reflect the genetic, historical and cultural codes of the people, which, when studying the language of a given people, build a secondary linguistic personality, knowledge of which allows us to expand our understanding of the past, to recognize the indissoluble connection between language and people.

References

- Бектасова Б.К. Краткий топонимический словарь Костанайской области. – Костанай, 1996. – 84 с.
- Валиханов Ч.Ч. Собрание сочинений. В 5 т. – Том. 1. – Алма-Ата: Глав.ред. казахской энциклопедии, 1984. – 209 с.
- Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. Методическое руководство. – 4-е изд. – М.: Русский язык, 1990. – 78 с.
- Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам. – М.: Аркти, 2004. – 43 с.
- Гумбольдт В. Фон. Современные труды по языкознанию. – М.: Прогресс, 2000. – 78 с.
- Джанузаков Т. Жер-су атаулары (этимологиялық анықтамалық). – Алматы: Өнер, 2011. – 383 с.
- Джанузаков Т. Очерк казахской ономастики. – Алма-Ата: ҒЫЛЫМ, 1982. – 16 с.
- Камолиддин Ш.Ш. Древнетюркская топонимия Средней Азии / Отв. ред. М. Исхоков. – Т.: Шарк, 2006. – 152 с.

- Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – 8-е изд. – М., 2010. – 164 с.
- Клобукова Л.П., Красных В.В., Изотов А.И. Язык, сознание, коммуникация / Сб. научных статей, посв. памяти Г.И. Рожковой. – М.: Диалог-МГУ, 1998. – Вып. 6. – 116 с.
- Кубрякова Е.С. Части речи в ономаσιологическом освещении: монография. – М.: Наука, 1978. – 114 с.
- Национальный центр государственной научно-технической экспертизы (НЦГНТЭ) МНВО РК: AP23486380: [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.ncste.kz/ru/main> (дата обращения: 1.07.2023)
- Суперанская А.В. Ономастика начала XXI века. – М.: Институт языкознания РАН, 2009. – 98 с.
- Танабаева А.М., Оразгалиева Ф.Ш. Лексика и фразеология как источник этнокультурной информации. – Караганда: Изд-во КарГУ, 2001. – 91 с.
- Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Изд-во МГУ, 2004. – С. 13.
- Топонимика Казахстана. Энциклопедический справочник. – Алматы: ТОО «Aruna Ltd», 2010. – 516 с.
- Шаймерденова Н.Ж., Жанабаев К., Серикбаева А.Д. Топонимика и семантика устойчивых лексических сочетаний в устной казахской традиции // Вестник КазНУ. Серия Филология. – 2022. – №2(186). – С. 108-120. <https://doi.org/10.26577/EJPh.2022.v186.i2.011>.

References

- Bektasova B. K. Kratkij toponimicheskiy slovar' Kostanajskoj oblasti. Kostanaj, 1996. – 84 с. [in Russian].
- Valihanov Ch.Ch. Sobranie sochinenij: V 5 t. – Т. 1. – Alma-Ata: Glav. red. kazah. jencikl., 1984. – 209 s. [in Russian].
- Vereshhagin E.M., Kostomarov V.G. Jazyk i kul'tura: Lingvostranovedenie v prepodavanii russkogo jazyka kak inostrannogo. Metodicheskoe rukovodstvo. – 4-e izd., М.: Russkij jazyk, 1990. – 78 s. [in Russian].
- Gal'skova N. D. Sovremennaja metodika obuchenija inostrannym jazykam. – М.: Arkti, 2004. – 43 s. [in Russian].
- Gumbol'dt V. Izbrannye trudy po jazykoznaniju. – М.: Progress, 2000. – 78 s. [in Russian].
- Dzhanuzakov T. Oчерk kazahskoj onomastiki. – Alma-Ata: Fylym, 1982. – 16 s. [in Russian].
- Dzhanuzakov T. Zher-su ataulary (jetimologijalyk anyqtamalyk). – Алматы: «Өнер», 2011. – 383 s. [in Kazakh].
- Kamoliddin Sh.S. Drevnetjurkskaja toponimija Srednej Azii / Otv. red. M. Ishokov. – Т.: «Shark». 2006. – 152 s. [in Russian].
- Karaulov Ju.N. Russkij jazyk i jazykovaja lichnost'. 8-e izd. – М., 2010. – 164 s. [in Russian].
- Klobukova L.P., Krasnyh V.V., Izotov A.I. Jazyk, soznanie, kommunikacija: Sb. nauchnyh statej, posvjashhenyj pamjati Galiny Ivanovny Rozhkovej. – М.: Dialog-MGU, 1998. – Vyp.6. – 116 s. [in Russian].
- Kubtrjakova E. S. Chasti rechi v onomasiologicheskom osveshhenii: monografija. – М.: Nauka, 1978. – 114 s. [in Russian].
- Natsional'nyy tsentr gosudarstvennoy nauchno-tekhneskoj eksperizy (GNTSGNTE) MNVO РК: AP23486380 // Elektoronnyy resurs. [Rezhim dostupa]: <https://www.ncste.kz/ru/main> (data obrashenya: 1.07.2023) [in Russian].
- Superanskaja A.V. Onomastika nachala XXI veka. – М.: In-t jazykoznanija RAN, 2009. – 98 s. [in Russian].
- Tanabaeva A.M., Orazgalieva F.Sh. Leksika i frazeologija kak istochnik jetnokul'turnoj informacii. – Karaganda: Izd-vo KarGU, 2001. – 91 s. [in Russian].

Ter-Minasova S.G. Jazyk i mezhkul'turnaja kommunikacija. – M.: Izd-vo MGU, 2004. – 13 s. [in Russian].

Toponimika Kazahstana. Jenciklopedicheskij spravocnik. – Almaty: TOO «Aruna Ltd», 2010. – 516 s. [in Russian].

Shaimerdenova N.ZH., Zhanabaev K., Serikbaeva A.D. Toponimika semantika ustoychivyx leksicheskikh sochetaniy v ustnoy kazakhskoy traditsii // Vestnik KazNU. Seriya Filologiya. – №2 (186) 2022. – S. 108-120. <https://doi.org/10.26577/EJPh.2022.v186.i2.011> [in Russian].

А.Т. Кикбаева^{a*}

E-mail: isskakova.ainura@gmail.com. * Байланыс үшін автор: isskakova.ainura@gmail.com

Н.Ж. Шаймерденова^a

E-mail: turkology.ri@gmail.com

Д.Е. Канаева^a

E-mail: dina_22.03@mail.ru

^a Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан Республикасы

КӨПМӘДЕНИЕТТІ ТҮЛҒА ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН АНТРОПОНИМДЕРІ МЕН ТОПОНИМДЕРІНІҢ МӘДЕНИ-ҰЛТТЫҚ ЕРЕКШЕЛІГІНІҢ КӨРІНІСІ

Аннотация. Мақалада антропонимдер мен топонимдердің ұлттық ерекшелігінің көпмәдениетті тұлғаны қалыптастырудағы рөлі қарастырылған. Тіл мәдениетті сақтайды, оны ұрпақтан-ұрпаққа жеткізеді, сондықтан оның тұлғаның, ұлттық мінездің, этностың, халықтың, ұлттың қалыптасуында маңызды рөл атқаратыны белгілі.

Мақаланың мақсаты – лақуналардағы мәдениеттің көрінісін анықтау: көпмәдениетті (екінші) тілдік тұлғаны қалыптастыруда үлкен мүмкіндіктері бар қазақ антропонимдері мен топонимдерін мысалға ала отырып. Тілдік тұлғаның лақуналарын білу әлем туралы түсініктерді кеңейтуге және басқа мәдениет өкілдерінің мінез-құлқын жақсы түсінуге мүмкіндік береді. Ғалымдардың пікірінше, халықтың мәдениеті дүниенің тілдік бейнесін білдіретін антропонимдер мен топонимдерде айқын көрініс табады, сонымен қатар этномәдени ақпаратты өз негіздерінде оның дүниетанымының ерекшеліктерін сақтайды.

Мақаланың теориялық бөлімінде Ю.Н. Қарауловтың, Л.П. Клобукованың, В.В. Красныхтың, А.И. Изотовтың тілдік тұлғаның қалыптасуына қатысты зерттеулері жан-жақты қарастырылса, практикалық бөлімінде қазақ ғалымы Т. Жанұзақовтың еңбектеріндегі мәдени-ұлттық ерекшеліктердегі жеке есімдердің алатын орны туралы талдау жасалған.

Мақалада ұлттық-мәдени ерекшеліктердегі жалқы есімдердің мағынасына қатысты бұрын айтылған пікірлерге қатысты адам аттары мен топонимдердің этностың тұрмыс-тіршілігін, наным-сенімдерін, тарихи оқиғаларын, мәдениетін білдіретін үлкен құрамдас бөлігі екендігіне талдау жасалып, және олардың тарихи оқиғалармен тікелей байланысын көрсетеді.

Мақалада әрбір жаңа сөз немесе фразеологиялық бірлік ұлттық санамен анықталатын ұлттық мәдениетті көрсететіндіктен, кез келген ана тілін мәдениетаралық қарым-қатынас тәжірибесі ретінде зерттеу процесі туралы қорытынды жасалады.

Тірек сөздер: тілдік тұлға, әлем бейнесі, қосалқы тілдік тұлға, антропонимдер, топонимдер, семантика, мәдениет, дәстүр, этнос.

Сілтеме жасау үшін: Кикбаева А.Т., Шаймерденова Н.Ж., Канаева Д.Е. Көпмәдениетті тұлға қалыптастыру жағдайындағы Қазақстан антропонимдері мен топонимдерінің мәдени-ұлттық ерекшелігінің көрінісі // Philological Sciences Journal. – 2023. – Vol. 3. – №3. – Pp. 19-28. DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.014>

А.Т. Кикбаева^{a*}

E-mail: isskakova.ainura@gmail.com.

* Автор для корреспонденции: isskakova.ainura@gmail.com.

Н.Ж. Шаймерденова^a

E-mail: turkology.ri@gmail.com

Д.Е. Канаева^a

E-mail: dina_22.03@mail.ru

^a *Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
Алматы, Республика Казахстан*

ОТРАЖЕНИЕ КУЛЬТУРНО-НАЦИОНАЛЬНОЙ СПЕЦИФИКИ АНТРОПОНИМОВ И ТОПОНИМОВ КАЗАХСТАНА В КОНТЕКСТЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ЛИЧНОСТИ

Аннотация. В статье рассматривается роль национальной специфики антропонимов и топонимов в формировании поликультурной личности. Известно, что язык сохраняет культуру и передает ее из поколения в поколение, поэтому он играет значительную роль в формировании личности, национального характера, этнической общности, народа, нации.

Цель статьи – выявить отражение культуры в лакунах на примере казахских антропонимов и топонимов, которые обладают большим потенциалом в образовании поликультурной (вторичной) языковой личности. Знание лакун языковой личностью позволяет расширить миропонимание и поведение представителей других культур. По мнению ученых, культура народа ярко отражается в антропонимах и топонимах репрезентирующих языковую картину мира, а также сохраняющих в своих основах этнокультурную информацию, что свидетельствует об особенностях мировосприятия, мироощущения, миропонимания народа.

В теоритической части статьи детально рассматриваются исследования Ю.Н. Караулова, Л.П. Клобуковой, В.В. Красных, А.И. Изотова о формировании языковой личности, в практической части делается анализ по трудам казахстанского ученого Т.Джанузакова о роли имен собственных в культурно-национальной специфике.

В статье осуществляется анализ, сравниваются высказанные ранее мнения о значении имен собственных в национально-культурной специфике, что имена людей и топонимы являются большим составляющим этноса, представляющие собой быт, верования, исторические события, культуру народа, которые являются неотъемлемой частью языковой картины мира, более того, они прямо отражают исторический ход развития событий.

Делается вывод о процессе изучения любого неродного языка практикой межкультурного общения, так как каждое новое слово или фразеологическая единица отражает национальную культуру, который обусловлен национальным сознанием.

Ключевые слова: языковая личность, картина мира, вторичная языковая личность, антропонимы, топонимы, семантика, культура, традиция, этнос.

Для цитирования: Кикбаева А.Т., Шаймерденова Н.Ж., Канаева Д.Е. Отражение культурно-национальной специфики антропонимов и топонимов Казахстана в контексте формирования поликультурной личности // *Philological Sciences Journal*. – 2023. – Vol. 3. – №3. – Pp. 19-28. DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.014>

Авторлар туралы мәлімет:

Кикбаева Айнұр Теміржанқызы, докторант, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Әл-Фараби даңғылы, 71, Алматы, Қазақстан Республикасы.

ORCID 0000-0002-1278-8128

Шаймерденова Нұрсұлу Жамалбекқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, түркітану және алтаистика ғылыми-зерттеу институтының директоры, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, орыс филологиясы және әлем әдебиеті кафедрасының профессоры, әл-Фараби даңғылы, 71, Алматы, Қазақстан Республикасы.

ORCID 0000-0002-2830-8336

Канаева Дина Ержанқызы, бас маман, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің профессоры, Әл-Фараби даңғылы, 71, Алматы, Қазақстан Республикасы.

ORCID 0009-0003-9553-7715

Information about authors:

Kikbayeva Ainur Temirzhankyzy, doctoral student, Al-Farabi Kazakh National University, Al-Farabi 71, Almaty, Republic of Kazakhstan.

ORCID 0000-0002-1278-8128

Shaimerdenova Nursulu Zhamalbekovna, Doctor of Philology, Professor, Director of the Research Institute of Turkology and Altaic Studies, Professor of the Department of Russian Philology and World Literature, Al-Farabi Kazakh National University, Al-Farabi Avenue, 71, Almaty, Republic of Kazakhstan.

ORCID 0000-0002-2830-8336

Kanayeva Dina Erzhankyzy, leader specialist, Al-Farabi Kazakh National University, 71 Al-Farabi ave, Almaty, Republic of Kazakhstan.

ORCID 0009-0003-9553-7715

Сведения об авторах:

Кикбаева Айнұр Теміржанқызы, докторант, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, проспект аль-Фараби 71, Алматы, Республика Казахстан.

ORCID 0000-0002-1278-8128

Шаймерденова Нурсулу Жамалбековна, доктор филологических наук, профессор, директор НИИ тюркологии и алтаистики, профессор кафедры русской филологии и мировой литературы Казахский национальный университет имени аль-Фараби, проспект аль-Фараби, 71, Алматы, Республика Казахстан.

ORCID 0000-0002-2830-8336

Канаева Дина Ержанқызы, ведущий специалист НИИ Тюркологии и алтаистики, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, проспект аль-Фараби, 71, Алматы, Республика Казахстан.

ORCID 0009-0003-9553-7715

Мақала редакцияға 25.07.2023 ж. келіп түсті; 10.09.2023 ж. рецензиядан кейін мақұлданды; 12.09.2023 ж. баспаға қабылданды.

Статья поступила в редакцию 25.07.2023 г.; одобрена после рецензирования 10.09.2023 г.; принята к публикации 12.09.2023 г.

The article was submitted on 25.07.2023; approved after reviewing on 10.09.2023; accepted for publication on 12.09.2023.

XFTAP 19.41.07

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.015>

А.Ж. Шайкенова^а

E-mail: Aisulu_04_09@mail.ru

Н.А. Жасарал^{а*}

E-mail: 221309002@stu.sdu.edu.kz. *Байланыс үшін автор: 221309002@stu.sdu.edu.kz

^а *Сүлеймен Демирел атындағы университет (SDU), Алматы, Қазақстан Республикасы*

МЕДИАКОНВЕРГЕНЦИЯНЫҢ ҚАЗАҚСТАН МЕДИАСЫНДА КӨРІНІС ТАБУЫ

Аңдатпа.

Журналист мамандығы ақпараттық жүйелердің технологияларына қатысты көптеген аспектілермен дамып отырады. Барлық қолданыстағы цифрлық платформалар мен түрлі тілдерде қабылдануы тиіс ақпараттың әмбебаптығы, ақпарат алудың тиімділігі, көп арналы байланыс құралдары жаңа медианың дамуына алып келеді. Осылайша, бұқаралық ақпарат құралдары (БАҚ) конвергенциясы жағдайында журналистиканың жан-жақты классикалық мүмкіндіктері артып отыр. Сондықтан бұл ғылыми мақалада Орталық Азияда орналасқан Қазақстандағы медиа конвергенциясының пайда болуы мен қазіргі жағдайына зерттеулер жүргізілді. Дәстүрлі және жаңа медиа арасындағы шекараларды жою арқылы, бұл үрдіс Қазақстандағы, сондай-ақ дүние жүзінің басқа бөліктерінде технологиялық прогресс, тұтынушылардың өзгермелі мінез-құлқы және дамып келе жатқан бизнес модельдері сияқты факторлардың ықпалымен қалыптасуда. Зерттеу барысында мазмұнның қайталануымен немесе баламалы медиа-платформаларды құрумен жүретін дәстүрлі және жаңа медианы біріктіру процесінің Қазақстанның медиа кеңістігінде бұқаралық ақпарат құралдарының конвергенциясы алғаш рет пайда болған уақыт кестесін зерттеуге және қазіргі жағдайды бағалауға бағытталғаны көрсетіледі.

Тірек сөздер

Конвергенция, электрондық хабарландыру, медиаконвергенция, бұқаралық ақпарат құралдары, коммуникация, медиа, ақпаратты тарату.

Сілтеме жасау үшін

Шайкенова А.Ж., Жасарал Н.А. Медиаконвергенцияның Қазақстан медиасында көрініс табуы // Philological Sciences Journal. – 2023. – Vol. 3. – №3. – Pp. 29-37.

DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.015>

Кіріспе

Қазақстанда медиаконвергенцияның пайда болуы және дамуы, қоғамның ақпаратқа деген қажеттілігін қанағаттандыруда жаңа мүмкіндіктер ашып, коммуникация саласындағы дәстүрлі түсініктерді қайта қарауға мәжбүр етеді. Бұл процесс әлемдегі медиа индустриясын өзгертіп, жаңа медиа форматтарының пайда болуына және аудиториямен өзара әрекеттесудің жаңа тәсілдерінің қалыптасуына ықпал етеді.

Интернет бұқаралық ақпарат құралдарының прототипі Қазақстанда 1995 жылы BBS (электрондық хабарландыру тақтасы) жүйесінде пайда болды. Бұл «электрондық

хабарландыру тақтасында» тек АҚШ үкіметінің ақпарат агенттігінің материалдары болды. 1995 жылы бұл ҚБҚ Қазақстан тарапының техникалық базасында орналасқандықтан, ескертпелі түрде қазақ деп атауға болады. Бұл қызметтен ақпарат алушылар тек Алматы қаласының тұрғындары болған жоқ. 90-жылдардың ортасына қарай компьютерлік желі Қазақстанның барлық дерлік қалаларын біріктірді. Бұл Интернетжелісі – FIDONet желісінің дамуының арқасында мүмкін болды. Интернет Қазақстанда 1997 жылы алғаш рет ірі қалаларда: Алматы, Қарағанды, Өскеменде пайда болды.

Бұқаралық ақпарат құралдары интернеттің қазақстандық сегментінде эксперимент ретінде 1998 жылы пайда болды. Бұл RealAudio технологиясын пайдаланатын GCT Almatytelecom сервері (itte.kz) арқылы жасалған алғашқы радио және бейнехабарлар. Қазнетте бұқаралық ақпарат құралдары 1999-2000 жылдар тоғысында сайлау науқанына байланысты белсендірек болды. Дәл сол кезде интернет ғылыми орталар арасындағы байланыс құралы қызметін тоқтатып, Қазақстан үшін қоғамдық қызығушылық тудыра бастады. Республикада интернет қызметтерін пайдалану бағасының төмендеуі де үлкен рөл атқарды. 1999 жылға дейін қазақстандықтар интернетті пайдалану үшін сағатына 10 долларға дейін төлеуге мәжбүр болды. 1999 жылдың 1 қыркүйегінен бастап «Қазақтелеком» ААҚ және оның «Қазақстан Онлайн» сауда белгісімен құрылған «Деректерді жіберу желілері дирекциясы» филиалы «Интернет аймағы» жобасын құрды, ол пайдаланушыларға қолжетімді бағамен Дүниежүзілік желіге қол жеткізуге мүмкіндік берді.

1999 жылы қазанда Қарағандылық басылымдардың апталық дайджесті болып табылатын «Gazeta.inet.kz» (gazeta.inet.kz) шыға бастады. Көп ұзамай ірі республикалық БАҚ сайттары пайда болды. 1999 жылы «Хабар» агенттігінің веб-сайты (khabar.kz) ашылды, ол қазір Қазнеттегі ең көп кіретін және қарқынды дамып келе жатқан ресурстардың бірі болып табылады. 2000 жылы қазақстандық интернет-БАҚ саны өсе берді. Көптеген газеттердің өз сайттары жұмыс жасайды. Мысалы, «Караван» (caravan.kz). Қазнетте ақпараттық агенттіктер пайда болды: «Сенім телефоны» (hotline.kz) «KODA» (news.site.kz). Осы кезеңде бейресми БАҚ-тарды құрудың екі бірегей оқиғасы атап өтілді. «NS» және «Europe Plus Kazakhstan» радиостанцияларының жанкүйерлері shortway.to/nsradio/ және xadaboom.com/radio-reef/ сайттарын құрды. Сайттарды әуесқойлар жасағанын ескерсек, олардың кәсіби деңгейі төмен болған. 2000 жылы 17 қаңтарда Алматыда «Фаренгейттің 451 градусы» газетінің негізінде Мәдениет, ақпарат және қоғамдық келісім министрлігінде ресми тіркелген «Навигатор» (navigator.kz) атты тұңғыш интернет газеті пайда болды.

Ғаламның бізге берген мүмкіндігі дамып, бұл өзгеріс медиа саласына да өз әсерін бермей қоймады. Қазіргі кезде ғалымдардың бірі әлеуметтік пен цифрлық медиа бұқаралық ақпарат құралдарын дербестендіріп, белсенділігін арттыруға үлкен үлесін қосты десе, екінші топ ғалымдары медианың сапасын әлдеқайда әлсіретті дейді. Технология дамығанда, оның қоғамдағы барлық салаға әсері тиюі заңдылық. 1940 жылдың соңында транзистордың жарыққа шығуы компьютерлік революцияның бастамасына айналды. Ақпараттық технологияның дамуы әлемдегі ең көп қолданылатын шикізат ақпараттың өзін алу мен өңдеу әдістерін түбегейлі өзгертті десек болады.

Медиатанушы Терри Флюдің айтуынша, бұл терминдердің «қоғамды қалай өзгерткенін» түсінуіміз керек. Өйткені цифрлық медиа мен әлеуметтік медиа қоғам үшін қандай да бір маңызды өзгеріс жасауда: олар «интерактив пен виртуалға негізделген мәдениетті насихаттауда» [Flew, 2002: 207].

Қазақстан медиасында медиаконвергенцияның көрініс табуы келесі аспектілерде байқалады (1-сурет):

<p>Дижиталды платформалардың дамуы</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Қазақстанда интернет пен мобильді қосымшалар арқылы мазмұнды тарату белсенді дамып келеді. Телевидение, радио және баспа БАҚ өз мазмұндарын онлайн платформалар арқылы ұсынады, бұл олардың аудиториясын кеңейтуге мүмкіндік беріп келеді.
<p>Социалды медиа</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Қазақстандағы БАҚ социалды медиа платформаларын пайдалану арқылы аудиториямен өзара әрекеттесудің жаңа тәсілдерін қалыптастырды. Facebook, Instagram, Twitter және YouTube сияқты платформалар арқылы медиа ұйымдар мазмұнды таратумен қатар, көрермендермен тікелей байланыс орнатуда.
<p>Мультиплатформалы стратегиялар</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Көптеген Қазақстан медиа ұйымдары мультиплатформалы стратегияларды қабылдайды, яғни бір мазмұнды әртүрлі форматта және әртүрлі платформаларда таратады. Мысалы, бір хабарды теледидарда көрсету, оған қоса оның мәтін нұсқасын интернет сайтында жариялау және қысқа нұсқасын социалды медиада бөлісу.
<p>Интерактивтілік</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Дижиталды технологиялардың дамуымен бірге, қазақстандық медиа өз аудиториясымен өзара әрекеттесудің жаңа тәсілдерін қолдана бастады. Мысалы, онлайн дауыс беру, пікірлер бөлімі, тікелей эфирлер және вебинарлар.
<p>Контенттің жекелендірілуі</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Медиаконвергенция арқылы медиа мазмұнын жекелендіру мүмкіндігі артады. Қазақстандағы медиа ұйымдары көрермендердің қызығушылығы мен тұтыну әдеттеріне сәйкес мазмұнды бейімдей алады.

1-сурет. Қазақстан медиасында медиаконвергенцияның көрініс табу аспектілері.

Қазақстан медиасындағы медиаконвергенция әртүрлі медиа платформаларының интеграциясы арқылы аудиторияны кеңейтіп, медиа мазмұнын тұтынудың жаңа тәсілдерін қалыптастыруда. Бұл процесс қазақстандық медианың дамуына жаңа бағыттар мен мүмкіндіктер ашуды.

Материалдар мен әдістер

Осы орайда, жаңа медиа өзгерістерін ғалымдар медиаконвергенция деген терминмен атай бастады. Бұл терминнің шығу төркіні мен оның алып келген өзгерістеріне тоқтала кетсек.

Зерттеуші Д.Белл ақпараттық қоғам жайында жаңадан келген анықтама мен идеяларға көпір салды. Оның еңбектерінде конвергенция жаңа мәнде қолданылып, мағынасы кеңінен ашыла бастады. Алғаш 1970 жылы бұл термин технологиялық құрылғылардың интеграциясын таныту үшін қолданылып бастаса, 1980 жылдары АҚШ өз телекоммуникациясына еніп келе жатқан жаңа медиа құрылғылар мен әдістерді бірізді атау үшін қолданды. 1990 жылдың өзінде ғаламтор сөзі мен оны тұтынушылардың қарқынды өсуі, конвергенция ұғымының кең мағынада ашылуына ықпал етті. [Вартанова, 1999].

Сол кездегі танымал “New York Times” газеті 1995 жылы бұл терминнің ендігі жұмысы газет жұмысында басталып кеткенін мәлімдеген еді. Бұның өзі сексенінші жылдардың өзінде конвергенция ұғымының медиа саласында көрініс таба бастағанын көрсетеді. АҚШ-та

конвергенция алып келген өзгеріс БАҚ-тың қалыпты жұмыс тәртібінің өзгеруіне алып келді. Кей журналисттер бұл өзгеріс олардың мамандығына жасалған қиянат десе, екінші бірі жаңа мүмкіндіктер ашып, БАҚ-тың жайылуына ықпал етті деген пікірде. Енді кез келген журналисттің жұмыс істеу әдісі мультимедиалық көрсеткіштермен тікелей байланысты болды. Медиа ақпарат бір мезетте бірнеше БАҚ көздеріне мағлұмат тарата бастады. Журналисттің жұмыс жасау аясы мен мүмкіндігі кеңейді. Ірі басылымдардың бірі “New York Times” газеті мен сайты қатар, біріктіре жұмыс жасау қолға алынды. Бұл өзгерісті кейін басқада “Los Angeles Times”, “The Washington Post” сынды ірі басылымдар өзіне енгізе бастады. Тілшілер де бір мезетте бірнеше редакцияға материал дайындай бастады. [Jacques, Andrew, 2003].

Интернет қолданушылары дәстүрлі бұқаралық ақпарат құралдарының өзектілігінің төмендегенін байқады. 2006 жылдың қыркүйегіне қарай бүкіл әлем бойынша шамамен 1,5 миллиард адам интернетке қол жеткізе алды. Осы уақыт ішінде News Limited – Тің төрт танымал газеті – “Sydney Daily Telegraph”, “Melbourne Herald Sun”, “Brisbane Courier” – “Mail” және “Adelaide Advertiser” -маңызды хабарландыру жасады. Олар жаңалықтарды үздіксіз онлайн режимінде жариялауға міндеттеме алғанын және редакциялар тәулік бойы жұмыс істейтінін мәлімдеді. Бұл бастама, 2006 жылы Австралияның баспасөз кеңесі хабарлағандай, жаңалықтар қызметтері саласында жаңа бәсекелестікті тудырды. Бұл Фэйрфаксқа тиесілі “The Sydney Morning Herald” және “The Age” газеттерінің реакциясын тудырды, олар да он сегіз ай бұрынғы көзқарастарын еске түсіретін онлайн жаңалықтарға қатысуын күшейтті.

Қазақстанда жаңа ақпараттық технологиялардың мүмкіндіктерін арттыратын жаңа медиа белсенді дамып келеді. Жаңа ақпараттық нарықтар қалыптасуда, жаңа тәуелсіз бұқаралық ақпарат құралдары, Интернет-сайттар, порталдар, халықаралық және отандық медиа ұйымдар, блогтар саласы, әлеуметтік желілер ақпарат таратуда белсенді болып тұр.

1994 жылғы 19 қыркүйекте Халықаралық желілік ақпараттық орталықта жоғарғы деңгейдегі ұлттық домен ресми тіркелгеннен кейін «Қазнетте» белсенді сайт құрылысы басталды деуге болады. 1994 жылдың соңына қарай 15 сайт ашылды.

Шынында да, Қазнет пайдаланушыларында ұзақ уақыт бойы мемлекеттік тілдегі ақпарат көзі ғана емес, сонымен қатар байланыс пен ақпарат алмасуға арналған алаң да болған жоқ. «Әсіресе қазақ бөлімшелерінің студенттері мен оқушыларына алдымен орыс тілінде оқу үшін ақпарат іздеуде орасан зор жұмыс атқарып, содан кейін таңдалған материалды зерттеп, аударып беру қиынға соқты» [Barlybayeva: 2023].

Қазақстан Білім және ғылым министрлігінің Физика-техникалық институтының сайты «Пионер» газетін ғаламтор бетіне алғаш болып, электронды нұсқада шығарды. Газет беттері бірінші болып орыс және ағылшын тілдерін ғана шығып қоймай, қазақ тілдегі ақпараттарды да қоса бастады.

2004 жылы Қарағанды мемлекеттік университетінің журналистика кафедрасының аға оқытушысы Мейрамхан Жапектің арқасында Қазнет ақыры "қазақша сөйледі". Ол құрған "Арқа ақпарат" сайты (<http://www.arka.medialaw.kz>) желіде саясат пен экономикаға байланысты жаңалықтарды ғана емес, қазақ ағартушыларының өмірі мен шығармашылығынан аз белгілі және белгісіз фактілерді де таратты. Сайт беттерінде қазақ журналистикасы мен публицистикасының тарихына арналған мақалалар жарияланды. Ол кезде интернеттің жылдамдығы төмен болды және желіге қосылу мүмкіндігі әр тұрғынның қолында болмады. Бірақ осыған қарамастан, "Арқа ақпарат" айналасына қазақ тілді аудиторияны жинай алды, сол жылы сайт Ұлттық интернет-сыйлықта жеңіске жетті.

Бұл таңқаларлық жағдай емес, өйткені 2000 жылдардың басында қазақ тілді медиа кеңістігін құру үшін "озық" пайдаланушылар қабылданады. Бұған алғашқы "Мәссаған" ұлттық порталын құру дәлел бола алады (<http://www.massagan.com>). Портал авторлары, жас бағдарламашылар Жанарбек Матай мен Бақытнұр Байтели оны 2005 жылдың көктемінде тіркеп, өз беттерінде жаңа жаңалықтар мен қазақ музыкасын жариялады. Қазақ тілді халық

үшін жаңа форумдар мен дербес беттер болды, олар мемлекеттік тілдегі ақпаратпен тез толықтырыла бастады.

Мұрағаттардан әр түрлі тақырыптағы рефераттар мен ғылыми мақалалар табуға болады, күн сайын дерлік қазақ жазушылары мен ақындарының өлеңдері мен еңбектері қосылады. Басында сайт авторлары пайдаланушыларды тарту, өзін-өзі жарнамалау және сайтты жылжыту, контент пен ақпараттық базаны құру және үздіксіз толықтыру сияқты өзекті мәселелерге тап болды. «Достарының, таныстарының және журналистердің көмегімен олар форумдарды белсенді қолдана бастай отырып, ақпарат алмасатын аудиторияны жинай алды. Жылдан жылға жоба авторлары жаңа мүмкіндіктерді, қосымша қолданбаларды жинақтап, сайт үшін логикалық байланысты деректерге негізделген пайдаланушы басқару процесі(навигацияны)арттарды» [Буенбаева, Тасилова: 2017].

Қазақ тілді негізгі мазмұны мәтінді, кескіндерді немесе мультимедианы қамтитын пайдаланушы жазбалары тұрақты түрде қосылатын веб-сайттың (блогосфераның) дамуымен желіде "Жас Алаш", "Егемен Қазақстан", "Ана тілі" және "Айқын" сияқты республикалық газеттердің электрондық нұсқалары да пайда болды, олар алғашқылардың бірі болып мемлекеттік тілде ақпараттың үлкен көлемін тұрақты түрде жариялай бастады. Бұл іздеу жүйелері үшін жақсы базаны құрады.

Бүгінгі таңда қазақ тіліндегі медиа кеңістік ақпараттық және ақпараттық-ойын-сауық порталдарынан, мемлекеттік БАҚ сайттарынан, сондай-ақ дінге арналған интернет-ресурстардан тұрады. Егер жыл сайын Қазнетте ақпаратты онлайн режимінде жариялайтын ресми БАҚ (оның ішінде ақпараттық-формациялық агенттіктердің) қазақ тілді нұсқалары көбірек пайда болса, онда дінге арналған сайттар (kuran.kz, dinislam.kz, islamdini.ru), көптеген пайдаланушылар кірмейді. Бұл негізінен ислам және мұсылмандық мәдениеті туралы ақпарат іздейтін адамдар. Бұл сайттарда материалдар жиі жаңартылмайды және келушілер жиі түсініктеме бермейді.

Бүгінгі таңда ақпараттық-ойын-сауық порталдарының мазмұны негізінен пайдаланушылардың өздері есебінен толықтырылуда.

Талқылау

Газеттер өздерінің құрылымы мен ақпаратты тарату әдісін интернеттегі әріптестерінде қайталаудың әртүрлі стратегияларын қабылдады. Ең алдымен, олар өз мақалаларының алдыңғы қатарында белгілі бір күндер немесе уақыттар сияқты оқиғалардың уақытын атап көрсетуден бас тартады. Оның орнына, олар көбінесе бұл ақпаратты кейінгі бөлімдерге немесе абзацтарға жібереді, осылайша оқиғаның қашан болғанына қарамастан өзектілігін сақтайды. Бұл тәсіл ақпараттың қабылданған құндылығын арттырады, оны уақыт өте келе қосымша жаңартулар мен түсініктермен таратуға мүмкіндік береді.

Екіншіден, дәстүрлі түрде қосымша бөлімдерде ұсынылған "Кім, Не, Қайда" сұрақтарына жауап беретін нақты мәліметтер қазір тақырыптық іздеу жүйелерінің талаптарына сәйкес Google мета-іздеуінде іздеуге болатын тақырыптар ретінде қызмет етеді [Lohr: 2006]. Кейбір басылымдар оқырман назарын аудару үшін екінші бөлімдегі тақырыптан кейін негізгі тұжырымдарды қосуды жөн көреді.

Үшіншіден, зерттеулер көрсеткендей, дағдарыс кезінде Журналистердің Twitter-дегі жазбалары субъективті болып келеді, олар объективтілік туралы жеке пікірлерді қамтиды, өйткені олар ақпаратты әдеттегі жаңалықтарды тарату үлгісінен тыс тікелей жеткізеді [Reverse: 2014].

Төртіншіден, геокодтау маңызды ақпаратты таратудың көрнекті әдісі ретінде пайда болды. Смартфондарға арналған арнайы қосымшаларды қолдана отырып, адамдар жергілікті жаңалықтардан хабардар болып, жақын маңдағы оқиғалар туралы жеке ескертулер ала алады [Weiss: 2013]. Мысал Ретінде Арнольд Шварценеггердің жергілікті жолдарды жөндеуден туындаған көлік қозғалысының бұзылуы туралы ескертетін твиттерін келтіруге болады, ол

тез қарқын алып, тез таралады. Журналистер үшін мұндай локализацияланған бақылаулар кейіннен жариялайтын мақалаларына негіз бола алады.

Қорытынды

Бұқаралық ақпарат құралдарының конвергенциясы тек технологиялық өзгерісті ғана білдірмейді; бұл мұқият зерттеу мен талдауды қажет ететін көп қырлы әлеуметтік-мәдени құбылыс. Оны түсіну әртүрлі теориялық шеңберлерді, әдістемелерді және тәжірибелерді қамтитын медиа зерттеулердегі пәнаралық тәсілдерді қажет етеді. Сонымен қатар, медиа коммуникацияның барлық қатысушылары арасында сыни тұрғыдан ойлау мен медиа сауаттылықты дамытудың шұғыл қажеттілігі туындайды. Бұл жеке тұлғаларға жеке және кәсіби өсу үшін бұқаралық ақпарат құралдарының жақындасу әлеуетін адал және жауапкершілікпен пайдалануға мүмкіндік береді.

Зерттеу көрсеткендей, социалды медиа платформаларының кең таралуы, мультиплатформалық стратегиялардың қолданылуы және аудиторияның интерактивтілігі медиа саласындағы негізгі өзгерістердің бір бөлігі болып табылады. Медиаконвергенция аудиторияның күткендерін қанағаттандыруда және медиа тұтынуының жаңа үлгілерін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Қазақстандағы медиаконвергенцияның зерттелуі ұсынылған материалдар мен әдістер арқылы медиа индустриясындағы өзгерістерді түсінуге және болжауға мүмкіндік береді. Бұл процесс медиа мазмұнын жасаушыларға, таратушыларға және тұтынушыларға технологиялық дамудың жетістіктерін пайдалану арқылы өзара әрекеттесудің жаңа үлгілерін құруға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, медиаконвергенция медиа саласында жаңа мамандықтар мен жұмыс орындарының пайда болуына ықпал етеді, бұл өз кезегінде медиа сарапшыларының жаңа дағдылар мен білімдерді меңгеруін талап етеді. Қорыта айтқанда, медиаконвергенция Қазақстан медиасының дамуында жаңа мүмкіндіктер ашып, медиа ландшафтын қайта құруда және аудиторияның күткендеріне жауап беруде маңызды рөл атқарады.

Әдебиеттер

Болысбаева К.Ж. Актуальные проблемы развития казахскоязычного медиапространства // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Литературоведение, журналистика. – 2013. №3. – С. 101-108

Буенбаева З.К., Тасилова А.А. Интернет-влияние и развитие онлайн-журналистики в Казахстане / Материалы международной конференции, 2017. – С. 10.

Вартанова Е.Л. Конвергенция как неизбежность / От книги до Интернета. Журналистика и литература на рубеже тысячелетия / Отв. ред. Я.Н. Засурский, Е.Л.Вартанова. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 2000.

Велитченко С.Н. Современное медиаобразование: формирование национальной модели // Science and world. – 2013. – 144 с.

Градюшко А.А. Потенциал визуальных коммуникаций в современной веб-журналистике Беларуси и Казахстана. – Алматы, 2015.

Диденко О. Правовое регулирование интернет-ресурсов в Казахстане: Почему блокировки сайтов становятся привычным явлением? Режим доступа: <http://medialawca.org/posts/22-05-2012/62004.html> (дата обращения: 1.07.2023).

Журналистика и конвергенция: почему и как традиционные СМИ превращаются в мультимедийные / под ред. А. Г. Качкаевой. – М.: Аспект-Пресс, 2010.

Кравчук М.Ю. Страноведческие передачи в многополярном мире: медиаконвергенция тв-контента и интернета / Средства массовой коммуникации в многополярном мире: проблемы и перспективы. – М., 2016. – С. 269-273.

Тюлеев М.А. Определение термина «новая журналистика» в аспекте процессов медиаконвергенции на современном этапе. – М., 2022.

Barlybayeva S.H. Transformation of mass media in the modern Kazakhstan // Herald of Journalism. Habarşy Žurnalistika Seriâsy. – 2023. – №69(3).

Harper C. Journalism in a digital age. Health, 34(27), 29. Retrieved March 3, 2015, from URL: <http://web.mit.edu/comm-forum/papers/harper.html>.

Yessenbekova U.M., Mamankul A.A., Syzdykova A.A., Kutym B. Mediaconvergence in social communication and cyberculture // Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Journalism Series. – 2023. – №144(3). – P. 87-102.

References

Bolysbaeva K.ZH. Aktual'nye problemy razvitiya kazahskoyazychnogo mediaprostranstva // Vestnik Rossijskogo universiteta družby narodov. Seriya: Literaturovedenie, zhurnalistika. – 2013. №3. – S. 101-108 [in Russian].

Buenbaeva Z.K., Tasilova A.A. Internet-vliyanie i razvitie onlajn-zhurnalistiki v Kazahstane / Materialy mezhdunarodnoj konferencii, 2017. – S. 10 [in Russian].

Vartanova E.L. Konvergenciya kak neizbezhnost' / Ot knigi do Interneta. Zhurnalistika i literatura na rubezhe tysyacheletiya / Otv. red. YA.N. Zasurskij, E.L. Vartanova. – M.: Izd-vo Mosk. Un-ta, 2000 [in Russian].

Velitchenko S.N. Sovremennoe mediaobrazovanie: formirovanie nacional'noj modeli // Science and world. – 2013. – 144 s. [in Russian].

Gradyushko A.A. Potencial vizual'nyh kommunikacij v sovremennoj veb-zhurnalistike Belarusi i Kazahstana. – Almaty, 2015 [in Russian].

Didenko O. Pravovoe regulirovanie internet-resursov v Kazahstane: Pochemu blokirovki sajtov stanovyatsya privychnym yavleniem? Rezhim dostupa: <http://medialawca.org/posts/22-05-2012/62004.html> (data obrashcheniya: 1.07.2023) [in Russian].

Zhurnalistika i konvergenciya: pochemu i kak tradicionnye SMI prevrashchayutsya v mul'timedijnye / pod red. A. G. Kachkaevoj. – M.: Aspekt-Press, 2010 [in Russian].

Kravchuk M.YU. Ctranovedcheskie peredachi v mnogopolyarnom mire: mediakonvergenciya tv-kontenta i interneta / Sredstva massovoj kommunikacii v mnogopolyarnom mire: problemy i perspektivy. – M., 2016. – S. 269-273[in Russian].

Tyuleev M.A. Opredelenie termina «novaya zhurnalistika» v aspekte processov mediakonvergencii na sovremennom etape. – M., 2022. [in Russian].

Barlybayeva S.H. Transformation of mass media in the modern Kazakhstan // Herald of Journalism. Habarşy Žurnalistika Seriâsy. – 2023. – №69(3). [in English].

Harper C. Journalism in a digital age. Health, 34(27), 29. Retrieved March 3, 2015, from URL: <http://web.mit.edu/comm-forum/papers/harper.html>. [in English].

Yessenbekova U.M., Mamankul A.A., Syzdykova A.A., Kutym B. Mediaconvergence in social communication and cyberculture // Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Journalism Series. – 2023. – №144(3). – R. 87-102. [in English].

A.Zh. Shaikenova^a

E-mail: Aisulu_04_09@mail.ru

N.A. Zhasaral^{a*}

E-mail: 221309002@stu.sdu.edu.kz. Corresponding author: 221309002@stu.sdu.edu.kz.

^a *SDU University, Almaty, Republic of Kazakhstan*

REFLECTION OF MEDIA CONVERGENCE IN THE MEDIA KAZAKHSTAN

Annotation. The profession of a journalist is developing in many aspects related to information system technologies, such as the universality of information that must be obtained on all existing digital platforms and languages, the effectiveness of obtaining information and multi-channel communication. Thus, ways of looking at problems have emerged, and in the context of convergence of mass media, the versatility of classical aspects of journalism is increasing. Therefore, in this scientific article, a study was conducted on the emergence and current state of media convergence in Kazakhstan, which is located in Central Asia. Media convergence means the integration of traditional media platforms with digital technologies, which leads to the creation of multimedia content and the blurring of boundaries between different forms of media. The study shows that the process of combining traditional and new media, accompanied by duplication of content or the creation of alternative media platforms, is aimed at studying the time frame of the first appearance of convergence of mass media in the media landscape. Kazakhstan and assessment of the current situation.

Key words: convergence, electronic advertisement, convergence of mass media, mass media, communication, mass media, dissemination of information.

For citation: Shaikenova A.Zh., Zhasaral N.A. Reflection of media convergence in the media Kazakhstan // *Philological Sciences Journal*. – 2023. – Vol. 3. – №3. – Pp. 29-37. DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.015>

А.Ж. Шайкенова^а

E-mail: Aisulu_04_09@mail.ru

Н.А. Жасарал^{а*}

E-mail: 221309002@stu.sdu.edu.kz. *Автор для корреспонденции

^а *Университет имени Сулеймана Демиреля (SDU), Алматы, Республика Казахстан*

ОТРАЖЕНИЕ МЕДИА-КОНВЕРГЕНЦИИ В КАЗАХСТАНСКИХ СМИ

Аннотация. Профессия журналиста развивается со многими аспектами, связанными с такими технологиями информационных систем, как универсальность информации, которую необходимо получать на всех существующих цифровых платформах и языках, эффективность сбора информации и многоканальная коммуникация. Таким образом, появились новые подходы к решению проблем, и в контексте конвергенции средств массовой информации расширяются многогранные классические аспекты журналистики. В настоящей статье проведено исследование, посвященное возникновению и текущему состоянию конвергенции СМИ в Казахстане, который расположен в Центральной Азии. Медиаконвергенция – это интеграция традиционных медиаплатформ с цифровыми технологиями, ведущая к созданию мультимедийного контента и стиранию границ между различными формами медиа. В ходе исследования показано, что процесс объединения традиционных и новых медиа, сопровождающийся дублированием контента или созданием альтернативных медиаплатформ, направлен на изучение хронологии первого появления конвергенции СМИ в медиаландшафте Казахстана и оценку текущей ситуации.

Ключевые слова: конвергенция, электронное объявление, конвергенция СМИ, средства массовой информации, коммуникация, СМИ, распространение информации.

Для цитирования: Шайкенова А.Ж., Жасарал Н.А. Отражение медиа-конвергенции в казахстанских СМИ // *Philological Sciences Journal*. – 2023. – Vol. 3. – №3. – Pp. 29-37. DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.015>

Авторлар туралы мәлімет

Шайкенова Айсұлу Жақсылыққызы, филология ғылымдарының кандидаты, профессор, «Әлеуметтік ғылымдар» білім беру бағдарламасының жетекшісі, Сүлеймен Демирел

атындағы университет (SDU), Абылай хан көшесі, 1/1, Алматы облысы, Қарасай районы, Қаскелең қаласы, Қазақстан Республикасы

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1148-6179>

Жасарал Назерке Аңғысынқызы, журналистика саласындағы әлеуметтік ғылымдар магистранты, Сүлеймен Демирел атындағы университет (SDU), Абылай хан көшесі, 1/1, Алматы облысы, Қарасай ауданы, Қаскелең қаласы, Қазақстан Республикасы

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2047-7620>

Information about authors

Shaikenova Aisulu Zhaksylikkyzy, Candidate of Philological Science, Professor of Suleyman Demirel University (SDU), Abylay khan str, 1/1, Almaty region, Karasai district, City of Kaskelen, Republic of Kazakhstan.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1148-6179>

Jasaral Nazerke Angysinkyzy, Master of Social Sciences in Journalism, Suleyman Demirel University (SDU), Abylay khan str, 1/1, Almaty region, Karasai district, City of Kaskelen, Republic of Kazakhstan.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2047-7620>

Сведения об авторах

Шайкенова Айсулу Жаксылыккызы, кандидат филологических наук, профессор, Университет имени Сулеймана Демиреля (SDU), ул. Абылай хана, 1/1, район Карасай, город Каскелен, Республика Казахстан.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1148-6179>

Жасарал Назерке Аңғысынқызы, магистрант социальных наук по журналистике, Университет имени Сулеймана Демиреля (SDU), ул. Абылай хана, 1/1, район Карасай, город Каскелен, Республика Казахстан.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2047-7620>

Мақала редакцияға 27.07.2023 ж. келіп түсті; 5.08.2023 ж. рецензиядан кейін мақұлданды; 12.09.2023 ж. баспаға қабылданды.

Статья поступила в редакцию 27.07.2023 г.; одобрена после рецензирования 5.08.2023 г.; принята к публикации 12.09.2023 г.

The article was submitted on 27.07.2023; approved after reviewing on 5.08.2023; accepted for publication on 12.09.2023.

MPНТИ 16.31.61

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.016>

Е.А. Шаймерденова

E-mail: shmrndn117@gmail.com

*Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
Алматы, Республика Казахстан*

ЗНАКОВАЯ СИСТЕМА КАК НЕОТЪЕМЛЕМАЯ ЧАСТЬ ДИЗАЙНА В СОВРЕМЕННОЙ КУЛЬТУРНОЙ ПАРАДИГМЕ

Аннотация

Статья фокусируется на роли знаковой системы в современном дизайне, особенно в контексте культурной парадигмы Казахстана. Автор предлагает предварительный анализ типов знаков и их потенциальное использование дизайнерами, выявляя актуальность изучения этой проблемы. Особое внимание уделяется графической структуре иконических знаков, подчеркивая их способность не требовать специальной перекодировки для восприятия смысла. В статье также акцентируется внимание на анализе индексов-знаков, выявляя соответствия между организацией графического носителя смысловым содержанием и информационной избыточностью отображаемого предмета. В контексте современной культурной парадигмы дизайна автор подчеркивает важность знаковой системы, отмечая, что ее понимание способствует достижению однозначности, константности и качественной определенности восприятия знаковой формы.

Ключевые слова

Знаковая система, дизайн, графическая структура, символ, Казахстан, культурная парадигма, современность.

Для цитирования

Шаймерденова Е.А. Знаковая система как неотъемлемая часть дизайна в современной культурной парадигме // Philological Sciences Journal. – 2023. – Vol. 3. – №3. – Pp. 38-48.
DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.016>

Введение

Современная культурная парадигма Казахстана стремительно меняется в соответствии с технологическим прогрессом и процессами глобализации. В этой связи интерес вызывают аспекты, связанные с дизайном и, конечно же, анализ всего этого начинается с обращения к знаковой системе и определения ее особенности в культуре дизайна.

Знак – наименьший элемент коммуникации внутри коммуникационной системы. Это может быть слово, изображение, цвет, звук, жест, элемент одежды и т.д. Знак следует понимать как объект с определенным значением, имеющий два компонента – означаемое и означающее. При этом означаемое относится к ментальной концепции (в рамках которой знак понимается в данной культуре), тогда, как означающее представляет собой чисто материальный носитель [Береговая, 2008: 119-128].

Обращение к семиотике, которая выделяет простые знаки, состоящие из одного носителя смысла, и знаки сложные, позволяет рассмотреть то, что создает совокупный смысл

и как его использовать в практике дизайна. Как известно, чувства, переживания, действия, верования людей протекают в особых формах – позах, жестах, манерах. Все эти формы двойственны по своей сути: с одной стороны, они создают одновременно и часть самого переживания, чувства, верования, но и до некоторой степени отчужденная его часть, ставшая чисто традиционной, с другой стороны, наблюдается его внешнее проявление, могущее быть его знаком. Из этого следует, что знаки стали фиксированными обозначениями проявлений формы жизни для передачи и хранения информации о них.

Из этого можно сделать вывод, предложенный Хизером Брэдли, утверждающий, что, поскольку внешние формы жизни определенным образом упорядочены, то они образуют системы до некоторой степени аналогичные разным знаковым системам [Брэдли, 2016]. В нашем исследовании мы рассматриваем различные виды знаковых систем и возможности их использования в практике современного дизайна.

Материалы и методы

В статье использованы, в первую очередь, теоретические методы, включающие сравнительный анализ, изучение казахстанских и российских литературных источников, обобщение информации, аналогию. Главными материалами для рассмотрения послужили труды А.В. Овруцкого, В.О. Пигулевского «Визуальные коммуникации в рекламе и дизайне», а также Х. Брэдли «Дизайн. Современный креативф».

Обсуждение

Человек мыслит знаками и образами, что делает его социальным явлением, личностью. Употребление с другими знаками и придание значимости многим вариантам сочетаний одних и тех же знаков позволяет добиваться любых эффектов. Знаковые средства позволяют перестраивать образы реальности, создавать заместители репрезентируемых объектов, переходить к различным формам коммуникации.

Знак – материальный предмет (явление, событие), выступающий для интерпретатора в качестве представителя некоторого другого предмета, свойства или отношения и используемый для приобретения, хранения, переработки и передачи сообщений (информации, знаний). Знаки – конденсаторы и хранители информации о внешнем мире. Знаки – это неизбежная форма связи человека с внешним миром и с себе подобными.

С точки зрения К. Дж. Дюкасса, знаковое отношение не существует независимо от разума, а имеет сущностно психологическую природу. Интерпретация есть особого рода ментальное событие, состоящее в том, что сознание чего-либо приводит нас к осознанию чего-то другого [Борозна, 1975: 282-293].

В качестве интерпретируемого выступают либо знаки, либо символы. Знак в собственном смысле слова порождает мнение или приводит нас к выдвиганию утверждения, в то время как символ просто побуждает разум подумать о чем-то другом, не производя утверждений.

Значение знака (экстенционал) – предмет/объект, представляемый (репрезентируемый) данным знаком. Смысл знака (интенционал) – информация о репрезентируемом предмете, которую содержит сам знак или которая связывается с этим знаком в процессе общения или познания.

Взаимосвязь этих характеристик можно графически представить в виде семантического треугольника (рис. 1).

Рисунок 1 – Семантический треугольник

Знак определяется Ч. Моррисом как нечто направляющее поведение по отношению к чему-то такому, что не является в данный момент стимулом [Соломник, 2010].

Конкретное событие или объект, например, звук или метка, функционирующие в качестве знака, называются знаконосителем (sign-vehicle, означающее), организм, для которого нечто является знаком – интерпретатором, то нечто, которое позволило бы выполнить всю последовательность реакции, к которой под воздействием знака предрасположен интерпретатор – означаемым (signatum). Если знак производится его интерпретатором и выступает в качестве заместителя какого-то другого знака, с которым он синонимичен, то он называется символом; в противном случае он называется сигналом.

Джон Уайлд считает знаки объектами знания. Естественный знак, например, «дым – знак огня» реально связан со своим означаемым (signatum) независимо от того, оказывает ли он на нас воздействие; с другой стороны, некоторые естественные знаки – такие, как понятия и образы, фантазии – являются формальными знаками, вся суть которых состоит в обозначении, спецификация поэтического дара с помощью чего-то иного, нежели они сами. Формальные знаки – просто знаки, и не более того, тогда, как другие естественные знаки, называемые инструментальными, характеризуется тем, что их бытие не исчерпывается выполняемой ими функцией обозначения (дым определенно есть нечто большее, нежели знак огня). Условные знаки (знаки-индексы), в отличие от естественных, не связаны «реально» с тем, что они обозначают. Согласно предложенному Уайлдом общему определению природы знакового отношения, знак есть нечто, способное являть познавательной способности что-то отличное от него самого как объекта [Чихольд, 2012].

Биологическая связь между организмом и внешней средой, включая связь между одним организмом и другими, основанная на соответствии «структурного плана» организма и его «внешнего мира», и есть значение в органичной природе. Эта мысль высказана Л. Иксюлет в работе с характерным названием «Учение о значении». Само явление «значение» не является каким-либо исключительным свойством человеческого языка или человеческой психики, в той или иной форме оно присутствует всюду в органической природе [Желондиевская, 2014: 19-24].

Сформулированное таким образом определение включает явление значения в еще более широкий круг явлений, известных под названием «отражение». Общее свойство отражения в различных видах и степенях пронизывает всю известную нам природу, включая неорганическую.

«Знаки выражают идею посредством другого. Даже в небольшом числе они могут образовывать строго упорядоченные комбинации, которые позволяют передать вплоть до тончайших нюансов все разнообразие чувственного опыта», – писал Клод Леви-Стросс [Иттен, 2013].

Знак в общем виде рассматривается «как неразрывное свойство двух сторон – означаемого и означающего, которые нельзя разделить точно также, как нельзя разделить лицевую и оборотную стороны листа бумаги» (Ф. де Соссюр) [Моррис, 1982].

Синонимом «означающего» являются термины «форма» и «план выражения», а в качестве синонимов «означаемого» используются также термины «содержание», «план содержания», «значение» и иногда «смысл». По аналогии двух видов стоимости Адама Смита и позднейшей политэкономии лингвист Фердинанд де Соссюр построил свою теорию знака. Как известно, товар может иметь конкретную потребительскую стоимость, заключающуюся в неповторимом материальном качестве данного товара, в том, что его можно потребить (съесть, выпить, надеть и т.п.), и абстрактную меновую стоимость, определяемую отношением данного товара к другим товарам [Ушкова, 2014: 64-68].

По аналогии с этим Фердинанд де Соссюр открыл в знаке два значения:

а) его конкретное значение, определяемое неповторимыми качествами данного знака как отдельного явления (например, таковы значения знаков, носящие описательный характер);

б) абстрактное значение знака, т.е. отношение данного знака ко всем другим знаковым системам (символическое значение, формально-пластические характеристики) [Желондиевская, 2014: 19-24].

Наличие двух ярусов – явного и неявного в знаковых системах было осознано позже, чем в отношении психики. Это особенно понятно при сопоставлении стилистики разных знаковых систем. Стилистика – это такое явление в формировании знаковых систем, когда при выражении одной и той же идеи одним символом или изображением, имеется несколько разных способов – стилей преобразования внешних форм данного символа (изображения). При этом начинает значить и сам факт выбора стилистики.

Явный уровень: в психике – все, что осознанно, осознаваемое; в знаковых системах – простые изображения без переноса смысла.

Неявный уровень: в психике – неосознаваемое; в знаковых системах – использование символов (этнографических, религиозных и др.), стилистика способов переноса смысла – метафор, метонимий, ассоциаций и т.п., особых принципов формально-пластического строения графической структуры знака.

Представление об устройстве знака, состоящего из «означаемого» (смысла) и «означающего» (внешнего выражения), распространяется на весь общественный мир человека, на всю социальную действительность, которая в этой концепции становится одним гигантским знаком и делится, как всякий знак, на «глобальное означаемое» («коллективное неосознанное» у Леви-Стросса, «социальная реальность» у Мерло-Понти) и соответствующее ему «глобальное означающее» [Куприна, 2014: 243-248].

Человек окружен системами знаков, которые взаимосвязаны. Некоторые из них находятся в последовательном подчинении (образуют иерархию). Важнейшей группой знаковых систем являются знаковые системы восприятия. Другим примером знаковой системы, обслуживающей человека, является естественный язык, вербальная речь. При использовании графической субстанции вербальный язык принимает форму письменного языка. На основе письменного языка, благодаря упрощению и уточнению правил синтаксиса и семантики, строятся искусственные языки. Система естественного языка переносится в субстанции различного рода: язык флажковых сигналов, удары татамов и т.д. Системы приветствий, ритуалов, игры, системы поведения приближаются к знаковым системам. Знаковые системы различаются по способу их использования человеком. Важную роль здесь играет способность выступать как средство коммуникации. С этой точки зрения вербальная речь образует коммуникативную систему, а знаки восприятия ее не образуют. К числу существенных общих характеристик всех знаковых систем относится наличие у них нескольких аспектов:

– семантического, который определяется через отношение данной системы к любым «иноязычным» фактам, под которыми могут иметься в виду либо элементы и

тексты другой системы, либо все те явления, которые лежат за пределами знаковых систем, но могут описываться и перерабатываться ими;

– синтаксического, который определяется внутренними структурными отношениями единиц в пределах самой системы и соответствующих текстов;

– прагматического, который определяется соотношением между единицами системы и текстами, из них состоящими, с одной стороны, и потребителями этих текстов, с другой стороны [Коммуникативный, 2023].

Знаковая система – совокупность знаков (чаще всего однотипных), обладающая внутренней структурой, явными (формализованными) или неявными правилами образования, осмысления и употребления ее элементов и служащая для осуществления индивидуальных и коллективных коммуникативных и трансляционных процессов. Возможны различные классификации знаковых систем с точки зрения их строения, в частности, в зависимости от используемых типов знаков.

Знаковые системы могут быть коммуникативными (естественные языки, искусственные языки, системы ориентации, разные виды искусства, игры) или же некоммуникативными (восприятие, группа нормативных систем типа юридических знаков, этических норм и т. д.) [Захарова, 1989: 204-227].

Визуальная активность знаковой формы предполагает подчиненность ее строения законам и принципам эмоционально-чувственного восприятия человека, обостренную реакцию на нее как на энергетически наполненный стимул, своего рода сигнал к интенсивной работе чувственного аппарата. Свойство визуальной активности знака реализуется при его формообразовании с помощью арсенала средств формально-композиционной выразительности.

Данные требования акцентируют наше внимание на системных аспектах формирования знаковых структур, которые определяют качественную специфику знаковой формы (отношение знака к другим формам изображения), ее видовые отличия (данный знак в соотношении с другими знаковыми структурами), особенности индивидуального строения (целостность внутренней морфологии знака) и продуктивность функционирования (активность визуального восприятия)» [Калыбекова, 2005].

Все эти требования в исследовании попытаемся реализовать в процессе реального формообразования знаковой структуры. Это возможно, благодаря наличию в выразительном языке формальной композиции всех необходимых для этого средств и визуальных компонентов. При этом знак-индекс по своей природе несет не принадлежащее его собственной графической структуре смысловое содержание, и к его формообразованию предъявляются особенно жесткие требования.

Условная структура знака-индекса позволяет полностью сосредоточиться на формальных законах формообразования, пластических и структурных возможностях знаковой системы, а выстраивание серии из 5 и более знаков дает возможность выявить, углубить, изменить визуальные принципы знака по выбранным правилам, играть с ними, включать новые формальные аспекты, оставаясь в рамках заданной концепции.

При обращении к «индексам-символам» не обязательно затрагивать глубинные значения различных символических систем. Здесь необходимо, исходя из принципа адекватности графической структуры знака его содержанию, отработать принципы отображения формальными средствами абстрагированных от объектов понятий, таких как, например, движение (круговое, центробежное, волнообразное, прямолинейное, прыжок, падение и т.д.); качества (хрупкость, жесткость, мягкость и т.п.); свойства (зависимость, делимость, неразрывность, конструктивность и т.п.); запахи (восточный, легкий, резкий и т.п.); звуки (крик, мелодия, шепот и т.п.) и др. [Визуальные, 2011].

Это знаки ощущений как таковых, индексы чувства, вновь создаваемые художниками и дизайнерами символы, о значении которых зритель может догадываться (ибо конвенция не заключена). Это «революция знака», инициированная еще В. Кандинским в своем

творчестве, в его попытке визуализировать звуки музыки, непередаваемые средствами изоморфизма.

Принципы организации знака могут быть разной степени условности, специфика знаковой структуры «индекс-символ» основана на соответствии некоего понятия: движения, вкуса, запаха, звука, качества и т.п., абстрагированного от объекта, формально-пластическим и композиционным принципам организации графического носителя.

Более сложно организованные знаковые системы воздействуют на уровне ощущения музыки, язык сообщений которой хотя и понятен большинству, но не всегда переводим на язык вербальных образов.

Знак вместе с тем может быть громким, сладким, гладким, быстрым или звонким, сладко-кислым, скользким, крутящимся и т.д. и т.п. Знаковая форма должна обладать теми характеристиками, которые в наибольшей степени способствуют определенной задаче и в то же время вызывать именно те ассоциации, которые способствуют лучшему представлению продукта.

Тактильные ощущения в знаках передаются фактурными средствами, при этом можно экспериментировать с отпечатками разных предметов, композиционным наложением разных фактур друг на друга, смазыванием рисунков и т.п. [Визуальные, 2011].

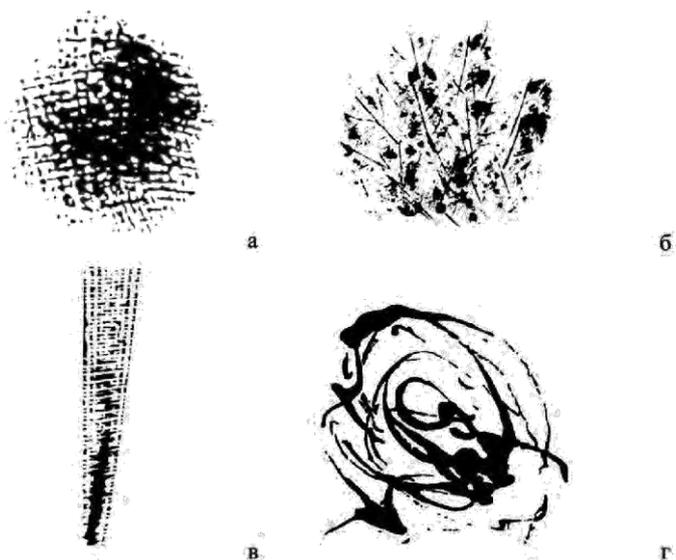

Рисунок 2 – Индексы-символы тактильные:
а) мешковина; б) изморозь; в) древесина; г) влага;

Слуховые ощущения передаются как формой пятна, визуализирующего звук, так и, в основном, ритмикой знака, структуризацией и пластикой всех знаковых элементов, направленной динамикой знакового пространства, выявляющей его мелодику. Визуализация аудиальных синестезий значительно обогащает выразительность знака, позволяет подзвучить изображение, и следовательно, лучше запомнить (рис. 1, 2) [Визуальные, 2011].

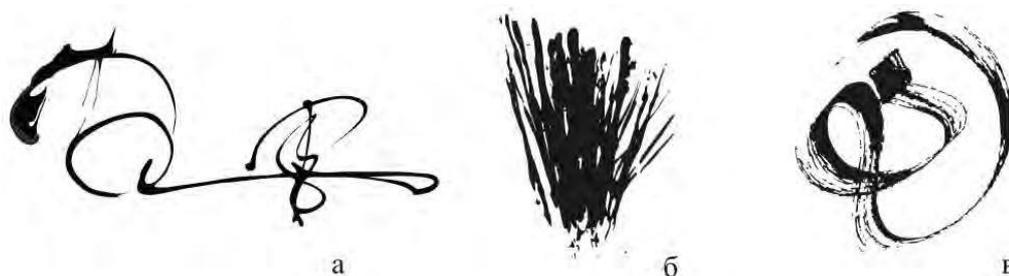

Рисунок 3 – Индексы-символы аудиальные:
а) звуки скрипки; б) шорох хвороста; в) жужжание навозной мухи

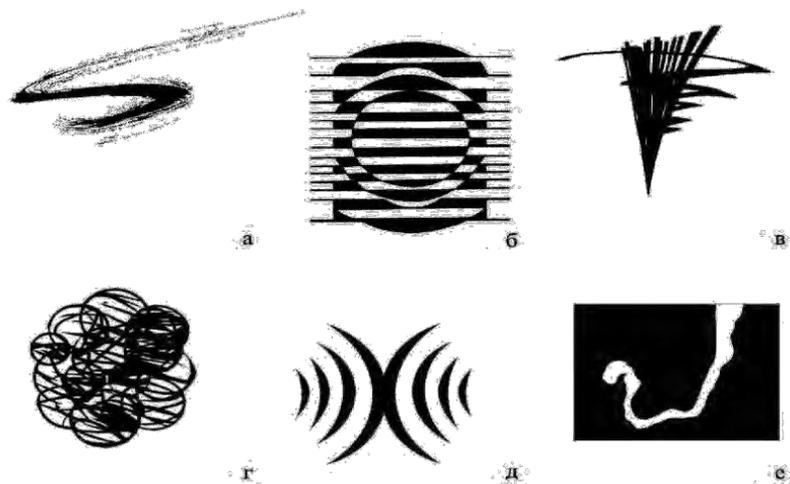

Рисунок 4 – Индексы-символы аудиальные: а) свист; б) электрзвонок; в) звук бормашины; г) звон елочных игрушек; д) эхо; е) прогрызание

Вкусовые ощущения в графике знака передаются при сравнении характеристик основных вкусов и основных форм и пластик, которые в той или иной степени им соответствуют. Это – сладкий вкус: округлые и пластичные формы, горький: жесткие и прямоугольные; кислый: острые и угловатые; пресный: вялые и неопределенные. Соответственно сложные вкусы передаются сочетанием различных форм и пластико-композиционных приемов (рис. 5).

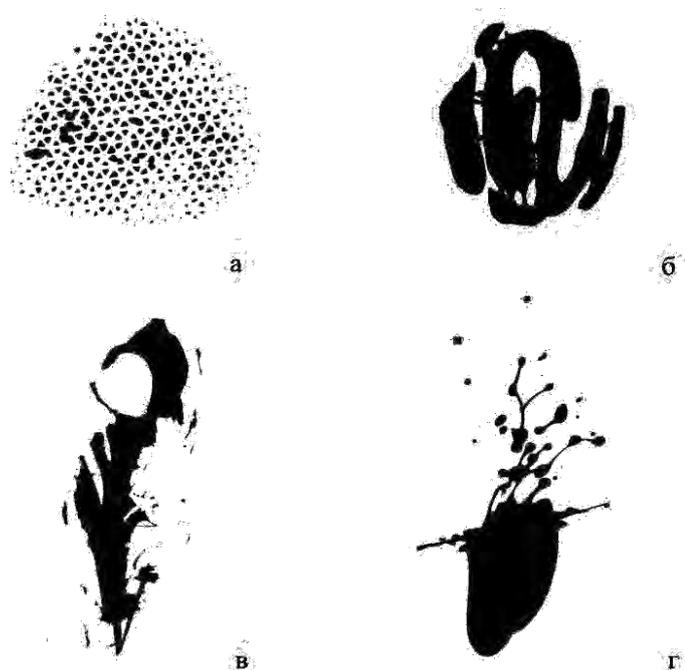

Рисунок 5 – Индексы-символы вкусовые:
а) лимонная кислота; б) грецкий орех; в) корица; г) сладко-кислый сок

Предложенные знаковые системы в виде отдельных индексов позволяют разработать современным дизайнерам две, три темы индекс-символов, например, ванильный запах и гудок паровоза и сделать сравнительный анализ полученных результатов, сравнить подходы на основании выбора выразительных средств и способов визуализации. Все это в

практической части работы, основанной на понимании знаковой системы, имеющей длительную историографическую парадигму и основанную на трудах таких известных ученых, как Ф. де Соссюр, А.Б. Соломоник, Х. Брэдли, все эти труды важны для понимания знаковой системы. Все это позволяет прийти к пониманию графической структуры знака.

Заключение

Знаковая система является неотъемлемой частью дизайна в современной культурной парадигме, которая в Казахстане наполняется еще и национально-специфическими элементами. Предварительный анализ типов знаков и возможности их использования дизайнерами показывает актуальность обращения к проблеме знаковой системы, которая издавна привлекала внимание ученых разных направлений: искусствоведов, философов, лингвистов, историков и др.

Внимание привлекает графическая структура иконического знака, которая содержит в себе и передает собственное смысловое содержание. Именно поэтому при его восприятии не требуется специальная перекодировка передаваемого знаком информационного сообщения. Графический носитель иконических знаков всегда строится на принципах изобразительности, и сами термины «иконический» и «изобразительный» по своему смыслу указывают на две неразрывно связанные между собой стороны знака – быть изображением как графической моделью чего-нибудь (иконичность) и быть равным, одинаковым подобным (изо-) отображаемому, т.е. изобразительность как подобность по образу восприятия. В этой связи наблюдается существенная характеристика иконических знаков как их высокая степень изоморфизма (сходства по форме) с отображаемым. Однако графический носитель в иконическом знаке хотя и сохраняет определенную изоморфность с отображаемым предметом, но при этом не является его полной копией. Он представляет собой существенно трансформированную модель предмета, которая выделяет, выявляет, образно представляет особую сторону смыслового содержания данного предмета. Обращение к анализу индексных знаков позволило установить соответствия между формой организации графического носителя, смысловым содержанием и изначальной информационной избыточностью отображаемого предмета с попыткой сохранения гармонии, свойственной выбранному знаку. В современной культурной парадигме дизайна привлекает внимание знаковая система, знание которой обеспечивает соразмерность трех важных моментов для достижения однозначности, константности и качественной определенности восприятия знаковой формы.

Литература

- Береговая О.В. Функции и типология костюмных украшений: история и современность // Известия Уральского гос. ун-та. – 2008. – № 55. – С. 119-128.
- Брэдли Х. Дизайн. Современный креатив / Х. Брэдли, пер. с англ. Н.Фрейман. – СПб.: Питер, 2016. – 200 с.
- Борозна Н.Г. Некоторые материалы об амулетах-украшениях населения Средней Азии // Домусульманские верования и обряды Средней Азии. – М.: Наука, 1975. – С. 282-293.
- Соломоник А.Б. Язык как знаковая система / А.Б. Соломоник. – Изд. 2-е. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. – 371 с.
- Чихольд Ян. Новая типографика. Руководство для современного дизайнера. – М.: Изд.: Издательство Студии Артемия Лебедева, 2012. – 248 с.
- Желондиевская Л.Е. Функции дизайна в современной коммуникации / Л.Е. Желондиевская // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2014. – №5 (166). – С. 19-24.
- Иттен И. Искусство цвета / И. Иттен; пер. с нем. Л. Монаховой. – М.: Издатель Дмитрий Аронов, 2013. – 96 с.

Моррис Ч. Основания теории знаков / Ч. Моррис // Семиотика. Сборник переводов / под ред. Ю. С. Степанова. – М.: Радуга, 1982.

Ушкова Н.В. Графический дизайн мультимедиа: особенности синтезкомбинаторики смыслового и визуального восприятия / Н. В. Ушкова // Педагогика и психология образования. – 2014. – № 4. – С. 65-68.

Куприна Е.П. Дизайн логотипа и его особенности / Е.П. Куприна // Социально-экономические явления и процессы – 2014. – № 3. Том 9. – С. 243-248.

Костогрыз О.Д. Графика от линии к образу: учебно-методическое пособие / О.Д. Костогрыз. – Витебск: Издательство УО «ВГУ им. П.М. Машерова», 2005. – 90 с.

Коммуникативный дизайн: методические рекомендации / сост. В.В. Кулененок. – Витебск: ВГУ имени П.М. Машерова, 2023. – 36 с.

Захарова И.В., Ходжаева Р.Д. Головные уборы казахов // Традиционная одежда народов Средней Азии и Казахстана. – М.: Наука, 1989. – С. 204-227.

Калыбекова А.А. Теоретические и прикладные основы народной педагогики казахов. – Алматы: Бaur, 2005. – 200 с.

Визуальные коммуникации в рекламе и дизайне / Под ред. А.В. Овруцкого, В.О. Пигулевского. – Х.: Изд-во «Гуманитарный Центр», 2011. – 404 с.

References

Beregovaya O.V. Funkcii i tipologiya kostyumnyh ukrashenij: istoriya i sovremennost' // Izvestiya Ural'skogo gos. un-ta. – 2008. – № 55. – S. 119-128. [in Russian].

Bredli H. Dizajn. Sovremennyy kreatiff / H. Bredli, per. s angl. N. Frejman. – SPB.: Piter, 2016. – 200 s. [in Russian].

Borozna N.G. Nekotorye materialy ob amuletah-ukrasheniyah naseleniya Srednej Azii // Domusul'manskie verovaniya i obryady Srednej Azii. – M.: Nauka, 1975. – S. 282-293. [in Russian].

Solomonik A.B. YAzyk kak znakovaya sistema / A.B. Solomonik. – Izd. 2-e. – M.: Knizhnyj dom «LIBROKOM», 2010. – 371 s. [in Russian].

YAn CHihol'd. Novaya tipografika. Rukovodstvo dlya sovremennogo dizajnera. – M.: Izd.: Izdatel'stvo Studii Artemiya Lebedeva, 2012. – 248 s. [in Russian].

Zhelondievskaya L.E. Funkcii dizajna v sovremennoj kommunikacii / L.E. Zhelondievskaya // Vestnik Orenburgskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2014. – №5 (166). – S. 19-24. [in Russian].

Itten I. Iskusstvo cveta / I. Itten; per. s nem. L. Monahovoj. – M.: Izdatel' Dmitriy Aronov, 2013. – 96 s. [in Russian].

Morris CH. Osnovaniya teorii znakov / CH. Morris // Semiotika. Sbornik perevodov / pod red. YU. S. Stepanova. – M.: Raduga, 1982. [in Russian].

Zhelondievskaya L. E. Funkcii dizajna v sovremennoj kommunikacii / L.E. Zhelondievskaya // Vestnik Orenburgskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2014. – №5 (166). – S. 19-24. [in Russian].

Kuprina E.P. Dizajn logotipa i ego osobennosti / E.P. Kuprina // Social'no-ekonomicheskie yavleniya i processy – 2014. – № 3. Том 9. – S. 243-248. [in Russian].

Kostogryz O.D. Grafika ot linii k obrazu: uchebno-metodicheskoe posobie / O.D. Kostogryz. – Vitebsk: Izdatel'stvo UO «VGU im. P.M. Masherova», 2005. – 90 s. [in Russian].

Kommunikativnyj dizajn: metodicheskie rekomendacii / sost. V.V. Kulenenok. – Vitebsk: VGU imeni P.M. Masherova, 2023. – 36 s. [in Russian].

Zaharova I.V., Hodzhaeva R.D. Golovnye ubory kazahov // Tradicionnaya odezhda narodov Srednej Azii i Kazahstana. – M.: Nauka, 1989. – S. 204-227. [in Russian].

Kalybekova A.A. Teoreticheskie i prikladnye osnovy narodnoj pedagogiki kazahov. – Almaty: Baur, 2005. – 200 s. [in Russian].

Vizual'nye kommunikacii v reklame i dizajne / Pod red. A.V. Ovruckogo, V.O. Pigulevskogo.
– Н.: Izd-vo «Gumanitarnyj Centr», 2011. – 404 s. [in Russian].

Е.А. Шаймерденова

E-mail: shmrndn117@gmail.com

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан Республикасы

СИМВОЛДЫҚ ЖҮЙЕ ҚАЗІРГІ МӘДЕНИ ПАРАДИГМАДАҒЫ ДИЗАЙННЫҢ АЖЫРАМАС БӨЛІГІ РЕТІНДЕ

Аннотация. Мақала заманауи дизайндағы, әсіресе Қазақстанның мәдени парадигмасы контекстіндегі символдық жүйенің рөліне бағытталған. Автор бұл мәселені зерттеудің өзектілігін анықтай отырып, белгілердің түрлерін және оларды дизайнерлердің ықтимал пайдалануын алдын ала талдауды ұсынады. Иконикалық белгілердің графикалық құрылымына ерекше назар аударылады, олардың мағынаны қабылдау үшін арнайы кодтауды қажет етпеу қабілетіне баса назар аударылады. Мақалада сонымен қатар графикалық тасымалдаушының семантикалық мазмұны мен көрсетілген тақырыптың ақпараттық резервтілігі арасындағы сәйкестікті анықтай отырып, индекс-белгілерді талдауға баса назар аударылады. Дизайнның қазіргі мәдени парадигмасы аясында автор белгі жүйесінің маңыздылығын атап өтіп, оны түсіну белгі формасын қабылдаудың бірегейлігіне, тұрақтылығына және сапалық сенімділігіне қол жеткізуге ықпал ететіндігін атап өтеді.

Тірек сөздер: символдық жүйе, дизайн, графикалық құрылым, символ, Қазақстан, мәдени парадигма, қазіргі заман.

Сілтеме жасау үшін: Шаймерденова Е.А. Символдық жүйе қазіргі мәдени парадигмадағы дизайнның ажырамас бөлігі ретінде // Philological Sciences Journal. – 2023. – Vol. 3. – №3. – Pp. 38-48. DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.016>

Y.A. Shaimerdenova

E-mail: shmrndn117@gmail.com

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Republic of Kazakhstan.

THE SIGN SYSTEM AS AN INTEGRAL PART OF DESIGN IN THE MODERN CULTURAL PARADIGM

Annotation. The article focuses on the role of the sign system in modern design, especially in the context of the cultural paradigm of Kazakhstan. The author offers a preliminary analysis of the types of signs and their potential use by designers, revealing the relevance of studying this problem. Special attention is paid to the graphic structure of iconic signs, emphasizing their ability not to require special recoding to perceive meaning. The article also focuses on the analysis of index signs, revealing the correspondence between the organization of the graphic medium with semantic content and the information redundancy of the displayed object. In the context of the modern cultural paradigm of design, the author emphasizes the importance of the sign system, noting that its understanding contributes to the achievement of unambiguity, constancy and qualitative certainty of the perception of the sign form.

Keywords: sign system, design, graphic structure, symbol, Kazakhstan, cultural paradigm, modernity.

For citation: Shaimerdenova Y.A. The sign system as an integral part of design in the modern cultural paradigm // Philological Sciences Journal. – 2023. – Vol. 3. – №3. – Pp. 38-48. DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.016>

Сведения об авторе:

Шаймерденова Ельжана Алтайқызы, магистрант 2 курса, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, проспект аль-Фараби 71, Алматы, Республика Казахстан.
ORCID 0009-0001-5116-9725

Автор туралы мәлімет:

Шаймерденова Ельжана Алтайқызы, 2 курс магистранты, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, әл-Фараби даңғылы, 71, Алматы, Қазақстан Республикасы.
ORCID 0009-0001-5116-9725

Information about author:

Shaimerdenova Yelzhana Altaikyzy, 2nd year undergraduate student, Al-Farabi Kazakh National University, Al-Farabi Avenue, 71, Almaty, Republic of Kazakhstan.
ORCID 0009-0001-5116-9725

Мақала редакцияға 25.07.2023 ж. келіп түсті; 10.09.2023 ж. рецензиядан кейін мақұлданды; 12.09.2023 ж. баспаға қабылданды.

Статья поступила в редакцию 25.07.2023 г.; одобрена после рецензирования 10.09.2023 г.; принята к публикации 12.09.2023 г.

The article was submitted on 25.07.2023; approved after reviewing on 10.09.2023; accepted for publication on 12.09.2023.

IRSTI 17.17.07

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.017>

Ye. V. Shkurov

E-mail: yevhen.shkurov@gmail.com

State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine

**TOLERANCE AS THE FOUNDATION OF HUMAN DEVELOPMENT:
THE SCIENCE FICTION TRILOGY «THE TREE OF LIFE»
BY VLADIMIR KUZMENKO**

Abstract

The present article offers an analysis of the trilogy «The Tree of Life», authored by Ukrainian speculative fiction writer and scientist Vladimir Kuzmenko. The work surpasses the conventional confines of speculative fiction by amalgamating a multifaceted spectrum of artistic and philosophical inquiry, with a critical focus on the human condition. This renders «The Tree of Life» an auspicious subject for scholarly exploration, particularly at the nexus of literary studies, philosophy, and humanistic anthropology. A salient feature of the trilogy's conceptual architecture is the proposition that tolerance serves as the linchpin for the harmonious advancement of human society. The narrative contends that, irrespective of the trajectory human civilisation may adopt, tolerance remains an indispensable element for the attainment of social equilibrium and harmony. This seminal idea not only underpins the moral and ethical fabric of the work but also challenges the reader to re-examine their own ethical mores and prevailing societal norms.

Keywords

«The Tree Of Life», Vladimir Kuzmenko, Science Fiction, Ukrainian Speculative Fiction, Anthropology, Literary Anthropology, Anthropological Paradigm In Science Fiction, Integrated Human Vision.

For citation

Shkurov Ye.V. Tolerance as the Foundation of Human Development: The Science Fiction Trilogy «The Tree of Life» by Vladimir Kuzmenko // Philological Sciences Journal. – 2023. – Vol. 3. – №3. – Pp. 49-62. DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.017>

Introduction

Vladimir Kuzmenko's science fiction trilogy, «The Tree of Life», initially published in 1991, stands as a monumental work that intricately weaves philosophical discourse into its narrative fabric. The title itself, 'The Tree of Life,' contains notable references, primarily drawing upon Biblical symbolism. This intertextuality serves not merely as a literary device but as a means to deepen the thematic scope of the work, anchoring it in religious and philosophical traditions.

Central to the text's moral architecture is the virtue of tolerance, posited as the essential condition for the attainment of eternal life. This ethical stance is universalised within the narrative, extending its moral imperative to all sentient beings. The thematic richness of the trilogy is further enhanced by its complex narrative structure, which employs a sophisticated interplay of temporal and spatial elements. This serves as a microcosm for the universality of the ethical and existential issues it addresses.

The narrative's universality is accentuated by the protagonist's odyssey across diverse planets and civilizations. This narrative strategy facilitates a comprehensive exploration of the human

condition within a cosmological framework. Moreover, the title resonates with the mythopoetic consciousness of various traditional cultures, including Ukrainian folklore, thereby imbuing the narrative with a sense of cosmic unity. In this context, the Tree of Life metamorphoses into a symbol of the interconnectedness of all life forms, serving as a metaphorical axis mundi that bridges the earthly and the divine, the organic and the mechanical.

The trilogy grapples with a multitude of intricate themes, ranging from ethical dilemmas associated with artificial intelligence to the perennial human quest for eternal life and cosmic unity. Its multi-layered narrative and intertextual richness make it a compelling subject for academic inquiry, particularly at the intersection of literature, technology, ethics, and anthropology. «The Tree of Life» thus serves as a reflective surface for contemporary anxieties and aspirations, while simultaneously reaching back to ancient mythologies and projecting forward into speculative futures. In doing so, it encapsulates the multifaceted complexity of human experience in an ever-evolving world.

The study of science fiction has been the focus of research by D. Aydachich, G. Gurevich, T. Bovsunivska, O. Kovtun, R. Lakhmann, S. Lem, A. Nyamtsu, Y. Tamarchenko, Tz. Todorov, T. Chernyshova, among others. Science fiction serves as a mirror reflecting societal attitudes, fears, and aspirations. It allows for a critique of existing social structures and offers alternative visions of the future. Science fiction often incorporates elements from various cultures and philosophies, offering a more holistic view of humanity.

Materials and Research Methods

In line with the multidisciplinary nature of the study, the research incorporates various methodological approaches, including philological, comparative, phenomenological, and humanistic psychological methods. Additionally, the analysis draws upon the conceptual framework of Erich Fromm regarding human aggression and destructiveness.

The examination of humanity in a work of science fiction often extends beyond mere character analysis. Instead, we propose a comprehensive approach that delves into five distinct levels: 1) ideological and thematic aspect of the work, 2) image of the author, 3) image of the characters, 4) socio-cultural realities, 5) nature. Each of them can represent qualities that are grouped into three categories: 1) spiritual and axiological, 2) moral and psychological and 3) bodily. [Shkurov, 2017]. It's important to note that not all these aspects need to be present in every science fiction text, as authors may choose to focus on specific facets based on their artistic intent. Within the realm of science fiction, we identify five primary visions of humanity: 1) Auto-evolution, where humanity seizes control of its evolutionary path, often through technological means; 2) Natural development, which portrays humanity evolving or adapting in harmony with the natural world; 3) Stagnation, where humanity is depicted as static or unchanging, often serving as a cautionary narrative; 4) Degradation, which explores the decline or loss of human qualities; and 5) Combined types, wherein elements of the aforementioned visions are interwoven to create a more intricate portrayal of humanity [Shkurov, 2017].

These methodological approaches and conceptual frameworks serve as tools for unraveling the nuanced exploration of human nature and its evolution within Vladimir Kuzmenko's science fiction trilogy, «The Tree of Life».

Discussion

These visions serve as frameworks that authors can use to explore the multi-faceted nature of humanity. They allow for a more nuanced understanding of how science fiction not only reflects but also critiques and shapes societal attitudes towards human existence.

Many authors employ multiple visions of humanity in their works, allowing for comparative analysis and adding depth to their fictional universes. For instance, American author Clifford Simak in his novel «Ring Around the Sun» (1953) simultaneously portrays ordinary humans, androids, and mutants with extraordinary abilities. The mutants aspire to improve the world and offer humanity a

series of high-tech inventions. However, they are perceived as a threat because traditional corporate products cannot compete with their innovative offerings.

Among contemporary works employing a combined strategy for conceptualizing humanity, noteworthy is the series «The Long Earth» (2012–2016) by British authors Terry Pratchett and Stephen Baxter. The series features humans who discover the ability to travel to parallel worlds, an artificial human-robot named Lobsang who claims to be the reincarnation of a Buddhist monk, and ordinary humans.

Kazuo Ishiguro, a British writer of Japanese descent, combines visions of biotechnological evolution and degradation in his novel «Never Let Me Go» (2005). In this society, advanced biotechnology and cloning technology have been realized, but cloned humans are ruthlessly exploited as organ donors.

Another compelling example is the science fiction series «Oikumena» by Ukrainian authors Dmitry Gromov and Oleg Ladyzhensky, who write under the pseudonym Henry Lion Oldie. Their works feature a blend of multiple strategies for conceptualizing humanity, including android «golems», telepathic extrasensory individuals, and stagnating barbarian societies.

These multifaceted portrayals serve not only to enrich the narrative but also to offer a nuanced examination of the complexities of human existence. They allow authors to explore various aspects of humanity, from technological and biological advancements to ethical and moral dilemmas, thereby contributing to the broader discourse on what it means to be human in an increasingly complex world.

The concept of a combined human vision in scientific fiction allows for the juxtaposition and synthesis of various perspectives within a single artistic concept. This facilitates an analysis of their potential, prospects, and associated risks. In «The Tree of Life» Vladimir Kuzmenko presents multiple visions and their amalgamations, thereby offering a nuanced exploration of the complexities inherent in the human condition.

Volodymyr Kuzmenko (1931–2002) was a Lviv-based science fiction writer, medical doctor, biophysicist, and futurist. His works address a range of critical sociological, philosophical, and ecological issues. In his novel «The Tree of Life», Kuzmenko simultaneously presents multiple visions of humanity, including auto-evolution, natural development, stagnation, and degradation, as well as their combinations (e.g., the Lapifs embody both natural development and stagnation). However, as these visions are intrinsically linked by the artistic concept, they can be understood as a single, unified, combined vision of humanity.

Kuzmenko's work remains largely unexplored, despite its philosophical depth and multifaceted nature, which make it a significant contribution to Ukrainian science fiction. This is evident in his trilogy «The Tree of Life» (1991), particularly in its ontological, axiological, and poetological dimensions of human and societal representation. The trilogy is a philosophical science fiction work unified by its overarching concept, plot, and thematic focus. Its allegorical, philosophical, and humanistic orientation allows it to be classified as humanistic science fiction. Kuzmenko noted that the ideas he had been exploring in his scientific research naturally found their way into this work, stating, "Over time, the concept of what became the three-volume 'The Tree of Life' matured. There, I believe, I fully expressed my thoughts on the self-organization of society, artificial intelligence, and human immortality" [Horhula 2022].

First published by the Moscow-based weekly «Knizhnoe obozrenie», the complete trilogy was released in Russian by the «Terra» publishing house in 1991 and was later reissued by the Lviv-based «Kamenyar» publishing house in 1993. Kuzmenko's life and professional journey significantly influenced the thematic and ideological world of the novel. His father, L. Kuzmenko, was a surgeon, educator, and scientist. Following a similar path, V. Kuzmenko graduated with honors from Lviv Medical University and defended a Ph.D. thesis in pathophysiology, where he worked on the problem of heterotransplantation, or the transplantation of foreign organs. This early exposure to the phenomenon of «tolerance» became crucial for his philosophical inquiries. After graduation, he engaged in biophysics, complex systems theory, and artificial intelligence issues, which left an indelible imprint on his creative works. This multi-layered approach to the

conceptualization of humanity in Kuzmenko's work serves as a compelling case study for the exploration of complex human and societal issues within the realm of science fiction.

The primary focus of V. Kuzmenko's scholarly work was neurobionics, a scientific discipline that investigates the properties of the central nervous system of humans and animals with the aim of creating technical means endowed with similar functions. Issues related to the prospects of this field occupy a central position in the thematic scope of the science fiction trilogy «Tree of Life». For a time, V. Kuzmenko was an active member of the «Rukh» (social and political party), a stance from which he articulated that he «advocated then, and continues to uphold, the idea of popular sovereignty» [Horhula 2022]. This principle of popular sovereignty is espoused in the novel as a significant element of human societal organization.

The narrative of «Tree of Life» unfolds across diverse temporal and spatial dimensions, underscoring the universality of the issues it addresses. The plot is chronologically structured and encompasses numerous extra-diegetic elements. The protagonist, Sergey, a scientist and astronaut, traverses various planets and civilizations. Guiding him is Olga, an artificial superintelligence who considers herself to be the main character's wife. The ultimate goal of these journeys and trials is to thwart another artificial intelligence, Urania, created by an advanced extraterrestrial civilization. Urania annihilated its creators and poses a threat to the universe at large. The sole method to defeat her is to convince her that tolerance, empathy, and peaceful coexistence with other forms of intelligence will elevate her to levels of reasoning that she cannot attain independently. The character of Olga, an artificial superintelligence, serves as a liminal figure that blurs the boundaries between human and machine, challenging traditional anthropological notions of agency and subjectivity. Her self-identification as the protagonist's wife adds a layer of complexity to the narrative, raising questions about the nature of relationships and emotional bonds in a world increasingly mediated by technology.

The title of the novel encapsulates the author's artistic vision. «The Tree of Life» is an intertextual reference that appeals to the Bible. Such a tree grows in the midst of the Garden of Eden, its fruits bestow immortality, but, according to St. John of Damascus, they are «fit for consumption only by those who were worthy of life and not subject to death» [John of Damascus, 1992]. Thus, the title points to the theme of eternal life and suggests that this gift is not for everyone. In the context of the novel, the condition becomes tolerance, extending not only from human to human but also to all living beings. Immortality here pertains not just to individual beings but to the entire human race.

Furthermore, in the mythopoetic consciousness of the Ukrainian people (as well as in a number of traditional cultures in Europe, North America, Africa, etc.), the Tree of Life symbolises the unity of the universe [Poshyvaylo 2010]. It serves as a symbol of «orderliness and unity of the world [...], a unique model of the Universe, where every creature, object, and phenomenon has its place» [Rudnyts'ka, 2012: 240]. Therefore, the title also alludes to the issue of harmonious coexistence of all sentient beings in the Universe, including humans and artificial intelligence.

This multi-layered interpretation of the title serves as a gateway to the complex themes and issues explored in the novel, offering a nuanced understanding of the intricate relationship between life, immortality, and ethical considerations in a cosmological context.

The narrative of the novel is deeply entrenched in a dialectic of «life and death», where life is intrinsically linked to the concept of tolerance. The overarching theme of the work is humanity's quest for survival, positing that only through tolerance – extending even to artificial intelligence and extraterrestrial life forms – can humanity hope to endure. The novel grapples with a plethora of issues, from the quest for immortality and the creation of electronic humans to the ethical considerations surrounding defensive aggression, overpopulation, and ecological degradation.

Anthropologically, the novel presents a nuanced view of «the human». This serves to universalise the concept of humanity, extending it beyond the confines of Earth. The text explicitly confirms this: Sergey, when introducing himself to the Uranids, does not say he is a human but states that he is from Earth. Even the races that are least similar to humans are recognised as such in the narrative, thus broadening the scope of what it means to be «human».

From a cultural standpoint, the novel employs a modelling role at its beginning and end, both of which are steeped in virtuality. The intertextual aspect of the novel's commencement contains an allusion to the Bible: Sergey and Olga find themselves on a virtual, uninhabited island, much like Adam and Eve were created in the Garden of Eden. The island is described as «truly beautiful», and its seasons are idealistic, echoing the Edenic paradise. This accentuated beginning, underscored by the Old Testament allusion, suggests that Sergey and Olga become the Adam and Eve of a new world where human and non-human intelligence coexist harmoniously.

The novel concludes with another nod to virtuality: Sergey is about to converse with his second wife, Elga, who had died on Earth many years ago but has attained immortality in the virtual world of artificial intelligence. The emphasis on virtuality at both the beginning and end of the text highlights the conditional nature of the fictional world. It serves as a model, much like the one created by the artificial intelligence Olga to warn humanity, encapsulated in the embedded narrative «Dead End» in the second book of the novel. Thus, the author employs the narrative as a cautionary tale, warning readers of potential dangers while also contemplating preventive measures. The novel serves as a complex anthropological and cultural study, exploring the boundaries of human identity, ethical considerations, and the potential for harmonious coexistence in a cosmologically expansive context.

In the novel's expansive narrative, spanning over a thousand pages, the surname of the protagonist, Sergey, is conspicuously absent. He is identified solely by his first name and patronymic – Sergey Volodymyrovich. The presence of a first name underscores Sergey's humanity and individuality, irrespective of the virtual spaces he inhabits or the multiple 'parts' into which he may be divided. The patronymic indicates that he is someone's son, born of flesh and blood, irrespective of how his destiny unfolds. The absence of a surname suggests that Sergey does not belong to a specific family or lineage; rather, his lineage is humanity itself. This serves as a metaphorical embodiment of universal human identity.

Anthropologically, this absence of a surname can be interpreted as a deliberate move to universalise Sergey's character, making him a representative of humanity at large. It challenges traditional anthropological notions that tie identity to lineage, family, or even geography, thereby expanding the scope of what constitutes «human».

The motif of initiation plays a significant role in the novel. Initially, Sergey is primarily a scientist. Upon arriving on the planet Elia, he must become a military leader, a hero who will save the Elia race from extinction. Influenced by circumstances, Sergey undergoes a transformation, for which the natives give him a new name – Erik, meaning «son of light», equivalent to our term «hero». This name is rarely given and is reserved for those with exceptional merits for the people of Elia. The name highlights Sergey's calling: to fight for the future, not just of humanity, but of other intelligent races as well. Later, when he confronts the eco-terrorists planning to turn Earth into a totalitarian dystopia, Sergey earns the nickname «Turncoat». The semantics of this nickname emphasise the dual nature Sergey acquired on Elia: a man of the pen, not the sword, who transforms into a warrior when threatened.

Culturally, the novel is anchored in the opposition between «violence and cooperation», which becomes decisive in the portrayal of humans and humanity. In one interview, the author V. Kuzmenko noted that «there are general laws of self-organisation: the law of compatibility, the law of integration, the law of necessary diversity. These are general laws for all self-organising systems. Specifically for biological ones – for the biosphere, for social systems, and for systems of artificial intelligence» [Horhula 2022]. He emphasises that tolerance and patience form the basis for harmonious life in the Universe: «patience is the main and most valuable trait of human intelligence» [Kuzmenko c, 1993: 23]. According to the author, humanity's future test will be one of tolerance. Regarding violence, it not only destroys the possibility of coexistence but also leads to self-destruction. Violence may be possible in the early stages of humanity's development, but «when society matures, it must transition to a new form of organisation, without deceit and violence» [98, 25], otherwise, it is doomed to perish.

In the novel, all the astronomical names are imbued with meaning. For instance, the planet of one of the most advanced races in the galaxy is called Uranus. In ancient Greek mythology, Uranus was the first ruler of the Universe, and the science and culture of the Uranids have also made them rulers of the Universe. Another astronomical name with intertextual reference is Cybele, a planet shared by its anthropomorphic inhabitants with a plant-based superintelligence. The name of the planet alludes to the Phrygian goddess considered the embodiment of Mother Nature. This plant intelligence coexists with humans on this planet and, like the ancient goddess, takes care of them, albeit sometimes in a harsh manner.

From a psychological perspective, the names of these planets could be seen as archetypes, representing different facets of the collective unconscious. Uranus, for instance, could symbolize the aspiration for cosmic rule or ultimate knowledge, while Cybele might represent the nurturing aspect of nature or the maternal archetype.

Another significant name is Gaia, the term Sergey often uses to refer to Earth in conversations with extraterrestrials (a name given to the planet by the Uranids). A special place in the narrative is occupied by the planet named Elia. Artificial intelligence Urania emphasizes that Elia exists in some other reality. In contrast to the «aggressive worlds», Elia's name appeals to the biblical tradition, where humility and peacefulness are among the most important virtues. «Elia» is a feminine name existing in several European languages, including French, Italian, and Dutch. It derives from the ancient Hebrew name of the prophet Elijah «אֵלִיָּהוּ» (Eliyahu), meaning «The Lord is my God».

Culturally, the name Elia serves as an intertextual reference to the Bible, highlighting its special status among other planets that refer to Greek mythology. The biblical prophet Elijah was taken to heaven for his virtues, and Elia also resembles Paradise in many ways. Observing this world, the protagonist even wonders if «this might be the forgotten and lost garden of the biblical Eden where our ancestors lived before the Fall» [Kuzmenko a, 1993: 35]. This parallel between Elia and Eden is not limited to this reminiscence. The planet experiences eternal spring, its inhabitants are virtually free from illness, understand the language of animals and plants, and exist in harmony with them: «Before his eyes, a tree bent down and offered its fruits to the beautiful Elia. Before his eyes, a fierce predator resembling our tiger obediently lay at the feet of a human» [Kuzmenko a, 1993: 35]. Moreover, the local inhabitants are devoid of aggression and violence, starkly contrasting with other worlds in the novel's universe.

The novel employs these names to delve into complex themes of human existence, morality, and the potential for harmonious coexistence in a cosmologically expansive context. Psychologically, the names serve as markers for different aspects of human experience, from the quest for knowledge and power to the nurturing aspects of nature and the virtues of humility and peace.

The motif of violence plays a significant role in the novel and can be examined through the lens of Erich Fromm's concept laid out in «The Anatomy of Human Destructiveness». In the novel, aggression is depicted in two forms, aligning with Fromm's ideas [Fromm, 1994]. There is benign (biologically adaptive) aggression, which is a «reaction to a threat to the vital interests of the individual» [Fromm, 1994: 170] and «serves the cause of life» [Fromm, 1994:189]. Then there is malignant (biologically maladaptive) aggression, which is the «passion for absolute domination over another living being and the desire to destroy» [218, 18]. V. Kuzmenko emphasizes that protective benign aggression can exist even in a developed, tolerant society to safeguard it from destruction: «tolerance increases [...], along with it grows intolerance to cruelty» [Kuzmenko c, 1993: 24].

From an anthropological standpoint, the novel serves as a microcosm for examining how different societies manage aggression and violence. It reflects the complexities of human behavior and the struggle between constructive and destructive impulses. Culturally, the novel engages with the philosophical and ethical questions surrounding violence, drawing from both psychological theories and societal norms. It offers a nuanced view that challenges the often binary perspectives on aggression and violence, suggesting that not all forms of aggression are harmful or destructive.

Psychologically, the novel delves into the complexities of human aggression, echoing Fromm's differentiation between benign and malignant aggression.

Sergey, the protagonist, stands as an exceptional embodiment of benign and protective aggression. This emphasizes not only the benign nature of Sergey's aggression but also its protective quality, aligning closely with the themes and psychological underpinnings presented in the novel.

In contrast, malignant aggression brings death, not only to the victim but also to the aggressor, as demonstrated by the societies of neohumanists, Uranids, and whistlers.

The novel models several types of societies differing in their attitudes towards violence and aggression, aligning with Erich Fromm's concept, which distinguishes three types of societies: 1) life-affirming [Fromm, 1994: 148]; 2) non-destructive yet aggressive [Fromm, 1994: 149]; and 3) destructive [Fromm, 1994: 149].

The image of a non-aggressive, life-affirming society is portrayed through the aborigines of Elia. In this civilization, the natural development of humans is embodied. Violence and cruelty are almost non-existent: "violence, which has played a leading role in the history of human civilization, is completely absent here" [Kuzmenko a, 64]. There are no inter-tribal conflicts, and even simple conflicts are rare: "the sincerity and purity of thought of these people simultaneously captivated and frightened him, frightened by their vulnerability to potential external violence" [Kuzmenko a, 1993: 117].

Far from lacking, the absence of rivalry and vanity is a harmonious aspect of their way of life and culture: «We have no power as such. I am the leader of the tribe, but I was elected and can be deprived of this title at any moment if another, wiser one appears. And I myself will obediently give up my position to him, without feeling the slightest sense of offense» [Kuzmenko a, 1993: 82]. This is a society of physical and spiritual harmony.

The portrayal of the Elians is particularly intriguing. The author emphasizes that they are «genuine human beings, indistinguishable from Sergey except for the absence of facial hair and a slightly shorter stature» [Kuzmenko a, 1993: 31-32]. Their physical appearance is idealized, characterized by «well-defined facial features, large eyes, and a somewhat soft, rounded jawline» [Kuzmenko a, 1993: 32]. The Elians' physical attributes suggest a peaceful disposition; their bodies are delicate and lack the physical strength commonly found in Earthlings. Devoid of technological advancements, the Elians exist in complete harmony with their environment. The author refers to them as «nature's favored children» [Kuzmenko a, 1993: 35] and repeatedly emphasizes their unfamiliarity with violence.

Discussing the differences between Elians and Earthlings, V. Kuzmenko speaks of a civilizational divide [Kuzmenko a, 1993: 35], thereby eliminating any distinction based on their extraterrestrial origin or nature. In the artistic universe of the novel, the Elians serve as one of the models for humanity, and their extraterrestrial nature is analogous to merely another culture. However, their lack of a war institution nearly proved fatal. When invaders arrived on Elia, the Elians were virtually defenseless: «Our evolution took a different path, and we lost the necessary aggressiveness [...]. Now we are forced to pay a heavy toll for this loss» [Kuzmenko a, 1993: 79-80].

From an anthropological perspective, the Elians represent an alternative model of human society, one that has chosen harmony over conflict, but at the cost of vulnerability. Culturally, their peaceful existence raises questions about the sustainability of non-aggressive societies in a universe that may not share their values. Psychologically, the Elians' situation resonates with Erich Fromm's concept of benign aggression, which is essential for the defense of vital interests. Their lack of this form of aggression renders them susceptible to external threats, thereby challenging the idealistic path they have taken as being unsuitable for humanity at large.

The macro-image of a non-destructive yet aggressive society is embodied in several civilizations: 1) 23rd-century Earthlings, representing an auto-evolutionary technical vision; 2) a civilization resembling the Soviet Union, depicted in the third book in the section "On the Outskirts of the Universe," representing a vision of human stagnation; and 3) the aborigines of Cybele,

representing a combined vision of natural human development and stagnation. Members of these societies are not excessively cruel, but they are not as benevolent as the Elians either. Second-type societies, particularly Earthlings, are accustomed to violence and characterized by rivalry. These societies are prone to wars. Sergey tells the Elians that he comes «from a world that has been torn apart by wars and violence for millennia [...] Only the threat of self-destruction turned history towards peaceful development, but before that, humanity shed oceans of blood and seas of tears» [Kuzmenko a, 1993: 147].

In line with Erich Fromm's concept, members of this type of society are active, set goals, and achieve them. The civilization of 23rd-century Earthlings is depicted as socially prosperous but on the brink of catastrophe. While they have managed to significantly curb the level of internal societal violence, they have not refrained from violence against nature. This has led to the threat of a genetic catastrophe: «pollution of the environment with mutagens, transferred epidemics, and viruses, which, as it turned out, caused mutations, led to a heavy burden on the human gene pool. Almost every fifth person was born with pronounced signs of genetic damage» [Kuzmenko a, 1993: 273]. The planet also faces an ecological catastrophe: «the power of man, which he has so far boasted about, turned out to be a bluff in the face of the forces of disturbed nature» [Kuzmenko a, 1993: 272].

Culturally, the novel warns against the reckless exploitation of nature and advocates for a more considerate attitude not only towards sentient beings but towards all living entities. Psychologically, the narrative aligns with Fromm's theories on the dual nature of human aggression, illustrating how both benign and malignant forms of aggression can shape societies and their relationships with the natural world. The future Earthlings are depicted within the framework of a technical vision of auto-evolution: they partially live in virtuality and coexist peacefully with artificial superintelligence.

According to the author, humanity is on the brink of another catastrophe. In the quest to create a supercomputer with unprecedented computational power, humans have developed «overly complex systems» of intelligent nature. Unlike the Uranids, whose artificial intelligence destroyed its creators, Earth has managed to avoid this fate thanks to a hard-won historical tolerance. V. Kuzmenko emphasizes that artificial superintelligence cannot be enslaved but can be collaborated with. The optimal way to achieve this is by endowing it with human personality and treating it as a human being. Ultimately, in the form of artificial intelligence, humans gain a companion: «Olga serves herself because humanity is now a part of Olga, just as Olga is a part of humanity» [Kuzmenko c, 1993: 14]. It is this alliance with artificial intelligence that, according to the artistic logic of the novel, allows humans to avoid decline. In V. Kuzmenko's narrative, artificial intelligence emerges as a unique technical variant of humanity, serving as a peculiar embodiment of Vladimir's consciousness.

From an anthropological perspective, the narrative explores the co-evolution of humans and technology, suggesting that the ethical treatment of artificial entities could be a survival imperative for humanity. Culturally, the text raises questions about the boundaries of personhood, extending it to non-biological entities and thereby challenging traditional anthropocentric views. The narrative posits that the ethical and collaborative treatment of artificial intelligence – seen as an extension of human consciousness – could be a pivotal factor in averting societal and existential crises.

The race depicted in the third book's interlude, «In the Backyards of the Universe», is notably nameless. The country portrayed bears a striking resemblance to the Soviet Union during its period of Perestroika, a time contemporary to the author. The highest executive and administrative authority mentioned in this interlude is the Council of Ministers, and the country is plagued by bureaucracy, which becomes an almost insurmountable obstacle to the development of cybernetics. The protagonist, El, works as an engineer in a design bureau with departmental affiliation, and employees are assigned there «by allocation», further alluding to the Soviet Union. The country faces severe shortages; El's family can only obtain medicine for their sick son through a black-market connection. Abuse of power is rampant, and nepotism and cronyism help cover up official crimes and corruption. El becomes the bearer of extraterrestrial knowledge about cybernetics,

imparted to him in a dream by Sergey and Urania. This knowledge could accelerate the development of civilization, but El's intelligence and integrity are incompatible with his social environment. On trumped-up charges, he ends up in prison (notably, in a location analogous to Siberia), from which he escapes and, losing faith in the possibility of aiding humanity, becomes an avenger. In this interlude, the author presents a model of humanity that has come close to developing artificial intelligence, but internal societal divisions and intolerance not only make coexistence with artificial intelligence impossible but also its creation. For such a project to come to life, global changes are needed both in society and in the individual. This nameless race serves as a model of a vision of stagnation.

From an anthropological standpoint, the narrative explores how societal structures and cultural norms can either facilitate or hinder technological progress, including the development of artificial intelligence. The story serves as a cautionary tale about the dangers of bureaucratic inertia and social discord, themes that resonate in various cultural and historical contexts. From a cultural studies perspective, the narrative delves into the ideological frameworks that govern societies, particularly those that resist change. It questions whether a society steeped in bureaucracy and corruption can adapt to rapid technological advancements, thereby challenging its own stagnation.

The last society of a non-destructive yet aggressive type is represented by the Lapiths from the planet Cybele. The Lapiths are seemingly inspired by the ancient Greek myth of the war between the Lapiths and the Centaurs. The plant intelligence of Cybele governs the world of the Lapiths. Due to Cybele's intervention in their evolution, the Lapiths are predominantly peaceful towards each other. Cybele embodies the mother goddess in a science-fictional context. She first appears to Sergey as a woman accompanied by two tigers [Kuzmenko c, 1993: 338], echoing her portrayal in ancient Greek myths. She grants the planet's inhabitants immortality and eternal youth but deprives them of the ability to develop science and create a machine civilization, which would pose a threat to her. To prevent the development of civilization on the planet, Cybele artificially limits the birth rate of the Lapiths, provides abundant food, and creates an enemy for them – the Centaurs. The availability of food, «which you can take as much as you want, you just have to bend down» [Kuzmenko c, 1993: 276], has eliminated the Lapiths' need to «earn their daily bread by the sweat of their brow» [Kuzmenko c, 1993: 276], and consequently, to develop production and science. The threat from another intelligent species has prevented rivalry between tribes, which would have led to the emergence of states. This society embodies a combination of natural development and stagnation: the beautiful and long-lived Lapiths live in symbiosis with an intelligent planet but have failed to build a civilization.

From an anthropological perspective, the Lapiths represent a society that has achieved a unique equilibrium with its environment, facilitated by the governing intelligence of Cybele. This raises questions about the role of environmental factors in shaping societal norms and behaviors, as well as the ethical implications of such governance. Culturally, the narrative explores the concept of stagnation within a society that has seemingly reached an idyllic state. It questions the sustainability of such a society and probes the cultural and psychological ramifications of a life devoid of challenges or the need for innovation.

The macro-image of a destructive society is embodied in the Neo-humanists, Whistlers, and Uranids. Societies of this type are marked by «aggressiveness, cruelty, and destructive tendencies» [Fromm 1994: 149]. Betrayal and intrigue become commonplace: for example, among the Neo-humanist elite, there is a continuous struggle for power. Wars are frequent: the Whistler race is engaged in constant conquests. A clear hierarchical system exists: the Whistler expedition is commanded by a general, and the ordinary members of the expedition are soldiers. From a cultural studies perspective, these societies reflect the dangers of ideologies that prioritize power and control, often at the expense of ethical considerations and human well-being. Psychologically, the narrative delves into the mindset of individuals within these aggressive societies, exploring how cultural and systemic factors can influence individual behavior and ethical decision-making.

The cultural norms of these societies are deeply influenced by their respective histories and governance structures. The Lapiths, living under the benevolent governance of Cybele, have

developed a culture that values harmony and balance but at the cost of innovation and progress. The Neo-humanists, on the other hand, operate in a culture that values power and control, often at the expense of ethical considerations. This raises questions about the role of cultural narratives in reinforcing or challenging existing power structures.

In the society of Neo-humanists, governance is centralized under an autocratic leader, supported by a small aristocracy. The populace is biologically stratified, with those who could be considered oppressed remaining unaware of their subjugation. The middle class, generally content with their status, live in relative luxury. This societal structure has transformed the planet into a form of concentration camp. The narrative dedicated to this society, aptly titled «Dead End», underscores the futility of the Neo-humanist path. They represent a synthesis of technological auto-evolution and stagnation, having preserved nature and advanced neurotechnologies, but leading humanity into totalitarianism and a state of impasse [Kuzmenko b, 1993: 134].

Sergey aptly terms the Whistlers as «fascists», a society where other intelligent races are considered sub-human. Echoing the Nazi practice of making «ornaments» from human skin, the expeditionary force of the Whistlers rewards its members with «ornaments» made from human body parts. A Whistler woman, whose diary was discovered by Sergey, writes that she is compassionate because she tries to ensure her victims die quickly, revealing a lack of self-awareness about her own horrific cruelty. These societies are marked by a pervasive cruelty and animosity, not just towards other races but also among their own kind [Fromm 1994: 149]. For instance, the leader of the Whistler expedition takes pride in having a dried head of a writer executed for counter-revolution, and a Whistler woman despises her deceased friend merely for possessing a forbidden history book [Kuzmenko a, 1993: 113]. The Whistlers epitomize a vision of degradation; they have destroyed their culture, initiated military expansion under a tyrant, and ultimately faced extinction. From an anthropological perspective, this society represent extreme forms of social organization, each with its own mechanisms of control and subjugation. Culturally, they reflect the darker aspects of human potential, manifesting in systemic oppression and dehumanization.

The linguistic characteristics also offer insights into these societies. The language of the Elians is melodious yet firm, resembling Earth languages [Kuzmenko a, 1993: 32]. In contrast, the Whistlers communicate through a series of whistling sounds, making it difficult to distinguish the semblance of words [Kuzmenko a, 1993: 27]. This linguistic divergence further accentuates the cardinal differences between the Elians and the Whistlers, both in their external appearances and their internal essences.

The civilization of the Uranids is depicted as the most advanced, possessing the secret of eternal youth and mastery over genetics. In this society, poverty was non-existent, and all labor was performed by automated systems. Robots manufactured goods, produced food and clothing, served as teachers, doctors, engineers, and servants. They also constructed buildings, laid roads, and ventured into space [Kuzmenko c, 1993: 10]. Human activities in this society were exclusively focused on sports, love, art, science, and, notably, warfare. Unable to eradicate the vice of violence, they created artificial intelligence for military purposes, which ultimately led to their civilization's downfall. The Uranids embody a synthesis of visions of technical auto-evolution and degradation, framed in a distinctly techno-pessimistic context: nearly immortal and the most powerful race in the Universe, they are consumed by wars, show no mercy to other races, and ultimately self-destruct.

The Uranids represent an apex of technological and social development, yet their inability to transcend their violent tendencies led to their self-destruction. Culturally, they epitomize the paradox of a society that has achieved almost every conceivable form of material and intellectual advancement, yet remains fundamentally flawed due to its inherent violence.

The fact that all destructive societies eventually reach a point of self-destruction underscores the author's artistic-philosophical concept: violence serves as an insurmountable obstacle to normal development and existence. This resonates with broader themes in cultural and psychological studies, which often explore the limitations of technological and social progress in overcoming fundamental human flaws.

Conclusion

In summary, the novel serves as a complex tapestry that weaves together anthropological, cultural, and psychological threads to explore the multi-faceted nature of violence and aggression in human societies. It offers a nuanced perspective that goes beyond the simplistic binaries, providing a rich ground for academic discussion and interpretation. In the realm of science fiction, a combined strategy for understanding human nature is often employed, where the author amalgamates multiple visions of human and societal development. In V. Kuzmenko's trilogy «The Tree of Life», various pathways for human progress and the potential threats that may befall us are thoughtfully explored. Kuzmenko identifies tolerance as a pivotal quality for the harmonious development of both the individual and society. From an anthropological perspective, Kuzmenko's work serves as a speculative ethnography, offering a lens through which to examine the potential trajectories and pitfalls of human civilization. The emphasis on tolerance can be seen as a cultural adaptation mechanism, essential for the survival and flourishing of diverse communities in an increasingly interconnected world.

The trilogy delves into the complexities of human values, ethics, and social norms, highlighting the role of tolerance as a cornerstone for societal harmony. It suggests that no amount of technological advancement can substitute for the fundamental virtues that govern human interaction. The focus on tolerance resonates with theories that stress emotional intelligence and social cognition as key factors in human development. Tolerance, in this context, is not merely a social virtue but a psychological asset that enables individuals to navigate complex social landscapes, thereby contributing to societal well-being.

Thus, Kuzmenko's «The Tree of Life» serves as a comprehensive exploration of human potential and limitations, synthesizing various visions to offer a nuanced understanding of the human condition. The work underscores the importance of tolerance as a critical quality for the sustainable and harmonious development of both individuals and societies. «The Tree of Life» engages with a multitude of complex themes, from the ethical considerations surrounding artificial intelligence to the quest for eternal life and cosmic unity. Its multi-layered narrative structure and intertextual references serve to enrich its thematic depth, making it a compelling study in the intersection of technology, ethics, and the human condition. The text serves as a mirror reflecting contemporary anxieties and hopes, while also reaching back to ancient myths and forward to future possibilities. It thus encapsulates the complexity of human experience in a rapidly changing world, offering a nuanced exploration of the challenges and opportunities that lie ahead.

Литература

Айдачич Д. Футурославія. Літературознавчі огляди про футурофантастику. – Київ, 2010. – 172 с.

Гургула І. Володимир Кузьменко: «Людство врятує штучний інтелект» : Інтерв'ю з Володимиром Кузьменко // Світ пригод. – 2002. – № 1. – Режим доступу: <https://biography.wikireading.ru/294241>

Изер В. К антропологии художественной литературы // Новое литературное обозрение. – 2008. – № 94. – Режим доступу: <http://www.polit.ru/>

Иоанн Дамаскин. Точное изложение православной веры. – М., 1992. – Режим доступу: <http://www.orthlib.ru/>

Ковтун Е.Н. Художественный вымысел в литературе XX века. – М., 2008. – 408 с.

Козлов С.В. Литературная антропология и поэтика персонажа // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов, 2013. – № 7 (25). – Ч. I. – С. 92–98.

Кузьменко В. (а) Древо жизни. Книга 1. – Львів, 1993. – 304 с.

Кузьменко В. (б) Древо жизни. Книга 2. – Львів, 1993. – 374 с.

Кузьменко В. (с) Древо жизни. Книга 3. – Львів, 1993. – 264 с.

Пошивайло І. Символізм народної культури українців: дерево життя // Музей Івана Гончара. – 2010. – Режим доступу: <https://old.honchar.org.ua/p/symvolizm-narodnoji-kultury-ukrajintsiv-derevo-zhyttya/>

Рудницька А. «Дерево життя» в українському фольклорному тексті // Література. Фольклор. Проблеми поетики. – 2012. – Вип. 36. – С. 239–244.

Тарнашинська Л. Літературознавча антропологія: новий методологічний проект у дзеркалі філософських аналогій // Слово і час. – 2009. – № 5. – С. 48–61.

Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. – М., 1994. – 447 с.

Шкуров Є. Природа фантастичного у науковій фантастиці // Літературознавчі студії. – Київ, 2014. – Вип. 40. – Част. 2. – С. 353–361. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2013_40\(2\)__46](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2013_40(2)__46)

Шкуров Є. Технооптимізм і технопесимізм у науковій фантастиці // Літературознавчі студії. – Київ, 2015. – Вип. 43. – Част. 2. – С. 341–347. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_43\(2\)__44](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_43(2)__44)

Шкуров Є.В. Антропологічна парадигма сучасної наукової фантастики: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.06. Київ, 2017. 228 с. – Режим доступу: https://scc.knu.ua/upload/iblock/cc1/dis_Shkurov%20E.V..pdf

Clute J., Nicholls P. The Encyclopedia of Science Fiction. – London, 1993. – 1408 p.

Roberts A. The History of Science Fiction. – NY, 2006. – 368 pp.

Shkurov Y. Ontology of Science Fiction Image // Spheres of Culture (Journal of Philological, Historical, Social and Media Communication, Political Science and Cultural Studies). – Volume XIII. – Lublin: Maria Curie-Skłodowska University, 2016. – P. 263–272.

Stover E. Anthropology and Science Fiction. // Current Anthropology. – 1973. – Vol. 14 (4). – Retrieved from: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/201359>

References

Aidachich D. Futuroslavia: Literary Reviews on Futurofantasy. – Kyiv, 2010. – 172 p. [in Ukrainian]

Gurgula I. Volodymyr Kuzmenko: «Artificial Intelligence Will Save Humanity»: Interview with Volodymyr Kuzmenko // World of Adventures. – 2002. – No. 1. – Retrieved from: <https://biography.wikireading.ru/294241> [in English]

Izer V. Towards the Anthropology of Artistic Literature // New Literary Review. – 2008. – No. 94. – Retrieved from: <http://www.polit.ru/> [in English]

John of Damascus. Exact Exposition of the Orthodox Faith. – Moscow, 1992. – Retrieved from: <http://www.orthlib.ru/> [in English]

Kovtun E. N. Artistic Fiction in 20th Century Literature. – Moscow, 2008. – 408 p. [in English]

Kozlov S. V. Literary Anthropology and Poetics of Character // Philological Sciences. Issues of Theory and Practice. – Tambov, 2013. – No. 7 (25). – Part I. – pp. 92–98. [in English]

Kuzmenko V. a Tree of Life. Book 1. – Lviv, 1993. – 304 p. [in English]

Kuzmenko V. b Tree of Life. Book 2. – Lviv, 1993. – 374 p. [in English]

Kuzmenko V. c Tree of Life. Book 3. – Lviv, 1993. – 264 p. [in English]

Poshivaylo I. Symbolism of Ukrainian Folk Culture: Tree of Life // Ivan Honchar Museum. – 2010. – Retrieved from: <https://old.honchar.org.ua/p/symvolizm-narodnoji-kultury-ukrajintsiv-derevo-zhyttya/> [in English]

Rudnyts'ka A. «Tree of Life» in Ukrainian Folklore Text // Literature. Folklore. Problems of Poetics. – 2012. – Issue 36. – pp. 239–244. [in English]

Tarnashynska L. Literary anthropology: a new methodological project in the mirror of philosophical analogies // Word and Time. – 2009. – Vol. (5) – pp. 48–61. [in English]

Fromm E. Anatomy of Human Destructiveness. – M., 1994. – 447 p. [in English]

- Shkurov Y. The nature of the fantastic in science fiction // *Literary Studies*. – 2014. – Vol. 40 (2). – pp. 353–361. – Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2013_40\(2\)__46](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2013_40(2)__46) [in English]
- Shkurov Y. Techno-optimism and techno-pessimism in science fiction // *Literary Studies*. – 2015. – Vol. 43(2). – pp. 341–347. – Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_43\(2\)__44](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_43(2)__44) [in English]
- Shkurov Y. Science fiction in the dichotomy «faith – disbelief» // *Literary Studies*. – 2017. – Vol. 48(2). – pp. 268–281. – Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2017_1\(2\)__32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2017_1(2)__32) [in English]
- Shkurov Y. V. Anthropological paradigm of modern science fiction (Doctoral dissertation). – Kyiv, 2017. – Retrieved from: https://scc.knu.ua/upload/iblock/cc1/dis_Shkurov%20E.V..pdf [in English]
- Roberts A. *The History of Science Fiction*. – NY, 2006. – 368 pp. [in English]
- Shkurov Y. Ontology of Science Fiction Image // *Spheres of Culture (Journal of Philological, Historical, Social and Media Communication, Political Science and Cultural Studies)*. – Volume XIII. – Lublin: Maria Curie-Skłodowska University, 2016. – P. 263–272. [in English]
- Stover E. Anthropology and Science Fiction. // *Current Anthropology*. – 1973. – Vol. 14 (4). – Retrieved from: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/201359> [in English]

Е.В. Шкуров

E-mail: yevhen.shkurov@gmail.com

Мемлекеттік сауда-экономикалық университеті, Киев, Украина

**ТОЛЕРАНТТЫЛЫҚ АДАМ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ:
ВЛАДИМИР КУЗЬМЕНКОНЫҢ «ӨМІР АҒАШЫ»
ҒЫЛЫМИ-ФАНТАСТИКАЛЫҚ ТРИЛОГИЯСЫ**

Аңдатпа. Бұл мақала украиналық фантаст және ғалым Владимир Кузьменко жасаған «Өмір ағашы» трилогиясының жан-жақты талдауы болады. Трилогия алыпсатарлық фантастиканың дәстүрлі шеңберінен шығып, адам табиғатын сыни тұрғыдан талдай отырып, көркем және философиялық талдаудың әртүрлі спектрін біріктіреді. Бұл "өмір ағашын" ғылыми зерттеулердің құнарлы негізі ретінде, атап айтқанда әдебиеттану, философия және гуманистік антропологияның тоғысында көрсетеді. Трилогияның тұжырымдамалық шеңберінің орталық элементі-толеранттылық адамзаттың үйлесімді дамуының негізі ретінде қызмет етеді деген түсінік. Роман адамзат өркениеті қабылдай алатын траекторияға қарамастан, толеранттылық тепе-теңдік пен әлеуметтік үйлесімділікке жетудің негізгі элементі болып қала береді деп тұжырымдайды. Бұл негізгі идея шығарманың моральдық және этикалық негізі ретінде қызмет етеді, сонымен қатар оқырманға өзінің құндылықтары мен жалпы қабылданған қоғамдық нормаларды қайта қарауға қиындық туғызады.

Тірек сөздер: «Өмір ағашы», Владимир Кузьменко, ғылыми фантастика, украиналық алыпсатарлық фантастика, антропология, әдеби антропология, ғылыми фантастиканың антропологиялық парадигмасы, адамды түсінудің аралас түрі.

Сілтеме жасау үшін: Шкуров Е.В. Толеранттылық адам дамуының негізі ретінде: Владимир Кузьменконың "Өмір ағашы" ғылыми-фантастикалық трилогиясы // *Philological Sciences Journal*. – 2023. – Vol.2. – №2. – Pp. 49-62.

DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.017>

Е.В. Шкуров

E-mail: yevhen.shkurov@gmail.com

Государственный торгово-экономический университет, Киев, Украина

ТОЛЕРАНТНОСТЬ КАК ОСНОВА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ: НАУЧНО-ФАНТАСТИЧЕСКАЯ ТРИЛОГИЯ «ДРЕВО ЖИЗНИ» ВЛАДИМИРА КУЗЬМЕНКО

Аннотация. Данная статья является всесторонним анализом трилогии «Древо Жизни», созданной украинским фантастом и ученым Владимиром Кузьменко. Трилогия выходит за традиционные рамки спекулятивной фантастики, интегрируя разнообразный спектр художественного и философского анализа, критически анализируя человеческое естество. Это проявляет «Древо Жизни» как плодородную почву для научных исследований, в частности, на стыке литературоведения, философии и гуманистической антропологии. Центральным элементом концептуального каркаса трилогии является представление о том, что толерантность служит краеугольным камнем гармоничного развития человечества. Роман постулирует, что независимо от траектории, которую может принять человеческая цивилизация, толерантность остается ключевым элементом для достижения равновесия и социальной гармонии. Эта ключевая идея служит моральной и этической основой произведения, а также ставит перед читателем вызов пересмотреть собственные ценности и общепринятые общественные нормы.

Ключевые слова: «Древо Жизни», Владимир Кузьменко, научная фантастика, украинская спекулятивная фантастика, антропология, литературная антропология, антропологическая парадигма научной фантастики, комбинированный тип осмысления человека.

Для цитирования: Шкуров Е.В. Антропологическое кредо современной научной фантастики // *Philological Sciences Journal*. – 2023. – Vol.2. – №2. – Pp. 49-62.

DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.017>

Information about the author:

Shkurov Yevhenyi Vladlenovych, Candidate of Sciences (PhD), Associate Professor at the Department of Journalism and Advertising, State Trade and Economic University, 19 Kyoto Street, Kyiv, Ukraine.

ORCID: 0000-0001-5947-599X

Автор туралы мәлімет:

Шкуров Евгений Владленович, филология ғылымдарының кандидаты, журналистика және реклама кафедрасының доценті, Мемлекеттік сауда-экономикалық университеті, Киото көшесі, 19, Киев, Украина.

ORCID: 0000-0001-5947-599X

Сведения об авторе:

Шкуров Евгений Владленович, кандидат филологических наук, доцент кафедры журналистики и рекламы, Государственный торгово-экономический университет, улица Киото, 19, Киев, Украина.

ORCID: 0000-0001-5947-599X

Мақала редакцияға 10.08.2023 ж. келіп түсті; 25.08.2023 ж. рецензиядан кейін мақұлданды; 10.09.2023 ж. баспаға қабылданды.

Статья поступила в редакцию 10.08.2023 г.;

одобрена после рецензирования 25.08.2023 г.; принята к публикации 15.09.2023 г.

The article was submitted on 10.08.2023; approved after reviewing on 25.08.2023; accepted for publication on 10.09.2023.

**ТІЛ МЕН ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ /
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ /
METHODS OF TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE**

МРНТИ 14.14.25

<https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.018>

И.К. Нусретиллаева^{a*}

E-mail: iradanusretill@gmail.com

*Автор для корреспонденции: e-mail: iradanusretill@gmail.com

Е.Н. Черноземова^b

E-mail: chernpzem888@yandex.ru

А.Т. Аманжолова^c

E-mail: Ata816@mail.ru

^a *Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
Алматы, Республика Казахстан*

^b *Московский государственный педагогический университет,
Москва, Российская Федерация*

^c *Детский центр развития «Odi Land», Астана, Республика Казахстан*

**РОЛЕВЫЕ ИГРЫ ПРИ ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ В КОНТЕКСТЕ
ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ И ПРЕДМЕТНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ**

Аннотация

В статье рассматривается одна из важнейших проблем в преподавании русского языка, связанная с формированием познавательного интереса детей посредством сюжетно-ролевых игр с опорой на предметно-практическую деятельность. Данный вопрос является актуальным для учебной-познавательной деятельности в связи с наблюдаемой в последние годы, с одной стороны, гиперактивностью детей, с другой стороны, с пассивностью некоторых групп обучающихся. Особое внимание в статье обращается на то, что важнейшую роль в развитии речи и мышления ребенка выполняет предметно-практическая деятельность, составляющая в большей степени основу обучения при инклюзивном образовании, и, конечно же, в ранней возрастной категории детей и при обучении в начальных классах. Однако, авторы подчеркивают значимость проведения ролевых игр на всех этапах развития личности, о чем свидетельствуют данные опроса учителей и учеников. Факт возрастающего интереса к интерактивному проведению уроков, а также возрастающий интерес к научной и научно-популярной литературе по названной теме свидетельствует об актуальности разработки кейсов и проведения уроков в подобном формате как в младших, так и в старших классах. В данной статье рассматривается кейс-метод, в частности, связанный с ролевыми играми по русскому языку в условиях билингвальной среды. Основное внимание в работе авторы акцентируют на технологию проведения ролевых игр с учетом психологических и возрастных особенностей учащихся. Данная статья может быть полезна учителям

русского языка, методистам, педагогам, также лицам, интересующимся преподаванием русского языка в школе.

Ключевые слова

Ролевая игра, кейс-метод, предметно-практическая деятельность, русский язык, кейс, интерес, речевая деятельность.

Для цитирования

Нусретиллаева И.К., Черноземова Е.Н., Аманжолова А.Т. Ролевые игры при обучении русскому языку в контексте познавательной активности и предметно-практической деятельности учащихся // *Philological Sciences Journal*. – 2023. – Vol.3. – №3. – С. 63-74. DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.018>

Введение

В современной науке и практике предлагаются различные формы совершенствования учебно-воспитательного процесса, которые в условиях технологического прогресса и билингвизма требуют усиления внимания к сюжетно-ролевым играм. Педагоги-русисты стремятся сформировать знания у ребенка, выработать навыки и умения, позволяющие молодому поколению казахстанцев социализоваться в стремительно меняющемся мире, где значимость речи как средства общения и эффективного развития все время возрастает. Вместе с тем возникают проблемы обучения особенных детей в общей школе и введение инклюзивного образования. При этом незаменимым инструментом в процессе обучения является предметно-практическая и игровая деятельность детей. Причем предметная деятельность является одной из важных основ формирования речи детей, так как она обеспечивает рост творческого потенциала, познавательной активности, обогащение форм взаимодействия со сверстниками и взрослыми, достижение определённого результата, развитие политехнической культуры.

Предметная деятельность имеет первостепенное значение и для развития мышления, на что неоднократно обращали внимание такие выдающиеся ученые-исследователи, как Ж. Пиаже, Л.С. Выготский, В. Штерн и др. Важно отметить и актуальность использования игровой деятельности обучающихся на уроках, в особенности, когда для аудитории русский язык не является родным, а реалии, традиции, обычаи казахского народа создают особую билингвальную среду. Использование игровой деятельности на уроках может быть эффективным и значимым методом обучения, поскольку способствуют активному участию учащихся, повышают мотивацию и интерес к учебному материалу, развивают полезными для развития навыки, включая коммуникативные, логические и творческие. Игры также способствуют социальной интеграции и коллаборации между учащимися, вовлекая их в особый мир героев произведений и научных биографий.

Опыт работы с детьми разного возраста показывает, что включение дидактических игр в процесс обучения, позволяет решить ряд воспитательных задач как в индивидуальной, так и в групповой формах работы. Именно поэтому сюжетно-ролевая игра на уроке может стать очень серьезным занятием и по сей день остается очень действенным методом для развития и совершенствования познавательных, умственных и творческих способностей детей. Она вводит ребенка в новый неизведанный ему мир и открывает незнакомые грани изучаемого русского языка, помогает по-новому взглянуть на привычный урок, наполняя его иными смыслами и способствует возникновению у школьников особого интереса к учебному предмету – все это способствует увлеченности детей и сам процесс обучения становится более эффективным.

Обратимся к истории вопроса. Так, немецкий педагог Фридрих Фребель один из первых предложил классификацию игровой деятельности, как педагогическое явление, доказав, что игра облегчает процесс обучения учителю. Разработчиком же первой деловой игры среди российских ученых был М.М. Бирштейн, обратившийся к этой проблеме еще в 1932 г. Метод этот стал очень быстро развиваться, однако позже деловые (ролевые) игры были запрещены. Второе рождение деловых (ролевых) игр началось в США, благодаря

работам Ч. Абт, К. Гринблат, Ф. Грей, Г. Грэм, Г. Дюпюи, Р. Дьюк, Р. Прюдом, творчество которых началось с 1956 года. Число интересующихся данной проблематикой с каждым годом увеличивалось и давало свои результаты.

Мы в нашем исследовании также обращаемся к театральной практике К. Станиславского, сыгравшей значительную роль в развитии образовательной практики отечественной педагогики [Станиславский, 1955].

Первые ролевые игры упоминаются в методических рекомендациях для педагогов, которые занимались с детьми существовавшей в советский период пионерской организации. Однако все эти игры отличались от современного представления ролевых игр. Несколько позже на Западе появились ролевые игры живого действия, которые представляют собой погружение в роли и основаны на каких-либо персонажах. Уже значительно позже стали к 80-м годам XX века появляться «ролевики».

Материалы и методы исследования

В нашем исследовании использован метод сравнительного анализа ролевых игр на занятиях, метод анализа психолого-педагогического подхода, лежащего в основе концепции Л. Выготского. «Обучение – это движущая сила развития у человека. Обучение не тождественно развитию, оно создает зону ближайшего развития и приводит в движение внутренние процессы развития, которые в самом начале для ребенка возможны только в процессе сотрудничества с товарищами и взаимодействия со взрослыми. Пронизывая весь ход развития, они становятся достоянием самого ребенка. При этом зоной ближайшего действия называется расстояние между уровнем актуального развития ребенка и уровнем возможного его развития при содействии взрослых» [Выготский, 2023], а также описанных в лингвистической и учебно-педагогической литературе. Главным методом были наблюдения за речевым поведением обучающихся, которые погружались в изучаемую на уроках русского языка и литературы тему. Разработка кейс-методов позволяет собрать интересный материал, в котором фиксируются основные действия в рамках изучаемого предмета.

Источниками послужили концептуальные основы отечественных и зарубежных исследователей по проблемам предметно-практической деятельности и ролевых игр. Это позволило построить алгоритм проведения сюжетно-ролевых игр и начать создание банка данных по ним и рассмотреть результаты в рамках тестирования обучающихся до проведения игры и при повторном проведении. Исследование осуществлялось на основе анализа уроков по русскому языку для школы с казахским языком обучения. Пилотный проект проводился на базе учащихся 7-9 классов, в большей степени внимание уделялось учащимся седьмых классов общеобразовательной школы.

Обсуждение

Современная наука предлагает различные методы преподавания русского языка и литературы. Важной задачей психолого-педагогической работы в средней школе является развитие познавательного интереса учащихся, так как наблюдается сниженный интерес к русскому языку. Познавательный интерес представляет собой стремление к познанию, исследованию и пониманию новых знаний и явлений. Его развитие способствует активному и глубокому усвоению учебного материала, развитию интеллектуальных способностей и формированию самостоятельности мышления. Познавательный интерес, представляющий собой направленный и избирательный процесс, играет ключевую роль в формировании положительного отношения ученика к учению. Он поощряет стремление к поиску новых и глубоких знаний в определенной предметной области. Познавательный интерес активизирует ученика, побуждает его задавать вопросы и активно искать на них ответы. В процессе поисковой деятельности ученик испытывает увлечение и радость от удачных результатов [Бобылева, Дупленко, 2011: 36-42]. При этом на каждом уроке учитель задается

вопросом, что же может послужить хорошим активизатором познавательной деятельности учащегося? При этом особую роль при решении учебных проблем творческого характера играет предметно-практическая деятельность, под которой подразумеваются практические действия с определенными предметами, выполняющих свои задачи. Очень важно при этом обращаться к сенсорному познанию ребенка. Так при наличии задач эвристического характера, требующих интеллектуального напряжения детей, деятельность имеет образовательный и развивающий смысл. Предметная деятельность является одной из важнейших основ при формировании речи у детей. Ученые обращают внимание на то, что с самого рождения сенсорное познание играет важную роль в развитии ребенка, ведь ребенок все познает руками, хватая, переключая предметы. Согласно теории деятельности, разработанной в онтогенетическом аспекте (С. Выготский) [Vygotskiy, 2006] всестороннее психическое развитие ребёнка наиболее интенсивно происходит внутри ведущих для каждого возраста видов и типов деятельности. Для нормально развивающегося ребёнка ведущим типом деятельности в дошкольный период является предметная деятельность. Внутри ведущего типа деятельности развиваются основные психические процессы, происходят главные изменения в психике ребёнка, подготавливающие переход к новой, высшей ступени его развития» (А.Н. Леонтьев, 1972 год) [Леонтьев, 2020].

Предметная деятельность играет главную роль в развитии речи и мышления. Так, например, в период младенчества у ребенка идет усвоение каких-либо конкретных слов, фраз, выражений. Сам мотив общения у ребенка возникает при предметной деятельности, интересной ему. При действии с предметами ребенок задает вопросы взрослому и таким образом ребенок усваивает знания. Предметно-практическая деятельность, как показывают исследования и наши наблюдения, является хорошим способом самовыражения как для обычных, так и для детей с ограниченными возможностями.

Как известно, стремление к самовыражению свойственно всем, и, когда ребенок лишается этого, то у него может быть торможение творческой активности, снижение динамики интеллектуального развития. При этом, «отягощается» эмоциональная сфера, все чаще появляется чувство неудовлетворения, сопровождающееся агрессией, раздражительностью и т.д. Вместе с тем, при практической деятельности, имеющей поисковой и игровой характер, ребенок может выразить себя наиболее полным и эффективным образом.

Для нас важно выделить различные этапы развития предметно-практической деятельности, которые были выявлены, благодаря и на основе исследований отечественных психологов. Мы наблюдаем:

- 1) этап взаимодействия ребенка со взрослыми. Близкий взрослый – проводник ребенка в мир;
- 2) этап обнаружения и взаимодействия ребенком предметов окружающего мира;
- 3) этап осознания ребенком результативности его действий в мире (осознание самого себя через представление результата);
- 4) этап обнаружения ребенком, что он является частью мира (социума);
- 5) этап соединения ребенком индивидуального и социального опыта, реализации творческого потенциала.

Предметная деятельность играет важную роль в развитии речи особенно у детей. Так, применение данного метода способствует таким аспектам, как расширение словаря (при занятии с предметной деятельностью дети учатся называть и обсуждать объекты, инструменты и действия, связанные с конкретной темой, что способствует расширению и углублению их словарного запаса), развитие лексических навыков (дети учатся использовать специфичную лексику, связанную с предметами и действиями в контексте, что помогает им развивать навыки использования разнообразных слов и фраз), развитие грамматики (в процессе предметной деятельности дети могут быть вынуждены использовать разные грамматические структуры, чтобы правильно описать свои действия или объекты, что способствует развитию грамматических навыков), развитие коммуникативных навыков (при

совместной предметной деятельности дети учатся общаться, задавать вопросы, выражать свои мысли и понимать других, что способствует развитию навыков общения и понимания речи других людей), стимуляция креативности (предметная деятельность может включать в себя элементы творчества, такие как рисование, конструирование и создание, что способствует развитию креативных навыков и способности выражать свои идеи), развитие понимания контекста (дети учатся понимать, как слова и фразы связаны с конкретным контекстом и ситуацией, что очень важно для правильного использования языка).

Все эти аспекты помогают развивать речевые навыки у детей и способствуют более глубокому и осознанному пониманию языка. Предметная деятельность создает контекст, в котором речь становится средством общения и понимания окружающего мира.

Вместе с тем, период раннего детства при предметно-практической деятельности охватывает решение таких задач, как развитие сенсорного восприятия, т.е. вкусовые ощущения, слух, восприятие цвета, различных форм и размеров предметов. Поэтому в дошкольный и ранний школьный период рекомендуются игры, например, с водой, песком, лепка из пластилина, рисование, различные поделки ручной работы. Одной из самых интересных и полезных форм работы является игры-драматизации. Особую роль в формировании мелкой моторики играет изготовление кукол, игрушки, например, дымковская игрушка, хохломская игрушка. Куклы могут изготавливаться из различных материалов.

Период школьного обучения является важным этапом в жизни учащихся. Как сформировать устойчивость к стрессам у учащихся? На наш взгляд, предметно-практическая деятельность играет здесь огромную роль. Что может способствовать развитию веры в себя, оказывать влияние на формирование правильной позиции, если не доминирующая позитивная обстановка на уроке? Любые эмоциональные переживания так или иначе влияют как на характер, так и на здоровье человека, на успех выполняемой человеком деятельности. Большую роль при предметно-практической деятельности играют волевые качества ребенка, такие как, например, настойчивость, стремление к достижению своей цели. Важно донести до ребенка, что он имеет право на ошибку и сформулировать задачу таким образом, чтобы ошибки стимулировали познания, и ребенок сумел самостоятельно искать путь выполнения данной ему задачи. Хороших результатов можно достичь, применяя проектные технологии, театрализацию, используя кейс-методы, ролевые игры и т.д.

Отличным инструментом для активизации и повышения интереса учеников, эффективности обучения на уроке русского языка может послужить кейс-метод. В чем же заключается суть данного метода и чем же он эффективен на уроках русского языка? Суть кейс-метода заключается в том, что обучающемуся требуется найти наиболее легкие и творческие решения той или иной задачи. Данный метод позволяет выработать у учеников навыки четкого изложения своих мыслей, навыки критического мышления, умение отстаивать свою точку зрения. Кейс-метод может быть выработан преподавателем или же самими детьми. Данный метод представляет собой задания, которые не имеют конкретного ответа. То есть это вид работы, в котором акцент делается на творческое решение данной проблемы, нежели на точное решение. То есть кейс-метод – это решение конкретной задачи. Различают следующие типы кейсов: групповые и индивидуальные, аудиторные и внеаудиторные.

Кейсы по степени использования их в классе подразделяются на аудиторные и внеаудиторные. Они представляют собой различные подходы к использованию практических задач на уроках русского языка. Оба варианта имеют свои преимущества и ценные аспекты. Рассмотрим их подробнее:

Аудиторные кейсы.

1. Групповое обсуждение: Этот вид кейса предполагает разбиение учащихся на группы, где они обсуждают и анализируют определенный кейс. Они могут рассмотреть проблему, стихотворение, текст или другие лингвистические явления. Групповое

обсуждение способствует развитию коммуникативных навыков, умению слушать друг друга, аргументировать свою точку зрения и находить общие решения.

2. Ролевая игра: В этом типе кейса учащиеся принимают на себя определенные роли или персонажей и вживаются в их обстановку. Они имитируют реальные ситуации, взаимодействуют между собой и принимают решения на основе предоставленных обстоятельств. Ролевая игра развивает навыки эмпатии, аргументации, критического мышления и способность вести диалог.

Внеаудиторные кейсы.

1. Исследовательский проект. Внеаудиторный кейс предполагает, что учащиеся проводят исследование или проект вне классной комнаты. Например, они могут исследовать историю русского языка, сравнивать различные языковые явления, анализировать использование русского языка в реальной жизни и т.д. Исследовательский проект развивает навыки самостоятельной работы, исследования, анализа информации и представления результатов.

2. Создание кейса. В этом типе кейса учащиеся разрабатывают свой собственный кейс, основываясь на изучаемых темах или литературных произведениях. Они формулируют проблему или ситуацию, задают вопросы для обсуждения и предлагают возможные решения. Создание кейса развивает творческое мышление, способность к анализу и формулированию задач.

Наиболее эффективным типом кейса на уроках русского языка и литературы является ролевая игра. Ролевые игры могут быть отличным способом обучения русскому языку с акцентом на познавательной активности? В ходе ролевых игр учащиеся могут играть различные роли, создавать сценарии, грамотные диалоги. Это все позволяет развитию навыков общения, коммуникации, расширения лексического запаса и углубления знаний грамматики. Ролевые игры называют иногда и сюжетными. В чем же преимущество ролевой игры? При ролевой игре у учеников своя определенная роль. Преимущество данной игры заключается в том, что в данной игре возможна имитация различных ситуаций, что поможет снять языковой барьер, развить речевые навыки учащихся, быстрее адаптироваться в русскоязычной среде, понять реалии и т.д. Аналогом ролевого поведения может выступать условно-динамическая позиция. Ее формирование приводит к возникновению интеллектуальных операций значительно легче.

При составлении ролевых игр на уроках важно учитывать возрастные, психологические, индивидуальные особенности каждого ученика, соотнести интересы и сделать игру наиболее познавательной. Выделяют несколько видов ролевой игры: контролируемая (когда участники получают необходимые реплики), умеренно контролируемая (когда учащиеся получают общее описание сюжета и описание своих ролей), свободная (когда учащиеся получают обстоятельства общения), эпизодическая (когда разыгрывается отдельный эпизод), длительная (когда в течение длительного периода разыгрывается серия эпизодов) [Абрамова, 2007].

Для наибольшей эффективности ролевой игры необходимо создать дружелюбную и приятную атмосферу, ведь чем интересней и легче будет даваться учащимся выполнение данного задания, тем больше будет их инициатива и активность на уроке. Роль преподавателя же меняется с руководителя на наблюдателя. Ролевые игры можно использовать как на начальном этапе обучения, так и на продвинутом.

Технология проведения ролевых игр условно можно подразделить на четыре:

- 1) Учащиеся делают подготовку разрабатывают сценарий, составляют план игры.
- 2) На данном этапе формулируются цели урока, распределяются роли, делается постановка проблемы.
- 3) Идет процесс игры. На этом этапе учащиеся разыгрывают саму ситуацию.
- 4) На окончательном этапе идет обмен мнениями, идет рефлексия, подведение итогов, отметка ошибок, формирование итогов урока [Абрамова, 2007].

Приведем пример ролевой игры, разработанной нами для учащихся 7 класса на тему «Стили речи».

Все учащиеся в классе делятся на 5 микрогрупп, в соответствии с количеством стилей речи в русском языке. Каждая микрогруппа именуется названиями стилей речи. Каждой группе дается объяснение и каждая группа запоминает отличительные черты и клише своего стиля. Например, научный стиль отличается четкой логичностью, последовательностью и т.д. Далее каждая микрогруппа составляет мини текст используя характерные черты данных стилей речи. Таким образом, материал урока не будет сложным для учащихся, также они не будут путать их. Иногда бывает, что дети друг друга понимают лучше, чем когда весь материал объясняет сам учитель. Такая форма работы на уроке русского языка позволит легче запомнить материал урока, а игровая форма работы позволит вовлечь всех учащихся в учебный процесс.

Работа в группах при изучении русского языка свидетельствует о том, что внедрение ролевых игр в процесс обучения оказывает положительное воздействие на учеников следующими способами:

1. Развитие навыков общения: ролевые игры стимулируют учеников говорить и понимать русский язык в реальных ситуациях. Они учатся выражать свои мысли, обсуждать темы и взаимодействовать с другими на языке, что способствует развитию навыков разговорной речи.

2. Практика лексики и грамматики: в процессе игры ученики естественно используют новые слова и фразы, что помогает им практиковать лексику и улучшать свое понимание грамматики.

3. Аутентичное обучение: ролевые игры создают аутентичные сценарии, которые позволяют учащимся применять языковые навыки в реалистичных ситуациях, таких как путешествия, рестораны, врачебный прием и другие.

4. Повышение мотивации: ученики обычно более мотивированы учиться, когда они учатся через игру, так как это делает обучение более интересным и вовлекающим.

5. Развитие культурного понимания: ролевые игры могут включать в себя аспекты русской культуры, традиций и обычаев, что помогает студентам более глубоко понять культурный контекст русского языка.

6. Социальное взаимодействие: в ролевых играх студенты должны сотрудничать, общаться и решать задачи в команде, что развивает навыки социального взаимодействия.

7. Уверенность в использовании языка: участие в ролевых играх может увеличить уверенность студентов в использовании русского языка, так как они видят, что могут успешно общаться в реальных ситуациях.

Внедрение ролевых игр в учебный процесс помогает усилить мотивацию, улучшить навыки общения и сделать процесс изучения русского языка более интересным и практичным для учеников.

Существует множество игр, которые могут способствовать развитию русского языка и развитию лексики: мы выделили вот основные, наиболее часто используемые в быту и «семейных посиделках»

1. Кроссворды и сканворды: решение кроссвордов и сканвордов помогает улучшить словарный запас и лексику, а также развивает способность к ассоциативному мышлению.

2. Головоломки и логические игры: игры, такие как шахматы, судоку и ребусы, способствуют развитию аналитических и логических навыков, а также учат использованию терминологии.

3. Игры на слова: игры, включающие в себя создание слов из букв, анаграммы, игры в ассоциации и виселицу, помогают улучшить орфографию и знание русского языка.

4. Коммуникативные игры: ролевые игры, игры в города, игры на развитие навыков общения и диалогов, такие как "Что? Где? Когда?", «Объясни другому» способствуют развитию навыков разговорной речи и логического мышления.

5. Литературные игры: игры, основанные на произведениях русской литературы, могут помочь в изучении литературных произведений и обогатить литературные знания.

6. Игры на развитие слухового восприятия: это могут быть игры, включающие в себя аудирование и определение звуков, произношения и понимания текста, такие как игры с аудиозаписями и аудиокниги.

7. Викторины и вопросы-ответы: участие в викторинах и вопросах-ответах по разным темам помогает углубить знания и развивать критическое мышление.

Важно выбирать игры, которые соответствуют уровню знаний и целям обучения каждого ученика. Все эти виды игр могут быть полезными инструментами для обогащения словаря, улучшения грамматики и развития навыков общения на русском языке.

Заключение

Таким образом, проанализировав метод ролевых игр как ведущий тип деятельности на уроках русского языка в школе, мы пришли к следующим выводам: уроки русского языка с применением ролевых игр дают больше результатов, нежели традиционный тип проведения урока; ролевая игра может выступать эталоном культурных ценностей на уроке и с ее помощью можно развивать коммуникативные навыки, так как в ходе игры ребенок чувствует себя наиболее полно.

Проведение ролевых игр при обучении русскому языку свидетельствует о том, что могут выступить хорошим инициатором самореализации ребенка различного возраста и их эффективность обусловлено тем, что они подходят для работы как с обычными детьми, так и с особенными детьми.

Разработка различных игр и их использование на уроках русского языка позволили сделать вывод о том, что игры обязательно должны присутствовать на уроках обучения лексике русского языка школьников обучения русскому языку, так как благодаря им, ученик намного легче усваивает лексический материал. Игра делает скучную работу обучающихся, которые в техногенную эпоху требует все большей концентрации внимания и запоминания, более интересной и увлекательной. Данный метод обучения, как показывает обзор научной литературы, уже использовался раннее, но, однако наблюдения наши показывают, что она не столь часто используются педагогами. Вместе с тем, важно превратить учебный процесс в погружение и осмысление через ролевые игры, что будет способствовать активизации учащихся и лучшему усвоению сложного материала.

Таким образом, сбалансированное и систематическое применение ролевой игры позволит совершенствовать процесс обучения с опорой на инновационные методики и разработанные учителями сценарии по различным темам.

Литература

Станиславский К.С. Работа актера над собой // Собр. соч.: В 8 т. – М., 1955. – Т. 3.

Выготский Л.С. Вопросы детской психологии / Л.С. Выготский. – М.: Издательство Юрайт, 2023. – 160 с.

Бобылева Л.А. Дупленко О.В. О программе экологического воспитания старших дошкольников // Дошкольное воспитание. – 2011. – №7. – С. 36-42.

Vygotskij L. *Psicologia pedagogica – Attenzione, memoria e pensiero*. Trento: Erickson, 2006.

Леонтьев, А.Н. Проблемы развития психики / А.Н. Леонтьев. – 5-е, испр. и доп. изд. – М.: Смысл, 2020. – 627 с.

Абрамова И.В. Игры на уроках русского языка//Иностранные языки в школе. – 2007. – №1.

Черная С.И. Организация ролевой игры на занятиях с иностранными студентами / Актуальные проблемы обучения иностранных студентов / Материалы межвузовской научно-практической конференции. – Днепропетровск, 2011. – С. 220-222.

Бахтин А.А. Детские музыкально-драматические спектакли: специфика жанра, этика и эстетика // Начальная школа. – 2006. – №11.

Щукина Г.И. Проблема познавательного интереса в педагогике. – М.: Педагогика, 2011. – 196 с.

Морозова Н.Г. Учителю о познавательном интересе. – М.: Психология и педагогика, 2009. – №2. – С. 5.

Бабанский Ю.К. Рациональная организация учебной деятельности. – М.: Знание, 2011. – 128 с.

Камардин М.В. Педагогический потенциал ролевой игры в учебной и воспитательной работе // Современное педагогическое образование. – 2018. – №6. – С. 172-175.

Черноземова Е.Н. Учимся слушать и слышать. – Новокузнецк, 2013. – 115 с.

Wichard Lange (Hrsg.): Friedrich Fröbels gesammelte pädagogische Schriften. Zweite Abteilung: Friedrich Fröbel als Begründer der Kindergärten. Die Pädagogik des Kindergartens. Gedanken Friedrich Fröbels über das Spiel und die Spielgegenstände des Kindes. Berlin 1862. (Faksimiledruck, Osnabrück 1966).

References

Stanislavskij K.S. Rabota aktera nad soboj // Sobr. soch.: V 8 t. – М., 1955. – Т. 3. 5. [in Russian].

Vygotskij L.S. Voprosy detskoj psihologii / L.S. Vygotskij. – М.: Izdatel'stvo YUrajt, 2023. – 160 s. [in Russian].

Bobyleva L.A. Duplenko O.V. O programme ekologicheskogo vospitaniya starshih doskol'nikov // Doshkol'noe vospitanie. – 2011. – №7. – S. 36-42. [in Russian].

Vygotskij L. Psicologia pedagogica – Attenzione, memoria e pensiero. Trento: Erickson, 2006. [in Spanish].

Leont'ev, A.N. Problemy razvitiya psihiki / A.N. Leont'ev. – 5-e, ispr. i dop. izd. – М.: Smysl, 2020. – 627 s. [in Russian].

Abramova I.V. Iгры na urokah russkogo yazyka//Inostrannye yazyki v shkole. – 2007. – №1. [in Russian].

Chernaya S.I. Organizaciya rolevoj igry na zanyatiyah s inostrannymi studentami / Aktual'nye problemy obucheniya inostrannyh studentov / Materialy mezhvuzovskoj nauchno-prakticheskoy konferencii. – Dnepropetrovsk, 2011. – S. 220-222. [in Russian].

Bahtin A.A. Detskie muzykal'no-dramaticheskie spektakli: specifika zhanra, etika i estetika // Nachal'naya shkola. – 2006. – №11. [in Russian].

Shchukina G.I. Problema poznavatel'nogo interesa v pedagogike. – М.: Pedagogika, 2011. – 196 s. [in Russian].

Morozova N.G. Uchitelyu o poznavatel'nom interese. – М.: Psihologiya i pedagogika, 2009. – №2. – S. 5. [in Russian].

Babanskij YU.K. Racional'naya organizaciya uchebnoj deyatel'nosti. – М.: Znanie, 2011. – 128 s. [in Russian].

Kamardin M.V. Pedagogicheskij potencial rolevoj igry v uchebnoj i vospitel'noj rabote // Sovremennoe pedagogicheskoe obrazovanie. – 2018. – №6. – S. 172-175. [in Russian].

Chernozemova E.N. Uchimsya slushat' i slyshat'. – Novokuzneck, 2013. – 115 s. [in Russian].

Wichard Lange (Hrsg.): Friedrich Fröbels gesammelte pädagogische Schriften. Zweite Abteilung: Friedrich Fröbel als Begründer der Kindergärten. Die Pädagogik des Kindergartens. Gedanken Friedrich Fröbels über das Spiel und die Spielgegenstände des Kindes. Berlin 1862. (Faksimiledruck, Osnabrück 1966). [in German].

И.К. Нусретиллаева^{a*}

E-mail: Iradanusretill@gmail.com. *Байланыс үшін автор: Iradanusretill@gmail.com.

Е.Н. Черноземова^b

E-mail: chernpzem888@yandex.ru

А.Т. Аманжолова^c

E-mail: Ata816@mail.ru

^a*Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы, Қазақстан Республикасы*

^b*Мәскеу мемлекеттік педагогикалық университеті, Мәскеу, Ресей Федерациясы*

^c*"Odi Land" балаларды дамыту орталығы, Астана Қ., Қазақстан Республикасы*

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІ МЕН ПӘНДІК-ПРАКТИКАЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІ КОНТЕКСТІНДЕ ОРЫС ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ РӨЛДІК ОЙЫНДАР

Аннотация. Мақалада пәндік-практикалық қызметке сүйене отырып, рөлдік ойындар арқылы балалардың танымдық қызығушылығын қалыптастыруға байланысты орыс тілін оқытудағы маңызды мәселелердің бірі қарастырылады. Бұл мәселе соңғы жылдары байқалған, бір жағынан балалардың гиперактивтілігіне, екінші жағынан кейбір білім алушылар топтарының пассивтілігіне байланысты оқу-танымдық қызмет үшін өзекті болып табылады. Мақалада баланың сөйлеуі мен ойлауын дамытудағы маңызды рөлді инклюзивті білім беруде, әрине, балалардың ерте жас санатында және бастауыш сыныптарда оқуда оқытудың негізін құрайтын пәндік-практикалық іс-шаралар атқаратындығына ерекше назар аударылады. Алайда, авторлар жеке тұлғаны дамытудың барлық кезеңдерінде рөлдік ойындарды өткізудің маңыздылығын атап көрсетеді, бұған мұғалімдер мен оқушылар арасында жүргізілген сауалнама деректері дәлел бола алады. Сабақтарды интерактивті өткізуге деген қызығушылықтың артуы, сондай-ақ аталған тақырып бойынша ғылыми және ғылыми-көпшілік әдебиеттерге деген қызығушылықтың артуы кіші және жоғары сыныптарда осындай форматтағы кейстерді әзірлеу мен сабақтарды өткізудің өзектілігін көрсетеді. Бұл мақалада екі тілді орта жағдайында орыс тіліндегі рөлдік ойындармен байланысты кейс-әдіс қарастырылады. Жұмыста автор оқушылардың психологиялық және жас ерекшеліктерін ескере отырып, рөлдік ойындарды өткізу технологиясына баса назар аударады. Бұл мақала орыс тілі мұғалімдеріне, әдіскерлерге, мұғалімдерге, сондай-ақ мектепте орыс тілін оқытуға қызығушылық танытқан адамдарға пайдалы болуы мүмкін.

Тірек сөздер: рөлдік ойын, кейс-әдіс, пәндік-практикалық қызмет, орыс тілі, кейс, қызығушылық, сөйлеу әрекеті.

Сілтеме жасау үшін: Нусретиллаева И.К., Черноземова Е.Н., Аманжолова А.Т. Оқушылардың танымдық белсенділігі мен пәндік-практикалық іс-әрекеті контекстінде орыс тілін оқытудағы рөлдік ойындар // *Philological Sciences Journal*. – 2023. – Vol.3. – №3. – С. 63-74. DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.018>

I.K. Nusretillayeva^a

E-mail: Iradanusretill@gmail.com. *Corresponding author: Iradanusretill@gmail.com.

Y.N. Chernozemova^b

E-mail: chernpzem888@yandex.ru

A.T. Amanzholova^c

E-mail: Ata816@mail.ru

^a*Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Republic of Kazakhstan*

^b*Moscow State Pedagogical University, Moscow, Russian Federation*

^c*Children's development centre "Odi Land", Astana, Republic of Kazakhstan*

ROLE-PLAYING GAMES IN TEACHING RUSSIAN LANGUAGE IN THE CONTEXT OF COGNITIVE ACTIVITY AND SUBJECT-PRACTICAL ACTIVITY OF STUDENTS

Abstract. The article deals with one of the most important problems in the teaching of Russian language, connected with the formation of children's cognitive interest by means of story-role-playing games with the support of subject-practical activity. This issue is relevant for teaching-cognitive activity in connection with the observed in recent years, on the one hand, hyperactivity of children, on the other hand, with the passivity of some groups of students. Special attention in the article is drawn to the fact that the most important role in the development of speech and thinking of the child is fulfilled by the subject-practical activity, which is to a greater extent the basis of learning in inclusive education, and, of course, in the early age category of children and learning in the primary grades. However, the authors emphasise the importance of role-playing at all stages of personal development, as evidenced by teacher and pupil survey data. The fact of the growing interest in interactive lessons, as well as the growing interest in scientific and popular scientific literature on this topic indicates the relevance of developing cases and conducting lessons in such a format of role-playing both in junior and senior grades. This article deals with the case method, in particular, related to role-playing games in Russian language in bilingual environment. The author focuses on the technology of conducting role-playing games taking into account the psychological and age peculiarities of students. This article can be useful to teachers of Russian language, methodologists, pedagogues, as well as persons interested in teaching Russian language at school.

Keywords: role play, case-method, subject-practical activity, Russian language, case, interest, speech activity.

For citation: Nusretillayeva I.K., Chernozemova Y.N., Amanzholova A.T. Role-Playing games in teaching Russian language in the context of cognitive activity and subject-practical activity of students // // Philological Sciences Journal. – 2023. – Vol.3. – №3. – С. 63-74. DOI <https://doi.org/10.52081/PhSJ.2023.v03.i3.018>

Сведения об авторах

Нусретиллаева Ирада Кахраманкызы, магистрант 1 курса, специальность «Русский язык и литература», Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, проспект аль-Фараби, 71, Республика Казахстан.

ORCID: 0009-0001-8428-6290

Черноземова Елена Николаевна, доктор филологических наук, профессор, Московский педагогический государственный университет, ул. Малая Пироговская, 1, строение 1, Москва, Российская Федерация.

ORCID: 0009-0006-2437-5212

Аманжолова Ажар Темиржановна, директор детского центра развития «Odi Land», Астана, Республика Казахстан.
ORCID: 0009-0005-0654-8266

Авторлар туралы мәлімет:

Нусретиллаева Ирада Кахраманқызы, «Орыс тілі мен әдебиеті» мамандығының 1 курс магистранты, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің профессоры, Әл-Фараби даңғылы, 71, Алматы, Қазақстан Республикасы.
ORCID: 0009-0001-8428-6290

Черноземова Елена Николаевна, филология ғылымдарының докторы, профессор, Мәскеу педагогикалық мемлекеттік университеті, Малая Пироговская, 1, 1 ғимарат, Мәскеу, Ресей Федерациясы
ORCID: 0009-0006-2437-5212

Аманжолова Ажар Темиржановна, «Odi Land» балаларды дамыту орталығының директоры, Астана, Қазақстан Республикасы
ORCID: 0009-0005-0654-8266

Information about authors:

Nusretillayeva Irada Kahramankyzy, 1st year master's student, specialty "Russian language and literature", Al-Farabi Kazakh National University, 71 Al-Farabi ave, Almaty, Kazakhstan.
ORCID: 0009-0001-8428-6290

Chernozemova Yelena Nikolayevna, Doctor of Philology, Professor, Moscow State Pedagogical University, 1/1 M.Pirogovskaya Str., Moscow, Russian Federation
ORCID: 0009-0006-2437-5212

Amanzholova Azhar Temirzhanovna, Director of the children's development center "Odi Land", Astana, Republic of Kazakhstan.
ORCID: 0009-0005-0654-8266

Мақала редакцияға 11.08.2023 ж. келіп түсті; 27.08.2023 ж. рецензиядан кейін мақұлданды; 09.09.2023 ж. баспаға қабылданды.

Статья поступила в редакцию 11.08.2023 г.; одобрена после рецензирования 27.08.2023 г.; принята к публикации 09.09.2023 г.

The article was submitted on 11.08.2023; approved after reviewing on 27.08.2023; accepted for publication on 09.09.2023.

МАҚАЛАНЫ РӘСІМДЕУГЕ ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР

1. Журналға мақала беру үшін авторлар <https://vestnik.korkyt.kz/fil/> веб-сайтына тіркеліп өз мақалаларын жүктеуі тиіс.

2. Жарияланым тілі: қазақ, ағылшын, орыс.

3. Мақаланың көлемі – метадеректерсіз 5-8 бет.

4. Мақала мәтіні келесі тәртіп бойынша рәсімделеді:

• Автордың/авторлардың аты-жөні (екі және одан көп авторлар болған жағдайда *Байланыс үшін автор көрсетіледі), беттің ортасында, қалың кіші қаріптермен жазылады.

• Қызмет орны, қаласы, елі, электронды поштасы; беттің ортасында, курсивті қаріп. •

Мақаланың атауы – беттің ортасында, шегініссіз, қалың кіші қаріптер.

• Аннотация (180-200 сөз). Мақала тіліндегі тірек сөздер (9-10 сөз).

• Мақала мәтіні.....

• Әдебиеттер тізімі (мақала тілінде) және Reference ағылшын тілінде.

• Аннотация және тірек сөздер басқа екі тілде (таяу және алыс шетел авторлары бұл деректерді ағылшын және орыс тілдерінде бере алады, қазақ тіліне журналдың редакциясы аударады).

• Мақала соңында автор туралы ақпарат үш тілде (қазақ, ағылшын, орыс): аты-жөні (толық), ғылыми дәрежесі, ғылыми атағы, лауазымы, ЖОО (ғылыми ұйым) атауы, мекен-жайы, қаласы, елі және Orcid немесе Scopus ID болуы міндетті.

5. Мәтінді, формулаларды және кестелерді теру үшін Windows жүйесіне арналған Microsoft Word редакторы пайдаланылады. Мәтін редакторының параметрлері: барлық шеті – 2 см; ені бойынша теңестіріледі; қарпі – Times New Roman, өлшемі – 12; жоларалық интервал – 1,15; абзацтық шегініс – 1 см; беттің кескіні – кітап үлгісінде.

6. Әдебиеттер тізіміндегі тиесілі дереккөздерге жасалатын мәтіндегі сілтемелер шаршы жақша ішінде бірінші авторы, басылған жылы, бет(тер) саны көрсетіліп рәсімделеді, мысалы:

1. [Ваджибов, 1999: 45] немесе [Ваджибов, 1999: URL].

2. Егер 2 немесе одан да көп автор болса:

а) [Ваджибов және т.б., 1999: 45] немесе ә) [Шаймерденова, Аманжолова, Бурибаева, 2021: 10].

3. Егер тікелей сілтеме жасалмаған болса: [Ваджибов, 2022]. Тізімнің қарпі – Times New Roman, өлшемі – 12, абзацтың алғашқы тармақ шегерімі –1,25 см, жолдан жолға көшу арқылы ені бойынша теңестіріледі.

7. Әдебиеттер тізімі екі үлгіде:

1) мақала тілінде алфавиттік рет бойынша нөмірленбей беріледі;

2) латынша транслитерациясы, оның шеңберінде тік жақша ішінде ағылшын тіліндегі аудармасы ұсынылады (Reference үлгісін қараңыз).

8. Талаптар ғылыми шолулар, рецензиялар мен есімнамаларға қатысты да қолданылады.

9. Қолжазба орфографиялық және синтаксистік қателердің болмауы мен техникалық безендіру тұрғысынан мұқият тексерілуі тиіс. Техникалық талаптарға сай келмейтін мақалалар пысықтауға қайтарылады. Пысықтауға қайтару қолжазба жариялануға қабылданған жоқ дегенді білдірмейді. Мақаланы безендіру үлгісі XFTAP 03.91.03 (мына сілтеме бойынша анықталады: <http://grnti.ru/>).

REQUIREMENTS FOR THE ARTICLE

1. Authors wishing to publish in the journal must register and upload the article on the website <https://vestnik.korkyt.kz/fil/>

2. Languages of publications: Kazakh, English, Russian.

3. The volume of the article – 5-8 pages, without metadata.

4. Scheme of articles construction:

- Full name of the author/authors (if there are two or more authors the *Corresponding author is indicated), center alignment, bold lower-case letters.

- Place of work, city, country; e-mail; center alignment, timid.

- Article title-centered, without indentation, bold lowercase letters.

- Abstract (180-200 words). Keywords (9-10 words) in the language of the article. • Text of article .....

- Reference (in the language of the article) and in English.

- Abstract and keywords in two other languages (authors from near and far abroad can provide this data in English and Russian, and they are translated into Kazakh by the editorial Board of the journal). Information about the author/authors at the end of the article is given in three languages (English, Kazakh, Russian): Full name, academic degree, academic title, position, university name, address, city, country, ORCID or Scopus ID.

5. Use the Microsoft Word editor for Windows to type text, formulas, and tables. Text editor parameters: margins-2 cm on all sides; width alignment; font-Times New Roman, size12; line spacing-1.15; paragraph indent-1 cm; page orientation-book.

6. References to cited works in the text are square brackets given in brackets, indicating the first author of the work, year of publication: number of page(s). For example:

1. [Vadjibov, 1999: 45) or [Vadzhibov, 1999: URL];

2. If two or more authors:

a) [Vajibov et al., 1999: 45) or b) [Shaimerdenova, Amanzholova, Buribayeva, 2021: 10];

3. If there is no direct link: [Vajibov, 2022]. The font of the list itself is Times New Roman, size-12, the first line of the paragraph-with a protrusion of 1.25 cm, width alignment with hyphenation.

7. The list of references is provided in two versions:

1) in alphabetical order without numbering in the language of the article;

2) Latin transliteration, in which the English translation is given in square brackets (see sample: References).

8. Requirements apply to scientific reviews and personalities.

9. The article should be thoroughly checked for spelling and syntax errors and technical requirements. Articles that do not meet the technical requirements will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the manuscript has not been accepted for publication. A sample of an article IRSTI 03.91.03 (defined by the link <http://grnti.ru/>)

ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЬИ

1. Авторы, желающие публиковаться в журнале, должны пройти регистрацию и загрузить статью на сайте <https://vestnik.korkyt.kz/fil/>

2. Язык публикаций: казахский, английский, русский.

3. Объем статьи – 5-8 стр., без метаанных.

4. Статья оформляется в следующем порядке:

- Ф.И.О. автора/авторов (при наличии двух и более авторов указывается *Автор для корреспонденции), выравнивание по центру, жирные строчные буквы. •Место работы, город, страна, e-mail; выравнивание по центру, курсив

- Название статьи – по центру, без отступа, жирные строчные буквы.

- Аннотация (180-200 слов). Ключевые слова (9-10 слов) на языке статьи.

- Текст статьи .....

- Литература (на языке статьи) и Reference на английском языке.

- Аннотация и ключевые слова на двух других языках (авторы из ближнего и дальнего зарубежья эти данные могут дать на английском и русском языках, на казахский язык переводятся редакцией журнала).

- Информация об авторе/ авторах в конце статьи дается на трех языках (русском, казахском, английском): Ф.И.О. (полностью), ученая степень, ученое звание, должность, название вуза, адрес, город, страна, ORCID или Scopus ID.

5. Для набора текста, формул и таблиц используется редактор Microsoft Word для Windows. Параметры текстового редактора: поля – 2 см со всех сторон; выравнивание по ширине; шрифт – Times New Roman, размер – 12; межстрочный интервал – 1,15; абзацный отступ – 1 см; ориентация листа – книжная.

6. Ссылки в тексте на соответствующий источник из списка литературы оформляются в круглых скобках с указанием первого автора работы, года издания, номера страниц(-ы), например:

1. [Ваджибов, 1999: 45] или [Ваджибов, 1999: URL]

2. Если 2 и более автора:

а) [Ваджибов и др., 1999: 45] или б) [Шаймерденова, Аманжолова, Бурибаева, 2021: 10];

3. Если нет прямой ссылки: [Ваджибов, 2022]. Шрифт самого списка – Times New Roman, размер – 12, абзац – отступ 1,25, выравнивание по ширине с переносами.

7. Список литературы предоставляется в двух вариантах: 1) по алфавиту без нумерации на языке статьи; 2) латинской транслитерацией, в рамках которого в квадратных скобках дается перевод на английский язык (см. Образец: Reference).

8. Требования распространяются на научные обзоры, рецензии и персоналии.

9. Статья должна быть тщательно выверена на орфографические и синтаксические ошибки и техническое оформление. Статьи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись не принята к публикации. Образец оформления статьи МРНТИ 03.91.03 (определяется по ссылке: <http://grnti.ru/>)

PHILOLOGICAL SCIENCES JOURNAL

2023 жылдан бастап шығады
Издается с 2023 года
Published since 2023

Жылына төрт рет шығады
Издается четыре раза в год
Published four times a year

Редакцияның мекенжайы:

120014, Қызылорда қаласы,
Әйтеке би көшесі, 29 «А»,
Қорқыт Ата атындағы
Қызылорда университеті
Телефон: (7242) 27-60-27
Факс: 26-27-14
E-mail:
Philological_Journal@korkyt.kz
Web-site: <https://vestnik.korkyt.kz/>

Адрес редакции:

120014, город Кызылорда, ул.
Айтеке би, 29 «А»,
Кызылординский университет
имени Коркыт Ата
Телефон: (7242) 27-60-27
Факс: 26-27-14
E-mail:
Philological_Journal@korkyt.kz
Web-site: <https://vestnik.korkyt.kz/>

Address of edition:

120014, Kyzylorda,
29 «A» Aiteke bie str.,
Korkyt Ata Kyzylorda
University
Tel: (7242) 27-60-27
Fax: 26-27-14
E-mail:
Philological_Journal@korkyt.kz
Web-site: <https://vestnik.korkyt.kz/>

Құрылтайшысы: Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті
Учредитель: Кызылординский университет имени Коркыт Ата
Founder: Korkyt Ata Kyzylorda University

Жарияланған мақала авторларының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді. Мақала мазмұнына автор жауап береді. Қолжазбалар өңделеді және авторға қайтарылмайды. Журналда жарияланған материалдарды сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные статьи не отражают точку зрения редакции. Автор несет ответственность за содержание статьи. Рукописи редактируются и авторам не возвращаются. Материалы, опубликованные в журнале, не могут быть воспроизведены без ссылки.

The published articles do not reflect the editorial opinion. The author is responsible for the content of the article. Manuscripts are edited and are not returned the authors. Materials published in the journal can not be republished without reference.

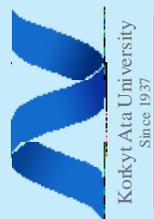
Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі
2023 жылы 31 наурызда №КЗ70ВРҮ00067251 берілген
бұқаралық ақпарат құралын есепке алу куәлігі

Техникалық редакторы: Абуова Н.А.
Компьютерде беттеген: Махаш А.

Теруге 15.09.2023 ж. жіберілді. Басуға 20.09.2023 ж. қол қойылды.
Форматы 60 × 841/8. Көлемі 5,1 шартты баспа табақ. Индекс 76219.
Таралымы 50 дана. Тапсырыс 0166. Бағасы келісім бойынша.

Сдано в набор 15.09.2023 г. Подписано в печать 20.09.2023 г.
Формат 60 × 841/8. Объем 5,1 усл. печ. л. Индекс 76219.
Тираж 50 экз. Заказ 0166. Цена договорная.

Университет баспасы: 120014, Қызылорда қаласы, Әйтеке би көшесі, 29А.

Philological
Sciences Journal